

R. Simon
113
נממג 113
113

עז

דברים ה ואתחנן

אונקלוס

העלוק ותמצא בסוף הספר **אנכי יהוה אלהיך**
אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית
עבדים לאייהיה לך אלהים אחרים
על פני: לא תעשה לך פסל כל
תמונה אשר בשמים ממעל ואשר
בארץ מתחת ואשר במים מתחת
לארץ: לא תשתחוה להם ולא
תעבדם כי אנכי יהוה אלהיך אל
קנא פקד עון אבות על בנים ועל
שלישים ועל רביעים לשנאי: ועשה
חסד לאלפים לאהבי ולשמרי כתוב
מצותו קרי מצותי: לא תשא את
שם יהוה אלהיך לשוא כי לא ינקה
יהוה את אשר ישא את שמו לשוא:
כי שמור את יום השבת לקדשו

לקט בהיר

רשי

ותוצע מכס תרי"ג מלות יותר ממה שהקב"ה מוצע, ולטוב
לומר שזה כוונת הכתוב באומרו פנים בפנים, ואין הכוונה
שהיתה במדריגה העליונה כמו (ל"ד י) אשר ידעו ה' פנים
אל פנים (בר"א: ג) פי' מסורס הוא, שמיצת לאמר
שייך אחר דבר ה' עמכם שפירושו דבר עמכם בכלל לאמר
קך וכך (וכמו שכן הוא בכל מקום שנכתב אמירה אחר דיבור) אלא שהלך להפסיק בינתיים, משום שאמר שהקב"ה דיבר
עמכם פנים בפנים ונפל הקושיא א"כ למה לפרק ולמה אנכי עומד בין ה' וביניכם, וע"ז חידך כי יראה וגו', ואח"כ חזר
לפיים לאמר אנכי וגו' (רא"ם), ומיבנת "וגו" שברש"י פירושו כל עשרת הדברות ואנכי עומד פי' רק אח"כ היה לריך
לכמוז אנכי עומד וגו' אם היה ביושר בלי פירוס: (ד' ב' דרכים הללו מלא רבינו במדרשים, ושיניהם פשט הכתוב, ושקולים

אור החיים

יב. שמור את יום וגו' (ק"ב) רבותינו ז"ל אמרו נאמרו, ולדבריהם אפשר לומר כי אומרו כאשר
(ר"ה כ"ז). זכור ושמור בדיבור אחד (אך ק"ב) להעירם על שמור שנעטו גם עליה מפי ה'

אור בהיר

קבד) הלא שם לא נאמר שמור אלא זכור. קבד) גם זה דבר חדש.

אונקלוס

דברים ה ואתחנן

עח

אשר צוה יהוה אלהיך: ששת
ימים תעבד ועשית כל מלאכתך:
ויום השביעי שבת ליהוה אלהיך
לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך
ובתך ועבדך ואמתך ושורך וחמורך
וכל בהמתך וגרך אשר בשעריך
למען ינוח עבדך ואמתך כמוך:

רשי

לקט בהיר

ובראשונות הוא אומר (שמה"כ ה) זכור, שניהם בדבור
אחד (ה) ובתיבה אחת נאמרו ובשמיטה אחת נשמעו
(ס: באשר צוה. קודם מתן תורה" ב) במרה (ס"ד"ה)
הם, ואילו מהם מוציא, לזה הביא שניהם, ואמר עשרת
הדברות כבר פירשתי לטוב צוה למחך למה צפי יתרו לא
הביא רק דרך השג, לפי ששם מפרש כל דבר הלך פירוש
ובתוכם מיצת על פני שמיותר הוא, ואמר שם שסד"א שלא
ינהג איסור ע"ז רק לדור שינא ממגרים דכתיב אנכי ה' וגו' אשר הולאתיך מארץ מצרים, אבל דרך הא' אינו מספיק ליישב
הימור דמהיכי פתי לא יאמר בכל מקום (ג"א): (ה) כבר דברנו מענין זה צפי יתרו למה דוקא בשינוי זה אמרו חז"ל זאת
ולא בשאר שינויים שבמשנה תורה בכלל וצ"י דברות בפרט, ואמרנו שם ג' טעמים בדבר שזכור ושמור הם סתירה זה לזה
עיי"ש, ויש לומר עוד, כי משה רבינו במשנה תורה לאוסופי בל לזה אין קושיא בשינוי שזה חוה ישנם משא"כ זכור ושמור הם
יום השבת לקדשו שדבר זה בעצמו נשמטה אין שייך לומר שניטוסף ושניהם נאמרו רק אם נאמר שהיו בדיבור אחד, והבן
(ג"א), ולפי מה שאמרנו אפשר למחך למה חזר רבינו לומר דבר זה אם כבר אמרה צפי יתרו, לפי ששם הביא רבינו עוד
כמה דברים שנאמרו בדיבור אחד וכולם הם משום סתירה עיי"ש, א"כ גם זכור ושמור הטעם משום סתירה, וכלן בל
להוסיף ולומר שאפילו בלא סתירה בהכרח שנאמרו כאחד וכנ"ל, ולזה האריך רבינו כאן בלשונו ובתיבה אחת נאמרו ובשמיטה
אחת נשמעו, מה שלא אמר כן שם, לפי שלבני הסתירה אין לורך שישמעו כאחת, די שפה שאמר זה אותו פה עלמנו אמר זה
ושבו אין סתירה, משא"כ בשינוי זרות ומבנית המאמר, גם מה שהוסיף רבינו "ובתיבה" אחת, שמדברי רז"ל היינו יכולים
לומר שהקב"ה אמר זכור שמור את יום השבת, וגם זה נקרא בדיבור אחד והבן (בר"א: ו) מדלל כתיב כאשר מנוך,
ובתוס' שם, וא"ת מנא ליה דבמרה איפקוד השבת דילמא כאשר נוך צפי' מן דאשכחן דיני שבת כחובין שם את אשר תאפו
אפו וגו' וי"ל משום דבכיבוד אב ואם נמי כתיב כאשר נוך ומסתמא כי היכי דהאי כאשר נוך במרה הכי נמי האי, וכן מוכח
בפרק ד' מימות (סנה' י"ז) דאייתמר מילתיה דר' יהודה אפרווייהו עכ"ל, ועיין לקמן אות ס':

אור החיים

יום המעמד (ק"ב), והכוונה בשמור אמרו ז"ל העיר שם שני מלות אחת בהכנסה ואחת ביציאה,
(מכילתא פסוק זכור) לשמור מלאחריו (ק"ב), ויש
לדעת למה לא נאמרה שם שמור עם זכור (ק"ב),
ואולי שנתכוון להפרידם לכל יחשוב שמאמר שמור
הוא על זמן שבת עליו מאמר זכור שהוא מלפניו על
זה הדרך שיזכור לשמור השבת, ובמה שהפרידם

אור בהיר

קבד) וא"כ זו דברי משה רע"ה. קבד) להוסיף מחול על הקודש. קבד) עו"ה זכור ושמור את יום וגו'. קבד) ויהיה

R. Simon

1

לְאֱלֹהֵיכֶם: כח ואתה פה עמד עמדי
וּאֲדַבְרָה אֵלֶיךָ אֵת כָּל־הַמִּצְוָה
וְהַחֲקִים וְהַמְשַׁפְּטִים אֲשֶׁר תִּלְמַדְם
וַעֲשׂוּ בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָהֶם
לְרִשְׁתָּהּ: כט ושמרתם לעשות באשר
צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֶתְכֶם לֹא תִסְרוּ
יְמִין וּשְׂמָאל: ל בכל־הדרך אשר צִוָּה
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֶתְכֶם תֵּלְכוּ לְמַעַן
תִּחְיוּ וְטוֹב לָכֶם וְהֶאֱרַכְתֶּם יָמִים
בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר תִּירְשׁוּן: ו * וְזֹאת הַמִּצְוָה
הַחֲקִים וְהַמְשַׁפְּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה

למשכניכון: כח ואת הקא קים
קדמי ואמל עמך ית כל
תפקדא וקמיא ודיניא די
תלפנון ועבדון בארעא די אנא
יחב לחון למירתה: כט ותסרון
למעבר כמא די פקיד * אלהכון
יתכון לא תסמון ימינא ושמאלא:
ל בכל ארעא די פקיד * אלהכון
יתכון תהכון בדיל דתיחון ויטב
לכון ותורכון יומין בארעא די
תירשון: * ודא תפקדא קמיא
ודיניא די פקיד * אלהכון

אור החיים

כח. ואתה פה וגו' (קידושין ל"ט): שאמר שכר מנחת צעולם הזה ליכא,
ישראל למשה שליח לקבל פקודי ה'
עד עתה, לזה ה' גמר צעדם (קמ"ה) וקבעו לשליח
ואמר לו ואתה פה וגו' ואדברה אליך את כל
המצוה וגו' (קמ"ה), ואולי שנחכוון לומר שצביע
המצוה מה' למשה כאילו נתקבל לישראל שכרי
עשאוהו שליח, וכדין שליח האשה לקבל קדושיה
שכיון שקבלם השליח כאילו באו ליד האשה כי ידו
כידה כמו כן כשיקבל משה המצוה כאילו קבלה
ישראל, והוא אומרו ואדברה אליך וצביע הדבר
אליך אתה תודיעה להם ועשו אותה, והוא אומרו
תלמדם ועשו (קמ"ה):
ל. בכל הדרך וגו' למען תחיון ועוב לכם
והארכתם וגו' (קמ"ה) פירוש תחיון
אריכות ימים צעולם הזה, ואומרו ועוב לכם
עוצה עולם הבא, ואומרו והארכתם וגו' שלא יגלו
ישראל מעל הארץ לעולם, ולסדרת רבי יעקב

אור בהיר

קמ"ד) מאומרו לישראל שזכו לכם וגו' ולמשה לא אמר נשמע שיעמוד פה. קמ"ה) פי' גם ה' צ"ה הסכים בעדם. קמ"ז)
הקדמה הולת ואדברה וגו' מיותר שהיה די לומר עמוד עמדי וכל המצוה והחוקים וגו'. קמ"ז) ולא אמר תלמדם לעשות אלא ועשו
שמחייבים לעשות. קמ"ח) הלא בכלל טוב לכם יש הכל ומה גם שכל תחיון והארכתם. קמ"ח) ולא כולו. ק"ג) פי' ארץ

2

אֱלֹהֵיכֶם לְלַמֵּד אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ
אֲשֶׁר אֲתֶם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ:
ב לְמַעַן תִּירָא אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשַׁמֵּר
אֶת־כָּל־חֻקֹּתָיו וּמִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אֲנִי
מִצְוֶה אֹתָהּ וּבְנֶה וּבְנֶה בְּךָ כָּל יְמֵי
חַיֶּיךָ וּלְמַעַן יֵאָרְכַן יְמֶיךָ: ג ושמעת
ישראל ושמרת לעשות אשר יטב
לך ואשר תרבוני מאד באשר דבר
יהוה אלהי אבותיך לך ארץ זבת
חלב ודבש: פ ששמע ישראל
יהוה אלהינו יהוה אחד: ו ואתהבת

לאקא יתכון למעבר בארעא די
אתון עברין תמן למירתה:
ב בדיל דתרחל קדם * אלהך
למטר ית כל קמיהו ופקודיהו די
אנא מפקדה את וברך וברך בך
כל יומי תיך וברך דיורכון
ימך: ג ותקבל ישראל ותמר
למעבר די יטב לך ודי תסמון
לחדא כמא די פקיד * אלהא
דאכהתך לך ארעא עבדא חלב
ודבש: פ שמע ישראל * אלהא
* יהוה ותרסם ית * אלהך בכל

רש"י

הבזורה ולא ללמוד ממני: (ד) ה' אלהינו ה'
אחד. ה' שהוא אלהינו עתה* ולא אלהי האומות*
הוא עתיד להיות ה' אחד (ספרי), שנאמר (פסי' ג' ט)
כי אז תהפוך אל עמים שפה צרורה לקרוא כולם
בשם ה', ונאמר (כ"ה י"ד ט) ציוס הכוא יכיה ה' אחד
ושמו אחד: (כ) ואתהבת. עשה דבריו (מאבצ"ה) אינו
שינו ושחאת * משה * ברבין סדר ישיחי

לקט בהיר

וגו', אבל משה רבינו חשב שאחר התגלות מעמד הנבחר על
כל מה שראו עיניהם תהיה "האהבה" צוער בלבם לשמוע
קול אלהים חיים במסירת נפש: (א) פי' אינם מאמינים
ומכירים ומודים בו, ואנחנו מיתדים אותו בכל העולמות
מעלה מטה וד' רוחות עד כדי כך שנמהרה עמדים כולם
להתודע ולהגלות על אחדותו יתב', ודרוש זה יולא מאומרו
אלהינו כבינו ואמר שם הוי"ה צ' פעמים והיה די לומר ה'
אלהים אחד, ואין זה מכחיש הפסע שעיקר הכחוש נאמר לקבל עלינו עול יסודו ואחדותו (רא"ם): (ב) רגונו לומר אין
האהבה מצוה פרטית, מדה היא, ומצוה כללית על התורה כולה שמעשה עבודתו צדמת אהבה שהיא למעלה ממדת יראה,
וא"ת אם נותן דקה ושומר שבת ומניח תפילין מה נפ"מ באינו מדה הוא עושה, לזה אמר אינו דומה וכו' שמי שמגיע

אור החיים

ו. ד. שמע ישראל ה' אלהינו וגו'. טעם כפל
ה' צ' פעמים ולא הספיק לומר על
זה הדרך ה' אלהינו אחד, נחכוון לצ' הדרגות שיש
לכ', האחד שהוא אלהינו, והצ' שהוא אחד,
והכוונה צוה כי אנו מקבלין אלהותו יתברך עלינו

אור בהיר

הזה הגשמי. קנ"א) פי' בשביל הטובות שיש לנו ממנו. קנ"ב) פי' צ' שמות הללו נכללו ג' אהבות הללו כמו שנפרש בע"ה
בפסוק והבנת את ה' עי"ש. קנ"ג) פי' אדם טוב לב הכל אהבים אותו אפי' מי שאינו מנפה ממנו טובות. קנ"ד) פי' בעבור
ההנאות שיש לנו ממנו שהחיינו וקיימנו וסיפק כל צרכינו. קנ"ד) אהבתו ודיקחתיו צו ערבה וממוקה עלינו.

אלי את־שני לוחת האבנים כתבים באצבע אלהים ועליהם ככל־הדברים אשר דבר יהוה עמכם בהר מתוך האש ביום הקהל: ויהי מקץ ארבעים יום וארבעים לילה נתן יהוה אלי את־שני לוחת האבנים לוחת הברית: ויאמר יהוה אלי קום רד מהר מזה כי שחת עמך אשר הוצאת ממצרים סרו מהר מן־הדרך אשר צויתם עשו להם מסכה: ויאמר יהוה אלי לאמר ראיתי את־העם הזה והנה עם־קשה־עָרַף הוא: הרף ממני ואשמידם ואמחה את־שָׁמם מתחת השמים ואעשה

כי ית תרין לוחי אבניא כתיבין באצבעא דיי ועליהון ככר פתגמא די מלי יי עמכון בטורא מגו אשתא ביומא דקהל: ויהוה מסוף ארבעין ימין וארבעין לילון יתב יי ית תרין לוחי אבניא לוחי קמא: יב ואמר יי כי קום חות בפריע סבא ארי חביר עמך די אפקתא ממצרים סטו בפריע מן ארתא די פקדתנן עבדו קהון מתבא: יג ואמר יי כי למימר גלי קרמי ית עמא דרין והא עם קשי קרר הוא: יד אנה בעותך מקרמי ואשצנן ואמרו ית שמחון

לקט בהיר

עכבה (מגילה כ"ה): (י"א) לוחת. לחת כתיב' ששתיכן (י"ב) כתיב ואנכי עמדי בהר כימים הראשונים, וגם שם אין פירושו עמידה אלא עכבה (במ"ח), ובגמ' מביא ראייה שיש ישיבה שהוא ללו דוקא מפסוק (א' מ"ו) ומשבו בקדש ימים רבים: (ד) והוא כאלו נקוד לחת לשון יחיד, שכל כך היו שוות שהיו נראים כאחד, והגם שאין דרכו של רבינו לדרוש חסרות וחסרות במקום שפשוט הכתוב אינו שואלו, אפשר משום

אור החיים

האחות יי) ובזה היה את שכנגדו נסמך ללדדין ונשאר **י. כתובים** וגו' ועליהם וגו'. לריך לדעת אומר מקום חקוק וכאומר חרות על הלווחות יי, בא ועליהם יי), והנה צפרשת תשא הלווח אצל גבה אורו אשר נולץ מאור אלצבע אלהים שהיה ה' מכוון אלצבע אלהים כנגד הלווח בצורת והיו האותיות נראות עליונות בגם שהיו חקוקות,

אור בהיר

עא) ולא אמר ובהם, וגם מיותר הוא שהיל"ל בקיבור כתיבים באצבע אלקים דברים אשר דיבר וגו'. **עב**) משל לוח שמסודר עליו חתיכות ברזל קטנות ודקות מלא כל פני הלוח, וכשמיעול חתיכת מאגנע"ט גדול ותציר בו באויר סמוך ללוח כעין צורת אור, הרי החתיכות קטנות נמשכות להמאגנע"ט ושאר על הלוח מקום מופנה כמין צורת האור, והנמשל שהלווחות היו אש רוחני נחלצו מתחת כפא כבודו יתברך, ואצבע אלקים הוא אש רוחני גבוה ממנו, וכשהעביר אלצבע אלקים נגד הלווחות כלורות האותיות המשיך אללו מאש הלווחות ונשאר חקוק עשרת הדברות בלווח מעבר לעבר. **עג**) פי' שם צפרשת תשא, ולא אמר חרות בלווחות, שלא היה לריך לחקוק בלוח כמו חרש אבן, אלא מעביר האצבע עליו כאמור, וכל זה פירשנו שם במקומו עיין שם, וכאן בא להוסיף שאותן האורות שהיו נחקקות הלווח לא הלכו לאיבוד, אלא נשארו שם עומד למעלה מן הלווח, ונמצא לפי זה שהיו העשרת הדברות נקראים ב' פעמים, אחת

מתרבהון מקדמך ובדרי לאקמא ית פתגמא די קיים יי לאכתתך לאברהם ליצחק וליעקב: ויתרע ארי לא בזכותך יי אלקה יתב לך ית ארעא טבתא דרא למירתה ארי עם קשי קרר את: והו דכיר לא תנשי ית די ארנותא קדם יי אלקה במדברא למן יומא די נפקתא מארעא דמצרים עד מימכון עד אתרא דרין מסרבין הויתון קדם יי: ה ובחורב ארנותון קדם יי והוה רנו מן קדם יי בכון קשיצאה יתכון: ט במסקי קטורא למסב לוחי אבניא לוחי קמא די גור יי עמכון ויחבית בטורא ארבעין ימין וארבעין לילון לחמא לא אכלית ומא לא אשתיתי: ויתב

רש"י

אעפ"כ לא באו שם, כי הביאה והגירוש מלוי רק ברשעת הגוים וכות אבות (אורח"ח): ג) אין ישיבה זה שלפנינו אלא עכבה, כי ודאי שלא ישב משה מפני כבוד השכינה, וכן הוא הגירסא בדפוס הראשון אין ישיבה "ו" אלא עכבה, ולקמן

אור החיים

ויכולין לומר בצדקתי הבאתי ה', אכן הכוונה היא **ו. וידעת** כי לא וגו' זכור אל תשכח וגו'. קשה כי ממה שהיו רואים שבזמן שהיו ממרים את ה' מה מוכיח ממה שעבר בזמנים שהיו צהם רשעים לזמן זה"י) שאפשר שדקתם שהם עומדים צה היום חספיק להם לרשת את הארץ ואין ראייה ממה שהם צאים לארץ שבזכותם הם

אור בהיר

אמר לא רק בצדקתך וכדומה. (סח) אלא היה מגרשם משם. (ט) שאמר עם קשה עורף אמה והראיה אשר הקפאת, הלא המקלופים כבר מחו, וגם אם יש בהם אפשר שעשו תשובה. (ע) והוא מה שאמר עד "בוואכס" וגו'.

מורי שם מפניך ולמען הקים את־הדבר אשר נשבע יהוה לאבתך לאברהם ליצחק וליעקב: וידעת כי לא בצדקתך יהוה אלהיך נתן לך את־הארץ הטובה הזאת לרשתה כי עם קשה־עָרַף אתה: וזכר אלהי־שפח את אשר־הקצפת את־יהוה אלהיך במדבר למן־היום אשר־יצאת מארץ מצרים עד־באכם עד־המקום הזה ממרים הייתם עם־יהוה: ובחרב הקצפתם את־יהוה ויתאנף יהוה בכם להשמיד אתכם: בעלתי החרה לקחת לוחת האבנים לוחת הברית אשר־ברת יהוה עמכם ואשב בהר ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי: ויתן יהוה

לקט בהיר

אעפ"כ לא באו שם, כי הביאה והגירוש מלוי רק ברשעת הגוים וכות אבות (אורח"ח): ג) אין ישיבה זה שלפנינו אלא עכבה, כי ודאי שלא ישב משה מפני כבוד השכינה, וכן הוא הגירסא בדפוס הראשון אין ישיבה "ו" אלא עכבה, ולקמן

אור החיים

ויכולין לומר בצדקתי הבאתי ה', אכן הכוונה היא **ו. וידעת** כי לא וגו' זכור אל תשכח וגו'. קשה כי ממה שהיו רואים שבזמן שהיו ממרים את ה' מה מוכיח ממה שעבר בזמנים שהיו צהם רשעים לזמן זה"י) שאפשר שדקתם שהם עומדים צה היום חספיק להם לרשת את הארץ ואין ראייה ממה שהם צאים לארץ שבזכותם הם

אור בהיר

אמר לא רק בצדקתך וכדומה. (סח) אלא היה מגרשם משם. (ט) שאמר עם קשה עורף אמה והראיה אשר הקפאת, הלא המקלופים כבר מחו, וגם אם יש בהם אפשר שעשו תשובה. (ע) והוא מה שאמר עד "בוואכס" וגו'.

הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דָּבַר יְהוָה אֵלֵיכֶם בְּהַר
 סֵנַי הַאֵשׁ בְּיוֹם תִּקְהַל וַיִּתְּנֶם יְהוָה
 אֵלַי: הָאֶפֶן וְאֵרָד מִן־הַהָר וְאִשֶׁם אֶת־
 הַלְּחַת בְּאֶרֶן אֲשֶׁר עָשִׂיתִי וַיְהִי שֵׁם
 בְּאֶשֶׁר צִוֵּנִי יְהוָה: וַיְבַנֵּי יִשְׂרָאֵל נִסְעוּ
 מִבְּאֵרֶת בְּנֵי־יַעֲקֹב מוֹסְרָה שֵׁם מֵת
 אֶהֱרָן וַיִּקְבְּר שֵׁם וַיִּכְהֵן אֶלְעָזָר בְּנוֹ
 תַּחְתָּיו: וַיִּשְׂשֵׁם נִסְעוּ הַגְּדָדָה וּמִן־
 הַגְּדָדָה יִטְבְּתָה אֶרֶץ נַחְלֵי מַיִם: הַ בְּעֵת

מליל י עמכון בסורא מנו
 אשתא ביוםא דקהלא ויהבנון
 י לוי ה ואתפניתי ונתחית מן
 סורא ושיתי ית לוחיא בארונא
 די עברית והוו תמן כמא די
 פקדני י: ו ובני ישראל נסעו
 מבארות בני יעקב למוסרה תמן
 מית אהרן ואתקבר תמן ושמש
 אלעזר ברה תחותיה: מתמן
 נסעו קדרד ומן גדרד קיבבת
 ארעא נגרא נחליו דמיו:
 ה בעדנא תהיא אפרש י: ית

יְהוָה אֵלַי פֶּסַל־לֶךְ שְׁנֵי־לוּחֹת אֲבָנִים
 פְּרָאשָׁנִים וַעֲלָה אֵלַי הַהָרָה וַעֲשִׂיתָ לְךָ
 אֶרֶן עֵץ: ב וְאָכַתְבַּ עַל־הַלְּחַת אֶת־
 הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל־הַלְּחַת
 הַפְּרָאשָׁנִים אֲשֶׁר שִׁבַרְתָּ וְשִׁמַּתָּם
 בְּאֶרֶן: ג וְאָעַשׂ אֶרֶן עֵצֵי שִׁטִּים
 וְאִפְסַל שְׁנֵי־לְחַת אֲבָנִים פְּרָאשָׁנִים
 וְאָעַל הַהָרָה וְשְׁנֵי הַלְּחַת בְּיָדֶיךָ וַיִּכְתַּב
 עַל־הַלְּחַת כַּמְּכַתֵּב הַפְּרָאשָׁן אֶת עֲשֵׁרֶת

לך תרון לוחי אבניא פקדמאי
 וסך קדמי סמורא ותעבד לך
 ארונא דאעא: ב ואכתוב על
 לוחיא ית פתנמאי די הוו על
 לוחיא קדמאי די תכרתא
 ותשונן בארונא: ג ועברית
 ארונא דאעי שטין ופסלית תרון
 לוחי אבניא פקדמאי ופלקית
 סמורא ותרון לוחיא ביד:
 ד וכתב על לוחיא ככתבא
 קדמאא ית עשרא פתנמאי די

לקט בהיר

ה) פי' אס מחשוב גם מוסרות וגם הר ההר בין הכל ח/
 אבל המסעות שציינהם הם ז' לזה אין קושיא מה שאמר
 רבינו צ"ח חקת ז' מסעות: ז) א) פי' ויקבר שם, וגם זו
 מן המוכחה שדוקא שם הספדוהו ולא כשמות: ז) כי
 מוה"ק ולומדיה היינו הך מעשי ידי יוצר רוחניים, ואצ"ח
 זה כאצ"ח זה (ג"א), ואמר הכוזב ויכהן אלעזר בנו תחמיו,
 לומר הגם שז"ח השמש וז"ח השמש אעפ"כ קשה מיתא
 הדזיק כמו שצ"ח הלווחות שהיו אחרים תחמיהם
 (ד"ד): ח) אמר צ"ח עעמיס, חד לסמיכת הענין לכאן,
 כי מה טעם להסמין תוכחת נגנה ראש לתוכחת העגל לזה
 אמר טעם הב', ועדיין אינו מספיק כי מה שנדמה להם
 ששם מת אהרן אינו מענין תוכחה כלל ולמה לספר דבר זה
 כאן, לזה אמר טעם הא' (מ"ל): ט) כי פי' נגנה ראש
 נעשה ע"י, וכמו שפירשנוהו במקומו (ג"א):
 שיענו נוסחאות לשיביר: י) מה שנתנו ראש

רשי"י

פ"א ד) ונענשו עליו ונשכח (ירוש' סוטה ח' ג'): (ו) ובני
 ישראל נסעו מבארות בני יעקב מוסרה. מה
 ענין זה לכאן, ועוד וכי מצארות בני יעקב נסעו
 למוסרה והלא ממוסרה צ"ל לבני יעקב שנאמר (במד'
 ל"ג י"א) ויסעו ממוסרות וגו', ועוד שם מת אהרן
 והלא צ"ח ההר מת, לא וחשוב ותמלא שמנה
 מסעות" ממוסרות להר ההר, אלא חף זו מן
 התוכחה עוד עשיתם זאת כשמת אהרן צ"ח ההר
 לסוף ארבעים שנה ונסחלקו עניי כבוד יראתם לכם
 ממלחמת מלך ערד ונתחתם ראש לחזור למלכים
 וחזרתם לאחוריים שמנה מסעות עד בני יעקב ומשם
 למוסרה שם נלחמו לכם בני לוי וברגו מכס וחתם
 מהם עד שהחזירו אתכם בדרך חזרתכם ומשם
 חזרתם בגדגדה הוא חר בגדגד (בכתי' חקת י"ח): (ז) ומן
 הגדגדה וגו'. ובמוסרה עשיתם אבל כ"ד על מיתתו
 של אהרן" שגרמה לכם זאת ונדמה לכם כאילו מת שם
 לומר שקשה מיתתו של לויקים לפני הקצ"ח כיום שנשחברו" צו הלווחות (ויק"ר כ"ב י"ג), ולכודיעך" שהוקשה לו
 מה שאמרו (במד' י"ד ד') נתגה* ראש לפרוש ממנו כיום שעשו צו את העגל"י: (ח) בעת ההוא הבדיל ה'

לקט בהיר

לא כן היה דכתיב בפסוק ג' ואעש ארון קודש ואח"כ
 ואפסול שני לוחות ואח"כ ואעל ההרה, לזה אמר שמשה
 רבינו הבין אמיתת הכוונה, שסוף מ' יום שניים קודם
 שירד דהיינו כ"ט לחדש אב (או ל' באב) אמר לו הקצ"ח רד
 ולמחר תבא אלי בחורה ותביא עמך שני לוחות חלקות (בלי
 כתב) וקודם שבא עוד היום עשה ארון ומניחו שם, ולמה, לפי שרצוני לכתוב על הלווחות שבביא את עשרת הדברות ולימנס
 לך וכשחמד ביה"כ תמלא את הארון מוכן ותשים שם את הלווחות, לזה עשה משה קודם כל את הארון ואח"כ כשפסל את
 הלווחות לא היה צריך להניחו מידיי אפילו רגע אלא מיד עלה עמהם ההרה, ועל הלווחות הראשונות לא זכר מקודם להבין
 להם ארון שגלוי היה לפניו שיצטרם (רמב"ן), גם משום שהיו רוחניים ואין להם מקום גשמי או ארון, עד שראו את העגל
 ונתגשמו ונשחברו (אדה"ח: ג) מביא רמב"ן ארונות היו, שהלא כאלו כתיב ועשיתם אתה משה, ואעש אני משה, ושם
 כתיב ויעש כללאל ואח"ל ועשית ע"י שליח, הלא זה היה צ"ח אלול ובמשכן התחילו אחר יוה"כ, ואם תמלא לומר שאין
 מוקדם ומאוחר בחורה וכל המשכן עשו אחר יוה"כ אבל ארון זה הוא הארון המוכר צ"ח תרומה וצ"ח ויקהל, זה אי אפשר
 שהלא ארון כללאל נעשה אחר המשכן: ד) ושברי הלווחות בחוכו, וכל זה דעת יחיד הוא, רבי יהודה צ"ח אלעאי סבירא
 ליה כן בירושלמי מסכ' שקלים, ורצנן סברי ארון אחד וצו לוחות ושברי לוחות מונחים, ומה שעשה משה נגנו אחר
 הקמת המשכן (רמב"ן):

אור החיים

היו ראויים ללווחות כזה ואמר ה' למשה שיפסול
 אותם מדברים שהם מחיחסים אליו"ם לשלול
 המחיחסים לאל עליון שהם הראשונים, וגמר אומר
 ועשית לך ארון עץ" פירוש לזכר שהם מעשה ידי
 אדם לריבין מקום מוכן להנחן צו מה שלא זכר ה'
 כן לעשות ארון ללווחות הראשונים, והטעם כי הם
 עומדים בעצמן ולא היו לריבין ארון לזכר מארון
 שעשה כללאל"ם, ועיין מה שכתבתי בפסוק (ט'
 י"א) ואחפוש, ודקדק לומר ועשית לך להעיר לדרכיו
 כי לזכר שהם ממש שלך"ם הוא שאנכי מולך לעשות

אור בהיר

הוא. (ג) פי' שאינם כל כך רוחניים. (ד) חור ואמר מינה לך. (ה) שהיו רק לנכוד ולתפארת. (ו) פי' מעשי

אור החיים

אשר לוי, והכוונה הוא לומר עד כי יבא זמן
 דה. כאשר לוי ה' פירוש כל המשך הזמן שהוליאם מאותו ארון ונתנס צארון שעשה כללאל:

אור בהיר

דיך. (ז) היאך שייך לומר ויהיו שם כאשר לוי, היל"ל ואשים כאשר לוי.

מסורת המדרש
אלו ג' קרואים ב"ק
פ"ב ע"ע ירושלמי
מגילה פי"ג ה"ב והאבן
גדולה זה יצא ר"ר ראה
סוכה נב" ע"ע להלן
פפ"ט א'
ט ר"י פתח לה בסיני
יל"ש כאן קננ.

וְהָנָה שֵׁם שְׁלֹשָׁה עֲדָרֵי צֹאן אֵלּוּ שְׁלֹשָׁה קְרוּאִים כִּי מִן
הַבָּאָר וְגו' שְׁמֹשׁ הָיָה שׁוֹמְעִים אֶת הַתּוֹרָה וְהָאֲבָן גְּדֹלָה
זֶה יֵצֵר הָרַע וְנֹאסְפוֹ שָׁמָּה כָּל הַעֲדָרִים זֶה הַצְּבוּר וְגִלְלוֹ
אֶת הָאֲבָן שְׁמֹשׁ הָיָה שׁוֹמְעִין אֶת הַתּוֹרָה וְהִשִּׁיבוּ אֶת
הָאֲבָן וְגו' שְׁכִינָן שְׁהֵם יוֹצְאִים לָהֶם יֵצֵר הָרַע חוֹזֵר
לְמִקְוָמוֹ.

← ט. ר' יוחנן פתח לה בסיני ויצא והנה באר' זה סיני
והנה שם שלשה לויים וישאלים כי מן הבאר
ההוא שמשם שמעו עשרת הדברות והאבן גדלה זו

גם כשבית המקדש שבירושלים חרב, ואז ציון שדה תחרש" (מיכה ג, יג, וגמרא מגילה כט), "והנה שם שלשה עדרים צאן רובעים עליה" — אלו שלשה קרואים, לעלות לתורה, בשני וחמישי, כמו ששנו חכמים (ב"ק פ"ב, ב) על הכתוב (שמות טו, כב): "וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים" — דורשי רשומות אמרו: אין "מים" — אלא תורה, שנאמר (ישעיה נה, א): "היו כל צמא לנו למים", כיון שהלכו שלשת ימים כלי תורה — ולא, עמדו נביאים שביניהם ותקנו להם שיהיו קורין בשבת, ומפסיקין באחד בשבת, וקורין בשני, ומפסיקין שלישי ורביעי, וקורין בחמישי, ומפסיקין ערב-שבת, כדי שלא ילינו שלשה ימים בלי תורה, "כי מן הבאר היא יסקו העדרים" — מקריאה זו שבבית הכנסת משקים את עדרים צאן הקרשים, ישראל — שמשם היו שומעים את התורה — המשולה למים, "והאבן גדולה על פי הבאר" — "אבן" — זה יצר-הרע — שנאמר עליו (יחזקאל לו, כו): "והסירתי את לב האבן מבשרכם", (ועי' להלן פט, א), אשר כנגדו נתנה תורה, וכנגדו אנו קוראים בתורה, בלי הפסק של שלשת ימים, כאמור, וכמו שאמרו חכמים (סוכה נב): "אם פגע בך מנוול זה — משכהו לבית-המדרש, אם אבן הוא — נימוח" — בדברי תורה, "ונאספו שמה כל העדרים" — זה הציבור, שבא לבית-הכנסת עדרים עדרים, שאין קוראים בתורה בפחות מעשרה (מגילה כג), "וגללו את האבן, מעל פי הבאר" — שמשם — מן ה"באר", מבית-הכנסת — היו שומעים את התורה — ומפילים ומנפצים מעל פתחי לבביהם את יצר-הרע, בדברי-התורה, כמו שאמרו חכמים (ביב טו): "ברא הקב"ה יצר הרע, ברא לו תורה תבלין", "והשיבו את האבן על פי הבאר למקומה" — שכיון שהם יוצאים להם — מבית-הכנסת, למלאכתם — יצר-הרע חוזר למקומו, ודברי התורה ששמעו הם תבלין ומרפא ליצר-הרע שבהם, עד ששבים בפחות משלשת ימים לשמוע שוב בדברי-התורה.

ט. ואילו — רבי יוחנן, פתח לה — פותר את הרמז שבכתוב זה — בסיני — במתן תורה שהיה שם, לישראל: "וירא והנה באר בשדה" — "באר" — זה סיני, הוא ההר, ה"באר" הידועה של התורה, המשולה למים (כבסימן הקודם), אשר כ"שדה" הידועה, זה מדבר-סיני (ועי' בסימן הקודם בשיטה הראשונה על מדבר-סיני), "והנה — שם — שלשה עדרים צאן רובעים עליה" — הם שבטי ישראל אשר חנו אצל ההר, ואשר היו אמורים להחלק אחר-כך לשלשה עדרים — כהנים לויים וישראלים, שכך עלה במחשבה לפני ה' מלפני כן (ועי' יפית ורז"ח), "כי מן הבאר היא יסקו העדרים" — שמשם — מן ההר ההוא — שמעו — ישראל, את — עשרת הדברות, "והאבן גדולה על פי באר" — זו שכניה — שירדה מן השמים אל ראש ההר, שהיא "אבן הראש".

שְׁכִינָה וְנֹאסְפוֹ שָׁמָּה כָּל הַעֲדָרִים ר' שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה
אִישׁ כֹּפֵר עָבַד אֱמֹר מִשׁוֹם ר' שְׁמוּאֵל שָׁאֵלוּ הָיוּ יִשְׂרָאֵל
חֲסִרִים עוֹד אֶחָד לֹא הָיוּ מְקַבְּלִים אֶת הַתּוֹרָה וְגִלְלוּ אֶת
הָאֲבָן שְׁמֹשׁ הָיָה שׁוֹמְעִים אֶת הַקּוֹל וְשָׁמְעוּ עֲשֵׂרֵת
הַדְּבָרוֹת וְהִשִּׁיבוּ אֶת הָאֲבָן (שמות כ, כב) אֲתֵם רְאִיתֶם כִּי
מִן הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי וְגו'.

י. ויאמר להם יעקב אחי וגו' ר' יוסי בר חנינא
פתח קריא בגלות ויאמר להם יעקב וגו' מחרן אנחנו
מחרונו של הקדוש ברוך הוא אנו בורחים ויאמר להם

"אבן היקר" של כל העולמות היא אשר ישראל חוסים בצל כנפיה, והם קוראים להקב"ה "סלעי ומצודתי" (ש"ב כב, ב), ומכנים אותו "צור" (דברים לב, ד), "ונאספו שמה כל העדרים" — "כל" — רבי שמעון בן יהודה, איש כפר עכו, אמר משום (=כשם) רבי שמואל: "מנין אתה אומר" (דב"ר שם) — שאילו היו ישראל חסרים עוד אחד — שלא היה בא למתן-תורה אל הר-סיני, והיו חסר מהם מסכום מנין האנשים שהיו שם (כן משמע במכלתא שם, מדברי ר"י החולק על זה), "לא היתה שכניה נגלית עליהם" (דב"ר שם, שיש גילוי שכניה גדול, שאינו אלא בששים רבוא, עיי"ש, וב"ק פג, ובתוס' שם ד"ה "שני"), ולכן — לא היו מקבלים — אז — את התורה — כי כשחסר האחד "אינו כדאי לקבל" (מכילתא שם) — "ידכתיב (שמות יט, יא): "כי ביום השלישי ירד ה' לעיני כל העם על הר-סיני" (דב"ר שם) — "כל העם" — כולם, "וגללו את האבן מעל פי הבאר" — שנגלה להם הקב"ה בשכינת כבודו שם על ראש ההר, שמשם — מן ההר — היו שומעים את הקול — יוצא מפי הגבורה, ושמעו — משם, את — עשרת הדברות, כמו שנאמר (שמות יט, כ): "וירד ה' על הר סיני אל ראש ההר" — "שהרכין הקב"ה שמים התחתונים ושמי השמים העליונים על ראש ההר וירד" (מכילתא שם ד), והשיבו את האבן על פי הבאר למקומה" — שהשכינה היתה בשמים ומן השמים דבר ה' עמהם, אלא שהשמים, כאמור, הרכנו וירדו אל ההר, וכמו שכתוב אחר אומר: "אתם ראייתם כי מן השמים דברתי עמכם" (עפ"י שם, ט, רז"ח), וברצונם של ישראל שקב"ה שכניה למקומה, שלא ידבר עמם ה', אלא משה כאמור בתורה (דברים ה, כ"ב, ע"י).

י. ויאמר להם יעקב: אחי, מאין אתם? ויאמרו: מחרן אנחנו, ויאמר להם: הידעתם את לבן בן נחור? ויאמרו: ידענו, ויאמר להם: השלום לו? ויאמרו: שלום, והנה רחל בתו באה עם הצאן — שוב מאריך הכתוב לחאר ולפרט את פרטי המאורע של פגישת יעקב עם מקום גלותו, (ע"י בתחילת הסימן הקודם), ומאריך לספר את שיחתו עם רועי הצאן, ואף שהם היו עובדי זרים אומר להם "אחי", הרי גם כתוב זה ניתן לירושלמי כרמז למאורעות של בניו של יעקב לעתיד, כגלותם (ע"י לעיל סח, ג), ובגאולתם (ע"י לעיל בסימן ו), ולכן — רבי יוסי בר חנינא, פתח קריא — פותר רמזית מקרא זה, — בגלות — של ישראל, וגאולתם ממנה, כגלותו זו של יעקב, ושהוא נגאל ממנה: "ויאמר להם יעקב: אחי" — אל אחיו לצרה, הם ישראל בגלותם, הוא אומר: "מאין אתם" — למה אתם בורחים וגולים ממקום למקום? "ויאמרו" — והם עונים לו: "מחרן אנחנו" — מחרונו — מפני חרונו — של הקב"ה — שחרה אפו בנו, מרוב עוונותינו — אנו בורחים, וגולים ממקום למקום (וכדלעיל סח,

מסורת המדרש
רשב"י אמר שאילו
היו ישראל חסרים
וכו' מכילתא יתרו מס'
דבמדרש פ"ג מכילתא
דרשב"י שמות יט יא
דב"ר פי"ח, ל"ש שם,
יתרו רפ, ראה ודבר ח"א
כ"ו ע"ע
בהעלותך פפ"ד יבכות
סד, ב"ק פג, יל"ש
בהעלותך תשלא מן
השמים מכילתא שם
פ"ה
י. ויאמר להם יעקב
אחי וכו' יל"ש כאן קננ
(כח"ע).

הַשְּׁלִיךְ מִשָּׁמַיִם אֶרֶץ תְּפֹאֶרֶת יִשְׂרָאֵל
וְלֹא-זָכַר הַדָּם-דִּגְלוּי בְּיוֹם אָפוֹ: ׀ כַּבְּלַע
אֲדֹנָי לֹא קָרִי: וְלֹא חָמַל אֶת כָּל-נַאֲוֹת
יַעֲקֹב הָרַם בְּעִבְרָתוֹ מִבְּצִרֵי בֵּת-יְהוּדָה
הִגִּיעַ לָאָרֶץ חָלָל מַמְלָכָה וְשָׂרִיָּה: ׀

תְּשַׁבְּחָתָא דְיִשְׂרָאֵל, וְלֹא דְכִיר בֵּית מוֹקֵדְשָׁא
דְּבֵהוּ גְלוּגְדָקָא דְגְלוּהוּ, לֹא חָס עֲלוֹהֵי בְּיוֹם
תְּקוּף רוּגְזוּהִי: ב שִׁצִּי ׀׀
לֹא חָס יְת כָּל עֵדוּת יַעֲקֹב, פְּגַר פְּרוּגְזוּהִי
כְּרַבִּי כְּנֻשְׁתָּא דְבֵית

שפתי חכמים
שיבוא, דאם לא כן הוה ליה לומר והיו כמוני. לכן פירש הלואי וכי: ק דקשיא ליה משמים לארץ הוה ליה לומר. לכן פירש לאחר שהגביהם וכי, והיינו משמים ארץ, כלומר שפלו משמים ארץ בבת אחת. ומה שפירש לאחר שהגביהם, לפי שקשיא ליה איך אמר שהשליך משמים הלא לא היו בשמים. לכן פירש שהוא דרך משל לאחר שהגביהם עד לשמים וכי: ר במדרש רבות (איכ"ד ב ג) אין הדום רגליו אלא בית המקדש, הדא הוא דכתיב (תהלים צט ה) רוממו ה' אלהינו והשתחוו להדום רגליו: ש דקשיא ליה הוה ליה לומר חלל מלכה, כמו שאמר בסמוך מלכה ושריה בגוים, לכן פירש אלו וכי: ת דקשיא ליה

אבן עזרא
אומרים יעיב מעב כמו יחשיך, והנכון יגביה עד עב: הדום. דמות כסא קטן לרגלים: (ב) אלף נאות. מדרשי חז"ל
ביום אָפוֹ. יום אחד היה חרון אפו של הקב"ה ואילו עשו ישראל בו תשובה פשוה. (שם).
(ב) כָּל נַאֲוֹת יַעֲקֹב. אלו ששים רבוא עירות שהיו לו לינאי המלך בהר המלך. (גיטין נו.).
כָּל נַאֲוֹת יַעֲקֹב. כתיב ויהי בהכותם ונשאר אני ואפלה על פני ואדעק ואומר אהה ה' אלהים המשחית אתה את כל שארית ישראל, אין שארית אלא צדיקים, לכן בא הכתוב ואמר בלע ה' ולא חמל את כל נאות יעקב. דבר אחר כל נאות יעקב דאמר ר' הושעיא, ת"פ בתי כנסיות היו בירושלים, וכל אחד היה לו בית ספר ובית תלמוד, בית ספר למקרא ובית תלמוד למשנה. (איכ"ד).
כָּל נַאֲוֹת יַעֲקֹב. דבר אחר כל נאות יעקב כל נאותיו של יעקב, כגון ר' ישמעאל ור' שמעון בן גמליאל ור' ישכב ור' יהודה בן בבא ור' חוצפית המתורגמן ור' יהודה הנחתום ור' חגיגה ור' חרדין ור' עקיבא ור' אלעזר בן שמוע ור' טרפון. (איכ"ד).
הָרַם בְּעִבְרָתוֹ מִבְּצִרֵי. ר' יודן אמר: כל בירה ובירה היתה בירושלים לא היתה ראויה להכבש בפחות מארבעים יום, ויש אומרים בפחות מחמשים יום, וכיון שגרמו עונות הרס בעברתו מבצירי בת יהודה הגיע לארץ. (שם).
חִלַּץ מִמְּלִכָּה וְשָׂרִיָּה. ממלכה אלו ישראל, כמו שנאמר

נֶאֱנַחָה אֲנִי אֵין מִנַּחֵם לִי כָּל-אֹיְבֵי שָׁמְעוּ
רַעְתִּי שָׁשׂוּ בִּי אֶתְּהָ עֲשִׂית הַבָּאֵת יוֹם-
קָרָאת וְיִהְיוּ כְּמֹנִי: ׀ כַּב תָּבֵא כָּל-רַעְתֶּם
לְפָנַי וְעוֹלָל לְמוֹ פֶּאֶשֶׁר עוֹלַלְתָּ לִּי עַל
כָּל-פְּשָׁעֵי פִירְבוֹת אֲנַחְתִּי וּלְפִי דָוִי: פ
← דב א איכה יעיב באפו | אדני את-בת-ציון

ותסתקף להון היקמא דאסתקפתא עלי על כל סניאות מרודי, ארום סניאו אנחתי ולפי חליש: א איכדן יקוץ ׀ בתקוף רוגזיה ית כנשמתא דציון, מלק משמיא לארעא רש"י
כא) כי אתה עשית. אמה גרמת לי שהס ס דקשיא ליה דמשמע שכבר הביא, ואחר כך אמר שונאים אומי שהכלתני ממאכלס וממסתיס ויהיו כמוני משמע שעדיין לא הביא רק שמבקש ומהמתקן כס, אס נחמתני שהס היו מרחמים עלי ועל בני צומתיס: הַבָּאֵת יוֹם קָרָאת. הלואי והנלמ עליהס יום המועד שקראת עלי צ: ויהיו כמוני. גרעה: (כב תבא כָּ רעתם צפניך. יזכרו ויפקדו עונותם לפניך: ועוד צ צמו. ופעול למו, כמו גס צמעלליו ימנכר (משלי כ יא), וכפרי צמעלליו (ירמיה לג ט): (ה) איכה יעיב. יאפיל, כמה דאם אמר והסמיס התקדרו עבס (מ"א יט ט

אבן עזרא
כא) הבאת יום קראת. תחסר מלת לו טרם הבאת, כאילו הוא מתאוה ויתכן להיות כמשמעו: (כב) ועוד צ. עשה מגורת עלילותיו, והנכון שטעמו כמו סבה, וכן ולו נחכנו עלילות (ש"א ב א): (א) איכה יעיב. יש

מדרשי חז"ל
עליהם כמו שהבאת עלי, דקדק עמהם כמו שדקדקת עמי, ועולל למו קטוף עולליתו כמו דקטפת עוללית. (איכ"ד).
א) איכה יעיב. כתיב העדותי ככם היום כי אבד תאבדון כגוים אשר ה' מאכיד מפניכם, מה אלו כעבים דכתיב הנה ה' רוכב על עב קל ונשו אילי מצרים וגו' אף אלו כעבים, דכתיב איכה יעיב באפו ה' את בת ציון. (שם).
איכה יעיב באפו. מהו יעיב באפו, רבי חמא ב"ר חנינא אמר: איך חייב ה' באפו את בת ציון, שכן יש מקומות שקורין לחיובא עייבא, ר' שמואל בר נחמני אמר: איך כתיב ה', שכן יש מקומות שקורין לכאיבא עייבא, ורבנן אמרי איך שייס ה' באפו את בת ציון. (איכ"ד).
את בת ציון. כתיב וכעב עברה ישועתי, אמרה כנסת

נושאי הפרק
א) תיאור העונשים לירושלם ביום חרון אף ה'.
י) האבילות והצער על החורבן.
ג) אין ניחומים למצבה, והכעס על נביאי השקר.
ד) שמחת והתנהגות האויבים בחורבן ירושלם.
ה) פניה לציון להתפלל לה'.
ו) פניה לה' לראות את גודל החורבן.

מסורת המדרש
אח"כ אמר להם
המלך צ"ע להלן סי' יא.
דכ"ר פ"טו

בְּכֹה וְהִרְפִּיבוּ עַל כְּתָפוֹ טִנְפָה עָלָיו וּמִיַּד הִשְׁלִיכוּ לְאַרְצָךְ וְלֹא
הָיָה מַחְוֹתִיתִיָּה כַּמְסוּקִיתִיָּה מִסּוּקִיתִיָּה צִיבְחָר צִיבְחָר
וּמַחְוֹתִיתִיָּה כּוֹלָא תְּדָא קָף (הושע יח. ג) וְאֹנְכִי תְּרַגְלָתִי
לְאִפְרַיִם קָחַם עַל זְרוּעוֹתָיו וְאַחַר קָף (שם י. יא) אֲרַכִּיב
אִפְרַיִם יַחְרוֹשׁ יְהוּדָה יִשְׁדָּד לוֹ יַעֲקֹב וְאַחַר קָף הִשְׁלִיךְ
מִשְׁמַיִם אֶרֶץ תְּפָאֲרַת יִשְׂרָאֵל.

אִיקוּנִין שֶׁל יַעֲקֹב שֶׁחֲקוּקָה עַל כְּסָאֵי הָא לְכוּן טְרוּן
בְּאִפְיִכוֹן הָיוּ הִשְׁלִיךְ מִשְׁמַיִם אֶרֶץ וְגו'.

ג. וְלֹא זָכַר הַדָּם רַגְלָיו אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בְּרַי יַעֲקֹב
אֵין תְּקוּדָשׁ בְּרוּךְ הוּא זוֹכֵר אוֹתוֹ הַדָּם שֶׁל בֵּין רַגְלָיו שֶׁל
זְקֵן שְׁנֵאמַר (בראשית יז. כד) וְאַבְרָהָם בֶּן תְּשָׁעִים וְתִשְׁעֵ
שָׁנָה בְּהַמְלֹךְ בְּשָׂר עָרְלָתוֹ אָמַר רַבִּי יוֹדֵן לְמַלְךְ שֶׁתִּפְשֵׁ אֶת
שׁוֹנְאָיו וְהַרְגֵן וְהָיוּ בְּנֵי הַמְּדִינָה מְפָרְכְּסִין בְּדָם שׁוֹנְאָיו
פַּעַם אַחַת הַקְּנִיטוּהוּ וְדַחְפָן וְהוֹצִיאָן חוּץ לְפִלְטִין אָמְרוּ
אֵין הַמְּלָךְ נֹזֵק לָנו אוֹתוֹ הַדָּם שֶׁהֵינּוּ מְפָרְכְּסִין בְּדָם
שׁוֹנְאָיו קָף אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ אֵין אֶת נֹזֵק לָנו

מסורת המדרש
איקונין של יעקב
שחוקקה על כסאי
חולין צא. ב"ר פס"ח
— יב. פס"ח — ג.
פס"ב — ב. במ"ד פ"ד
— א. תחומא במדבר
— יט ותנ"י שם — כב.
פס"ר פס"ח — ו פד"א
פס"ה. ל"יש ויצא ק"ט.
ישלח קלה. במדבר
תרכ"ג. ישעיה תנ"ב. כאן
תתרכ"ג. זוהר: ח"א כ"ד.
עב. צו. תקי"ז תי"ח
(לר: חכ"ב פס"ה).
ג. ולא זכר הדום
רגליו ל"יש כאן תתרכ"ג.

דָּבָר אַחַר הִשְׁלִיךְ מִשְׁמַיִם אֶרֶץ תְּפָאֲרַת יִשְׂרָאֵל אָמַר
רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּרַבִּי נַחֲמָן מְשַׁל לְבָנֵי מְדִינָה שְׁעָשׂוּ עֲטָרָה
לְמַלְךְ הַקְּנִיטוּהוּ וְסַבְּלָן הַקְּנִיטוּהוּ וְסַבְּלָן אַחַר קָף אָמַר
לְהֵם הַמְּלָךְ כְּלוֹם אַתֶּם מְקַנִּיטִין אוֹתִי אֵלָא בַּעֲבוּר עֲטָרָה
שְׁעָשְׂתֶם לִי הָא לְכוּן טְרוּן בְּאִפְיִכוֹן קָף אָמַר הַקְּדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל כְּלוֹם אַתֶּם מְקַנִּיטִין אוֹתִי אֵלָא בְּשָׂבִיל

על כתפו טינפה עליו — הילך. על כתפי האב. ומיד השליכו — מכתפיו. ישר בכת אחת —
לארץ. ולא הות מחותיתיה כמסוקיתיה — ולא היתה ירידתו כעלייתו. שהרי — מסוקיתיה
ציבחר ציבחר — עלייתו מעט מעט — ומחותיתיה כולא חדא — וירידתו כולה כאחת. כך,
אומר הקב"ה לישראל: "ואנכי תרגלתי לאפרים, קחם על זרועותיו" — ואני העליתי את
אפרים — ישראל (ראה ב"ר ע. ב. ש"אפרים" הוא שם כולל לכל "ישראל"). בחיבה כאדם הנוטל את בנו
ומושיבו על ברכי רגליו, ושוב העלתיו עוד, כאדם הנוטל את בנו על זרועותיו, ואחר כך, כמו שכתוב
למעלה מזה עד היכן הגיעה רוממות ישראל, עד שהקב"ה אומר: "ארכיב אפרים, יחרוש יהודה
ישדד לו יעקב" — העליתים לארץ ישראל לחרוש ולישר אדמתה, ברם המעלה, כאדם המרכיב את
בנו על כתפו, ואחר כך, משחטא ישראל, מקונן הנביא: "השליך משמים ארץ תפארת
ישראל", ההעלאה היתה מעט מעט, אבל ההשלכה היתה בבת אחת, מן רום השמים עד עמקי הארץ.
זהו "תפארת" ברם תפארתו הושלך מפני שחטא מרוב התפארות וגאות (ראה ביפ"ע ובמ"כ).

דבר אחר: "השליך משמים ארץ תפארת ישראל", ההשלכה היתה לדבר שהוא בשמים,
וכינה את הנשלך בכינוי "תפארת ישראל", כאשר — אמר רבי יהושע ברבי נחמן: משל, לבני
מדינה שעשו עטרה למלך, לימים — הקניטוהו — בני מדינה אלה — וסבלן — המלך,
לסלוח להם, בזכות חיבת אותה עטרה שעשו לו. שוב — הקניטוהו וסבלן, וסלח להם, באותה
זכות. אחר כך, כשהוסיפו לחטוא לו ולהקניטו, אמר להם המלך: כלום — אין לכם שום סיבה
— אתם מקניטין אותי, ובוטחים בי שאסלח לכם, אלא בעבור — אותה — עטרה
שעשיתם לי, עתה שהרבייתם לחטוא — הא לכוון טרון באפיכון — הנה היא לכם מושלכת
בפניכם! כך, אמר הקב"ה לישראל: כלום — אין לכם שום סיבה אשר לכן — אתם
מקניטין אותי, ובוטחים בי שאסלח לכם, אלא בשביל — אותה — איקונין — תמונת פנים

— של יעקב, שחוקקה על כסאי, בכסא הכבוד (במ"ד ד, א), למעלה (ב"ר סח, יב), בשמים, כי
"פני אדם" אשר בין ארבע פני החיות אשר במרכבה העליונה (וחוקאל א, י), הם פניו של יעקב
(פרד"א לב), ולומר שהוא התנדב כולו לרצון ה', להיות מרכבת כבודו ורצונו (ראה ב"ר פב, ב. וביאורו
שם), ולכן מקשט הקב"ה את כסאו ומתפאר ביופי תוארו, כמו שנדרש דבר זה (בב"ר סח, שם), מן
הכתוב (ישעיה מט, ג): "ישראל אשר בך אתפאר", וכשישראל הולכים בדרכו, הקב"ה סולח להם בזכות
חבתו זו ליעקב, ועתה שהרבייתם לחטוא — הא לכוון טרון באפיכון — הנה לכם מושלך
בפניכם! הוי — אומר, זהו שהמקונן אומר כאן: "השליך משמים ארץ תפארת ישראל", את
דיוקנו של ישראל הזקן, יעקב אבינו, אשר הוא מתפאר בה בשמים, "השליך" — שלא לסלוח בזכותו,
מפני חטאי בניו אשר בארץ, אחר שבטחו והתפארו בכך, לחטוא, ויסלח להם, אם לא ילכו בדרכיו
(וראה להלן, מ"ד).

ג. "ולא זכר הדום רגליו" — פשוטו של "הדום רגליו" הוא תואר לבית המקדש (וכדלהלן),
ואח: הכתוב לתאר בתיאור זה, הגם שבאמת אין שיך לדמות רגליים לכבודו יתברך (רו"ח), וגם חיבת
"הדום" זו כתובה בכתיב חסר "הדום", ככל "הדום" שבכתבי הקודש, שהוא נקרא גם "הדום", לדרוש
כאשר — אמר רבי חנינא בר יצחק: אין הקב"ה זוכר אותו הדם של בין רגליו של זקן
— דם מילת אברהם, שנאמר — בו: "ואברהם בן תשעים ותשע שנה בהמולו בשר
ערלתו", זהו: "ולא זכר הדום רגליו" — שלא זכר ה' אז לישראל זכות דם מילתו של אברהם (ועי'
יפ"ט). וכן — אמר רבי יודן: משל, למלך שחפש את שונאיו והרגן, והיו בני המדינה —
נאמני המלך — מפרכסין — צובעים ומקשטים עצמם (עי' כתובות יז, י), — בדם שונאיו — של
מלכם, לאות נאמנות לו ושמתה במפלת אויביו ונצחונם. פעם אחת, הקניטוהו ודחפן והוציאן
— אל — חוץ לפלטין — שלא לקבל פיוסם. אמרו: הכי — אין המלך נזכר לנו אותו
הדם שהיינו מפרכסין — עצמנו — בדם שונאיו, לסלוח לנו עתה בזכות זו? כך, בעת
החורבן, — אמרו ישראל לפני הקב"ה: הכי — אין את נזכר לנו אותו הדם שבמצרים,
שצוית עלינו לשחוט שה לקרבן פסח, כאות ומופת על נצחונך באלהי מצרים, שהשהה היה אלילים

הַגִּלְגָּל בְּאֲזוּי: יְהוָה וְאַרְבַּעַה פָּנִים לְאַחַד פְּנֵי
הָאֶחָד פְּנֵי הַכְּרוֹב וּפְנֵי הַשְּׁנִי פְּנֵי אָדָם
וְהַשְּׁלִישִׁי פְּנֵי אֲרִיָּה וְהָרְבִיעִי פְּנֵי-נֶשֶׁר:
טו וַיִּרְמוּ הַכְּרוֹבִים הַיָּא הַחַיָּה אֲשֶׁר רָאִיתִי
בְּנֶהְרֵ-כְּבָר: טז וּבִלְכַת הַכְּרוֹבִים יִלְכוּ
הָאוֹפְנִים אֲצֵלָם וּבִשְׂאֵת הַכְּרוֹבִים אֶת-
כְּנֻפֵיהֶם לְרוּם מַעַל הָאָרֶץ לֹא-יִסְבוּ
הָאוֹפְנִים גְּסִיהֶם מֵאֲצֵלָם: יז בְּעֶמְדָם יַעֲמֻדוּ
וּכְרוֹמָם יִרְמוּ אוֹתָם כִּי רוּחַ הַחַיָּה בָּהֶם:
גִּלְגָּלִיא אַף אֲנֹן מִקְּבֻלְהוֹן: יח בְּמִקְּהוֹן קִימִין וּבְאַתְרֵמֹתְהוֹן מִתְרַמֵּין עִמְהוֹן אַרְי כְּרוֹב

אתקרי גלגלא ואנא
שמע: יד וארבעא אפין
לחד אפי חד אפי
כרובא ואפי תנינא אפי
אנשא והליתאה אפי
אריא ורביעאה אפי
נשרא: טו ואתרמו כרוביא
אנון בריחא די חיותי
בנהר כבר: טז ובמיל
כרוביא אזלין גלגליא
לקבליהון ובמפל
כרוביא ית גפיהון
לאתרמא במלרע לרום
שמאי לא מתחרין

בריתא בהון: יח ואסתלק
וקרא די דיהוה שרי
עלוהי מעיל לקביל
סקופת ביקא ושרא על
כרוביא: יט ונסלו כרוביא
ית גפיהון ואתרמו
במלרע לרום שמאי
ואנא חזי במפקהון
וגלגליא לקבליהון וקם
במשלמא דתרע בית
מקדשא די מדינתאה
ויקר אלהא דישראל
עליהון מקעלא: כ אגון
בריתא דחיותי תחות

יח ויצא כבוד יהוה מעל מפתן הבית
ויעמד על הכרובים: יט וישאו הכרובים
את כנפיהם וירמו מן הארץ לעיני
בצאתם והאופנים לעמתם ויעמד פתח
שער בית יהוה הקדמוני וכבוד אלהי
ישראל עליהם מלמעלה: כ היא החיה אשר
ראיתי תחת אלהי ישראל בנהר-כבר
ואדע כי כרובים המה: כא ארבעה ארבעה
פנים לאחד וארבע כנפים לאחד ודמות ידי
יקר אלהא דישראל בנהר כבר וידעית ארי כרוביא אנון: כא ארבע ארבע אפין לחד

לחס נקרא טס גלגל: (יד) פני האחד פני הכרוב. הס היו פני השור שנהפכו לכרוב:

מצודת דוד

(יד) לאחד. לכל חיה היו ארבעה פנים: פני הכרוב.
הוא הנהפך מפני השור, כי אמרו רבותינו ז"ל יחזקאל
ביקש רחמים ואמר אין קטגור נעשה סגור, כי פני
השור יזכיר מעשה העגל שחטאו בו ישראל, ונהפך פני השור לפני כרוב (תנינא יג). והוא אפי זוטרי מבן אדם
פני אדם. הוא אפי רכרבי מבן אדם: (טו) וירום הכרובים. ראה שהכרובים נסתלקו ממקומם: היא החיה. רוצה
לומר אין זה ענין אחר אלא היא החיה בעצמה אשר ראיתי על נהר כבר, עם כי אז ראה פני שור ועתה ראה
במקומו פני כרוב: (טז) ובילכת. רוצה לומר לא נשתנה התנועה ממה שהייתה, ובעת ילכו הכרובים ילכו גם
האופנים אצלם, ובעת ישאו הכרובים את כנפיהם להתרומם מעל הארץ לעלות למעלה, לא יסבו גם האופנים
מאצלם: (יז) בעמדם. בעת יעמדו הכרובים יעמדו גם האופנים, ובעת ירמו למעלה ירמו עמהם, כי רצון החיה

רד"ק

(יד) וארבעה פנים לאחד. לכל אחד מהכרובים:
פני האחד פני הכרוב. פירוש פני אחד מהפנים,
וכן השני והשלישי והרביעי, על הפנים שהיו
ארבעה אמר. ומה שאמר פני הכרוב במקום שזכר
במראה הנבואה הראשונה פני שור, ידוע מה
שאמרו רבותינו ז"ל (תנינא יג) אמרו יחזקאל בקש
עליו רחמים והפכו לכרוב, אמר לפניו רבונו של
עולם אין קטיגור נעשה סניגור. ופירוש כרוב
כרביא, שכן בבבל קורין לינוקא רביא. והקשו פני

מדרשי חז"ל

(יד) פני האחד פני הכרוב וגו'. כתוב אחד אומר: ודמות
פניהם פני אדם ופני אריה אל הימין לארבעתם ופני
שור מהשמאל לארבעתן וגו', וכתוב: וארבעה פנים לאחד,
פני האחד פני הכרוב ופני השני פני אדם והשלישי פני

רש"י

(יט) פתח שער בית ה'. פתח ההיכל: הראשונה, אני לומר היא אשר ראיתי בנהר כבר:
הקדמוני. שנמזר. חס היה מסע סילוק השני, ואדע. כי נהפך פני השור לפני כרוב, והיו זה
ממפתן בית קדשי הקדשים לעזרה: (כ) היא החיה. שני פני אדם, פנים קטנים של ילד ופנים גדולים
ממוך שלמי במרכבה זו כל מעשה המרכבה של אדם:

מצודת ציון

(יט) לעומתם. רוצה לומר בשוה להם: הקדמוני. המזרחי:
הוא בהאופנים וכאשר יעשו החיות יעשו גם האופנים:
(יח) מעל מפתן הבית. כי שם היה כמו שנאמר
למעלה: (יט) וישאו. נשאו כנפיהם למעלה: לעיני בצאתם. בעיני ראיתי בעת יצאו מבית קודש הקדשים מעל
המפתן: והאופנים לעומתם. גם האופנים היו מתרוממים לעומת הכרובים וכשוה להם: ויעמוד. דמות המרכבה
עמד בפתח שער בית ה' המזרחית, רוצה לומר בפתח ההיכל הפונה למזרח, לא הפתח הפונה למערב לבית
קודש הקדשים: עליהם. על הכרובים: (כ) היא החיה. רוצה לומר היא עצמה החיה אשר ראיתי וגו', עם כי
עתה היה פני כרוב במקום פני שור: ואדע. ידעתי אז אשר הכרובים שראיתי המה החיה עצמה: (כא) ארבעה
וגו'. רוצה לומר כי כל אחד מארבעה הפנים אשר בכל צד היה כלול מארבעה, ולכל אחד מהפנים היה
ארבעה כנפים, ודמות ידי אדם היו תחת כנפיהם:

רד"ק

(יח) ויצא. מבואר הוא: (יט) וישאו הכרובים. בצאתם
מן הבית, כי מתחילה ראה אותם לימין הבית:
דחקו הכבוד לצאת ולהרוס מעל הארץ: עליהם. על
הכרובים. ומה שאמר מלמעלה אחר שאמר עליהם,
לפי שהכבוד ראה על הרקיע שעל ראשי החיות
הנקראים כרובים: (כ) היא החיה. מבואר הוא:
(כא) ארבעה ארבעה פנים לאחד. לכל אחד כרוב
מהכרובים ארבעה פנים וארבע כנפים: ודמות ידי

מדרשי חז"ל

לאבי: אלא מעתה דכתיב פני האחד פני הכרוב ופני השני פני אדם והשלישי פני אריה והרביעי פני נשר, היינו פני
כרוב היינו פני אדם. אפי רכרבי אפי זוטרי. (תנינא יג).

בראשית כה ויצא שעב

וַיִּקְרָא וַיֹּאמֶר מַה־נֹּרָא
הַזֶּה אֵין זֶה בְּי אִסְרֵית

לקט בהיר

אונקלוס

הָרִין וְאָנָּה לָא הוּיְתִי יָדַע: יְדַעְתִּי
וְאָמַר מַה דְּחִילוֹ אֲתִירָא הָרִין לִית

רש"י

במקום קדוש כזה* (מ"א): (ח) **בי אם בית אלהים.**
א"ר אלעזר בשם רבי יוסי בן זמרחי"י הסולם הזה
עומד בבאר שבע ואמלע שפוטו* מגיע כנגד בית
המקדש (צ"ה) שצאר שבע עומד בדדומה של יהודה,
וירושלים בצפונה, בגבול שבין יהודה ובימין, ובית
אל היה בצפון של נחלת בנימין, בגבול שבין בנימין
ובין בני יוסף, נמצא סולם* שרגלו בבאר שבע
וראשו בבית אל מגיע אמלע שפוטו נגד ירושלים,
ולפי* שאמרו רבותינו (חולין צ"ה) שאמר הקב"ה לדיק
זה בא לבית מלוני ויפטר בלא לינה, ועוד אמרו
(פסחים פ"ה) יעקב קרא לירושלים בית אל, חו' לו'
הוא ולא ירושלים, ומסיבין למדו לומר כן, אומר אני
שנעקר הר המוריה וצא לכאן, חו' היא קפיצת
הארץ"י האמורה בשחיטת חולין (פס), שצא בית
המקדש לקראתו עד בית אל, חו' ויפגע במקום,
וא"ת וכשעבר יעקב על בית המקדש מדוע לא עכבו
שם, איבדו לא יהיב לביה* להתפלל במקום שהתפללו
אבותיו ומן השמים יעכבוהו, איבדו עד חרן אלז,
כדאמרינן בפרק גיד הנשה (סג), וקרא מוכיח* וילך
חרנה"י, כי מעא לחרן אמר אפשר שעברתי על
מקום שהתפללו אבותי ולא התפללתי בו יהב דעתיה
למהדר וחזר עד בית אל"י וקפלה לו הארץ, (בית אל

ש"י ז'ה * ושפוטו * נמצא שרגלו בבאר שבע והאשו בבית אל ואמלע * ואני
אומר לפי שאמרו - כלפי שאמרו - ושאמרו עוד (מכ"י) * דעתיה (רמב"ן) * מסייע לו

אור החיים

חלום נבואי בכל הכהנות, ובהכרח להשלים יז. ויירא ויאמר וגו' פ"י הרגיש בלבו שהיה
ירא, מעלמו ואמר כמה מורא במקום הכוונה"י צמה שפירשתי:

אור בהיר

(ל) פ"י גם כונת רש"י ז"ל היה לומר ואם ידעתי לא ישנתי בלי הכנה. (לז) ממי ירא, הלא ראה נחלים שהקב"ה שומרו.

אונקלוס

אָעֲבִיד יְת דְּמַלְלִית קָדָּ: טו וְאָתְעַר
יַעֲקֹב מִשְׁנַתָּה וְאָמַר בְּקוֹשְׁמָא
יֵשׁ יְהוָה בְּמָקוֹם הַזֶּה וְאָנְכִי לֹא

רש"י

לעשו, שלא אמרתי לו כי יחזק יקרא לך זרע, אלא כי
ביתך (כ"ה י"ב) ולא כל יחזק"י, וכן כל לי ולך ולו
ולזה הסמוכים אלל דבור* משמשין לשון עליה, חו'
יוכיח שהרי עם יעקב לא דבר קודם לכן: (טו)
ואנכי לא ידעתי. שאם* ידעתי לא ישתחיי'
שינוי נוסחאות - דבור - שאילו ידעתי
אשר לכן אמר רש"י שאם זה משמש בלשון כי פ"י בלשון אשר, ולא יקשה לך א"כ אמר הכתוב ב' פעמים אשר, אין קושיא,
שזה יופי הדיבור כמו שמות נרדפים, וכמו ואף גם זאת (רא"ם): (כד) כי אם לא תתפרש אות הני"ת על ב"ת המקלח
אלא כפשוטו, מיותר הוא ואין לו שחר, כי מה טעם לומר בתוך יחזק יקרא או ע"י יחזק או עם יחזק, ואם רגון הכתוב
למעט רק את ישמעאל, הרי ממועט הוא באומר כי יחזק יקרא לך זרע (מ"ל): (כה) כבר פירשנו דבר זה למה אלל
אמירה שייך לי לו להם, ולא אלל דיבור, עיין בפרשת חיי כ"ד ז', ובאן חוץ מהאמור אן סהדי שפירושו עלי, שהרי זו פעם
ראשונה שדיבר הקב"ה אליו: (כו) פ"י אינו מתמיה, שהוא בעצמו לא החשיב את עצמו גדול כל כך שזריך הוא לידע

אור החיים

באדם א"ן, תגיע הנשמה לשמים"י). ואמרו מלאכי
אלהים עולים וגו' ירמוח אל בחינת מעשים טובים
אשר ישתדל אדם בעולם הזה ויעלה באמצעותם
אורות עליונים בשורש נשמתו והם נקראים
בדבריהם ז"ל (והר"ה"א י"ח) מין נוקבין להם
יקרא מלאכי אלהים, וכן הוא במשנת חסידים
(אבות פ"ד) העושה מצוה אחת קנה לו פרקליע
אחד, ובעלות אלו ירדו מין דוכרין כי בהתעוררות
החתונים יתעוררו מין העליונים להשפיע אורות
נוראים בסוד נשמתו"י, והוא אומר ויורדים צו.
ואמרו והנה ה' נצב פ"י שממדרגה זו יעלה לבואה
עלמה ולא בחלום ידבר בו אלא תגלה עליו השכינה,
ולזה תמצא שאמרו ז"ל (רמב"ם הל' תשובה פ"ה)
על ישראל שלא הושלל אחד מהם מהנבואה וכולן
מוכשרים לדבר זה:
טז. וייקץ וגו' אכן וגו' ואנכי וגו'. צריך לדעת
כוונת אומריו אכן שגראה כי נתגלה

אור בהיר

לא) מי הוא זה המונע והמבדיל בין הנשמה למקורה, הלא הוא הילה"ה, וכיון שאין ממילא תגיע עד למקורה השמים, ומי שמגיע
"אין" תגיע טועה הוא. (לב) ובה נכון עולים מחילה ואח"כ יורדים. (לג) מה שהיה מסופק בו עד עתה. (לד) שהיה
מסופק בו עד עתה. (לה) והיכן אינו, הלא מלא כל הארץ כבודו.

שעג בראשית כח ויצא

אלהים וזה שער השמים: וישכם יעקב בבקר ויפת את האבן אשר שם מראשתיו וישם אתה מצבה ויצק שמן על ראשה: ויקרא את שם המקום ההוא בית אל ואולם לזו שם העיר לראשונה: וידר יעקב נדר

לקט בהיר

(רא"ם): (לא) פי' מינת נורא אינו שם דבר אלא שם מואר כמו המדבר הגדול והנורא שמאחר את המדבר בני מוארים, ועל זה מתרגמין רבא ודמילא באל"ף לבסוף. משא"כ מינת מורא כמ"ם הוא שם דבר שפירושו פחד ומורא, ועל זה מתרגמין דמילו, כמו חכמה שהוא שם דבר ותרגומו סוכלתו או בגד תרגומו כסו, ולפי"ן אין האונקלוס מפרש את המינה וכדרכו בקודש במקומות רבים שמפרש הענין לא המינה, והענין כאן שמשונה נורא זה משאר נורא שבמקרא, כי שאר נורא הוא הפחד ממנו עמנו כגון נורא אלקים ממקדשן שלקיס מלך עמנו נורא הוא, או המדבר הגדול והנורא שהמדבר מלך עמנו מלך גדולו ושמומו נורא הוא, אבל כאן אין הפחד ממנו המקום עמנו אלא מלך שיש בו השראה שכינתו יתב, וכאילו אמר מה מוא"ל יש במקום הזה (רא"ם), וראיתי נוסח מה דמילו דאתרא דקין, וזה מתאים למה שאמרנו (סה"ז): (לב) פי' כל הענין הוא משל להסביר לאדם כמו שיכול להשיג, אבל אין כאן שום שער או חלון ופתח, וכמו שאמר דוד וזוקע חלוני רקיע, וכן מה שאמר רש"י לעלות תפלתם פירושו שחאן נתקבל תפלתם ליושב בשמים ב"ה, אבל אין כאן שום עליה, והו פשוטו, אבל דומק הוא שא"כ די לומר פעם א' מינת "זה" אין זה כי אם בית אלקים, ושער" השמים, לזה הביא המדרש, ולפי המדרש יש ממש שער (רוחני) שבו נכנסים לביה"מ העליון, ומינת זה

אור החיים

הזה, ונקט עעם באומרו אין זה כי אם בית אלהים, דקדק לומר שם אלהים כי הוא מקור המורא דכתיב (קהלת ג') והאלהים עשה שיראו וגו', ודבר ידוע כי שם אלהים יפחד לבד אנוש, ואומרו חה שער וגו' פי' מקום המכוון כנגדו למעלה הוא שער השמים, ולזה אמר פעם ב' (חכ"ל). עוד נחכוין לתת עעם למעלת המקום שנשחנה למעלה אין זה

אור בהיר

(לח) בית אלקים ושער השמים היינו הך, ולמה כפל. (טל) ולא אמר בית אלקים ושער השמים, שמראה באצבע למעלה. (כו) מלמד הוכחה היראה. (מא) מינת לאמר ק"ל. ומך שמאחר שלא היה שם אדם עמו יסלק אדעתך שחשב בלבו כן, על כן אמר שלא

אונקלוס

דיו אתר הקיוט אלהין אתר דרעוא בה מן קדם יי ודיו תרע קבר שמיא: ויפת את האבן אשר שם מראשתיו וישם אתה מצבה ויצק שמן על ראשה: ויקרא את שם המקום ההוא בית אל ואולם לזו שם העיר לראשונה: וידר יעקב נדר

רש"י

לא זה הוא הסמוך לעי, אלא לירושלים, ועל שם שהיתה עיר האלהים קראה בית אל, והוא הר המוריה, שהתפלל בו הצרכים, והוא השדה שהתפלל בו יצחק, וכן אמרו בסוטה* לכו ועלה וגו', לא כאצרכים שקראו הר ולא כיצחק שקראו שדה אלא כיעקב שקראו בית אל: מה נורא. תרגום מה דחילו אתרא* דקין, דחילו שם דבר הוא"ל, כמו (אונק' דברים י"ב כ"ח) סוכלתו, וכמו למלכש (אונק' פסוק כ'): וזה שער השמים. מקום תפלה"ל לעלות תפלתם* השמימית, ומדרשו (ב"ר - מכלתא ע"ו י"ז) שבת המקדש של מעלה מכוון כנגד בית המקדש של שמיני נוסחאות * בפסחים - וכן בגמ' - וכן שנינו. דאתרא * תפלת

אונקלוס

דמימר אם יהא מימרא דיו בסערי וימרינני בארחה דרין די אגא אזל ויתן די לחמא (נ"י לחם) דמיכר וכסו דמלכש: כה ואתוב בשלם לבית אבא ויהא

רש"י

מטה: (כ) אם יהיה אלהים עמדי. אם ישמור לי הצטחה כללית שהצטחתי להיות עמדי (כ"ח), כמו שאמר לי והנה אנכי עמך: ושמרני. כמו שאמר לי ושמרתיך בכל אשר תלך (כ"ח): ונתן לי לחם לאכול. כמו שאמר לי כי לא אעזבך, והמצבקה לחם הוא (קרוי) נעזב"ל, שנאמר (ח"י ל"ז כ"ח) ולא ראיתי לדיק נעזב חרעו מצבקה לחם: (כח) ושבתני. כמו שאמר לי והשיבותיך אל האדמה (כ"ח): בשלום. שלום* מן החטא"ל, שלא אלמד מדרכי לבן: והיה ד' שמיני נוסחאות * שם.

אור החיים

בשפתיו כי זולת זה נדר בלב אינו נדר: אם יהיה וגו'. אם זה תפרש על דרך מה שאמרנו ז"ל (ב"ק פ"ד מ"ה) בפסוק (שמות כ"א ל') אם כופר, אם כסף תלוה (שם כ"ב כ"ד) שאינו ספק אלא ודאי (מכילתא סוף יתרו) וכאלו אמר כאשר יהיה זה וגו'. עוד יראה על זה הדרך אם חסכים מדת דקין על הדבר, והוא אומרו אם יהיה אלהים כי לא דבר אליו אלא ממדת הרחמים דכתיב והנה ה' נלצ וגו' והנה אנכי עמך, ודבר ידוע כי מדת הרחמים חסכים להטיב ומדת דקין תעבב דבר לזה אמר אם יהיה אלהים וגו':

אור בהיר

כן הוא, או אפשר שר"ל שהגם שהקדש בלב הוה הקדש כגון שחשב על בהמה להקריבה לריך לקיים מתעבבו, אבל כאן לא הקדיש כלום, אלא עשה נדר שכאשר יהיה לו או יקדישנו, ונדר אינו אלא נפיה. (כב) הלא אדרנה אמר מינת "לי" לאלהים, ורעו מאן דכר

בראשית כח ויצא שער

לאמר אסייהיה אלהים עמדי ושמרני בדרך: וזה אשר אנכי הולך ונתת לי לחם לאכול ובגד ללבוש: כה ושבתי בשלום אל בית אבי והיה יהוה לי

לקט בהיר

הראשון מראה באצבע למטה על הארץ והשני מראה למעלה על השמים (רא"ם): (לג) לא יחא ליה לרש"י בשון הכתוב והסוף אם ישמור לי הצטחות, שכל זה מה זה "אם" לשון ספק הלא הצטיח לו הקצ"ה שיהיה עמו, אלא ודאי הספק הוא אם יקיים ההצטחה שלא יתמעטו הזכיות ויגרום החטא ויקטרג מדת דקין וינטל ההצטחה, ומדהא פירושו אם יקיים ההצטחה כמו כן כל התנאים שהתנה פירושו על זה האופן, לכן הטריח בכל פרט למנוח ההצטחה (רא"ם), ויש עוד הכרח לזה, שהרי ראינו שעוז בית אביו נסכנת נפשות והלך לדרך לא נודע לו ולא התנה ולא נדר

אלא דוקא אחר מראה ההצטחה, הרי שלא הרהיב בנפשו עון להטות אלא דוקא דברים שהצטחה בהם (בא"י): (לד) וכ"ש שיש בכללו נגד לנפש, שהנגד קודם למוזנות והעומד ערום גריעו טפי ובודאי שנקרא נעזב (מ"ל): (לה) ההכרח להוציא מינת בשלום מפשוטו, שאם על שלימת הגוף הרי כבר אמר שישוב לבית אביו בנגד ובמאכל, ודאי שפי' בשלום שלום מן החטא, אבל יש לדקדק היכן הצטיחו הקצ"ה על זה ומה גם שידענו שהצחירה חפשים ואף שיך לזה הצטחה, עוד יש לדקדק מה זה שהסוף רש"י שלא אלמד מלבו, מה נפ"מ, הלא אם הוא שלם מן החטא הרי הוא שלם בין מלבו בין מאחר בין מילתה"ר, עוד קשה דבינור הקודם שהצטחה היתה והשיבותיך פי' הקצ"ה והוא שינה ואמר ושבתני פי' מעלמי, אבל באמת לא קשה מידי כי ודאי שלא הצטיחו הקצ"ה שלא יחטא, אבל כל ההצטחות תלויים בה, שאם יחטא בטלו כל ההצטחות,

בא. והיה ה' לי לאלהים. ועד עתה אינו לאלהים ח"ו. ורש"י ז"ל פירש שלא ימלא פסול בזרעו, ואין אני יודע היכן רמז דבר זה באומרו והיה וגו' (פסוק י"ג). ועוד הצטחה זו תמיד היא תלויה ועומדת ואימתי יהיה קץ הגבול לעשות האצן מלצה. והכחן הוא שנחכוין לומר שיתחד אליו שם ה' לאלהים כדרך שנחיד על אצותיו (פסוק י"ג) אלהי אצרכים אלהי יצחק גם יאמר עליו אלהי יעקב, והוא אומרו לי לאלהים פי' לי ביחוד. ודבר גדול דיבר יעקב בזה, ותמלא שכן היה דכתיב (ל"ג כ"ז) ויקרא לו אל אלהי ישראל ואחר כך שלם נדרו

אור בהיר

כן הוא, או אפשר שר"ל שהגם שהקדש בלב הוה הקדש כגון שחשב על בהמה להקריבה לריך לקיים מתעבבו, אבל כאן לא הקדיש כלום, אלא עשה נדר שכאשר יהיה לו או יקדישנו, ונדר אינו אלא נפיה. (כב) הלא אדרנה אמר מינת "לי" לאלהים, ורעו מאן דכר

מה גורל הכנענים
 גורל הוא זה המוקד
 כנר ששבר ל פי ששבר ל
 חמר חן זה חמר חן
 וללכות חן קופה חלצה
 שבה כמה שבה כמה
 שם מקום שם מקום
 נשט מורב נשט מורב
 ללחמה צב ללחמה צב
 וילחור ממנו וילחור ממנו
 בית אל ול בית אל ול
 כדכמי הכה כדכמי הכה
 חששתי שקט חששתי שקט
 מימי מקדש מימי מקדש
 שאין הקדוש שאין הקדוש
 שגמלו ושב שגמלו ושב
 עולים וורד עולים וורד
 צדית אל לך צדית אל לך
 שרמתי לא שרמתי לא
 צהיבתי וחי צהיבתי וחי
 ית במקום י ית במקום י
 כיח צית ה כיח צית ה
 הוא שער ה הוא שער ה
 וישירי חמר וישירי חמר
 נני שאלו נני שאלו
 שמקום של שמקום של

ויאל זינע
 שמי כיה שמי כיה
 שגמלו לא שגמלו לא
 שקט של י שקט של י
 צדית אל צדית אל
 שמי חמר שמי חמר
 וישירי חמר וישירי חמר
 נני שאלו נני שאלו
 שמקום של שמקום של

קדתי, עד שאלו צלחתי עם ה' אלו המלכים כי
 ושמתי ה' צמחתי אז הווי כל צבא מעלה כי נחל
 גמס ה' אלו שכל היו אפסוס ופסוס לבלום כיון
 שנמלא צמן האם אומה קדומה המכריז הכורא
 קייש וישוס רלנו והיוו דלחמ דכשיס הללו חם ה'
 מן השמים צמקום דלשער הוימס ממרמשים מה
 אומס כי חוכרתי ומוחמס מנח הורד על השמי [כשי
 ח' ה'] אומס שכויו הללו חם ה' כי הורד על חרן
 תמיס וגל הורד על השמים לצד, וישו מן, יש
 שכליס קרן לשמו לני ישרל עם קרובו.

ושורב חמי' אומר שורר לה שיר חרס מנני חרס
 חששתי ששמן מן להם שלל נצרה ושיח
 מנצרכם שלל ששמי גוי ואינו מנצר שששמי
 וישאל שלל מנצר על השלולת שלל ששמי
 גוי חשמי שורר לו שלל נצרה כייכ הכיח [כשי מיח].
 מימי שורר חרס חמולש שחמוליס ולימי חמולש
 ופי להם ששח ח' צמורה ומשיש צמשיי מכל חיי
 הששיי, חומס מנצרכם צדור הוא חלקיו שכלתי
 לצבורו שצנכרי' על שצנלס, והיוו שיר חרס תממ
 ישלל צשויו שששמי ושצנלתי לצבורו.

וריצא צבא השמינו קרל כדכמי הורד לה כי
 עור כלמי הורד חלקי חלקיס וגו' לשיח
 השמים לרוקס החרן השוב חוריס שמי ויח ויוביט
 ולחמי כל הכמחוס חלוי משפול רכב חמיה ויח ויוביט
 אשר כולס חצור חרס חרס חרס חרס חרס חרס חרס
 צנכוריהיס וחר ח' ייס למוריס וישער פרש ויולי, ח'יכ
 למי צבא חלבי, חלל צשול ויחלש ויחלש ויחלש
 ישלל צמור ויחלש שמו צמדרי וכן כל הממחור מל
 שלצבור הורד לאל השמים ולא חמכמנו עור לחמור
 מה הורד על השמים [חלרי].

ודשיבו דור אל הלאמה חולס, יאל מייר דכמי
 ולכלל חמכס חרן חוירכיס שחירשמי
 צמקום חמר ה' שמינר גידוליו צלח חמרי ואלתי
 מסוירחומיס חמקן מצעומוני לנשמי המרדח הבהי,
 ונחלקי ענשי חרן הקדומה צמנשי חרן שמיס, והקדיש
 הכעויו שלל ויחללן ולא ישרה ענבו חשע חרן
 הקדומה, והיוו והשבומוך אל חלרמה חולס פי חל
 ענבי הלאמה חולס, והיוו דלחמ ישקב חשיח וישמי
 צלולס אל צית חבי, שורשיי צלולס צל חמח והיון
 הכעויו מי' חולס כחיל שחמר והשבומוך ויחל. [חקיי].
ריקק ישקב חשמי ויחמר חן ה' כי צמקום חור
 ולימי לא ידשמו, וקש חלל ידע ומפני זה
 חור להמלל צמקום שחמללו צו חצומי, (ומי חשי
 כוקועמלס הירכוס צמס חורמי מי'), ונפסוק שחשיי

ה' ראה בדרשות חזקיס סיפר ח' שפי' חור א' דית אנשי
 חורג וי', וכן בוך שיל' חור ב' דית ואמר וי'.

שלל ישמיו עור צנכורבי צין חשכ חמי' כי ילכו
 גויס רכיס לחורק ומלגיס לגיס זכמו מנחל [ישמי
 ח']. והכו ער ששמי הי' ציח חמקלש חשכ לה'
 שירבולו חציקיס חל חור חשכ חור לעלות להשח
 מלוייס, חומס לישל ויהי ציח ה' וישקב דרמו
 צמחומיס חלימי חממיס חס מלמי חסרת ויהי חס
 שער לגמס אל כמשיק לשלול לישלל מה פעל חל
 [צמדרי מי' חשיי חס'], ויה חן זה מי' ציח חלק
 ושמי לחשיי חשמיס חקיל [חקיי].

מסורה ויראשי ד' חמלשו מניע חמחמה, צדרי
 ויהי פרוניס וחלשו ויהי פרוי
 [ויקרא יי'], וחלשו לעב יוגיע [חורב כ'], הככ צנכ
 לוי עיר ומגול וחלשו צמיס [צרחשמי חק]. פי חמר
 שחמנו סולס מוצק חרלכ והחשינו חור מי' ככר חניע
 השמימה חמר חוממו ויהי עומד ומחמלל עליו צל
 ספקי, חיי' מרוע צדרי של חמשי חשיי' ויהי פרומי
 וחלשו ויהי פרוי צמיס קמיי, יל ומרוע לא וכן
 זכות חלרזיק חלמי, והשעס חל כי חלשו לעב יוגיע, כי
 כל מנמס פרויס לחלמי חשיי' חעב וחין חמי' חס
 על כל חורבן ציח ה' וישול חורמו וכן חמי' [חושע
 ד'] וחשכה חורמ חלקור חמכח צדור גם חני, חלל
 הככ צנכ לוי עיר ויחלמי ומגול כמשיק וחלשו מניע
 השמיס שבו חמחון נגד כמשיק חלמחלי.

והרהר ה' חלש עניו, כלמי שחמייל חולס זה סי
 ומלמי ה' עוליס ויורדיס צו חס משה וחברי
 שיש צרכי פי זו, חיי' יל רמח זה חיי' ויח ויהי ויהי
 מצל עליו חומחיס עמימי שבו חמישיי חקיל [חקיי].
והארץ חשכ חמח סוככ חלמי חן חמחיס חורק וי'
 ופרלח וגי, יל כששמי חיון חורב סוככ על
 נקרה חלמשיס חמחמה צנכ חשול חממה חמפסע
 כל השולס ער חמח חלמח וי' [חומח מי']: וצנקורל
 זו מדיין כל השולס חל חלל כה, ויחן חמחן לו חקיי
 חלר חשכ חורב סוככ חמחל מן חנקורל חל ופרלח
 ימה וקדומה כמו שבי' חמחמ צרוחמ חשול חקיל
 חקיל [חקיי].

והרהר זרעך כעסר חלרן וגי, שיר נפשי כעסר לכל
 חמי' שכלל דחן עוליס ויכל חמיס חממה [שי
 כרמח יי', וחסי']. חיי' חשי צלולס ויהי זרעך כעסר
 חלרן שכל דחן, ומימי כל חשול כל חויס חשול
 חקיל חומחיס וצנכו צ' כל חשפמח חחממה
 וצוריקי, שיר חלמי חשכ חלל חם ה' מן חמח וגי חלל
 כל כוכבי חור וגי חלל חם ה' מן חמח וגי חלל
 חם חס ה' כי חמכ שמו צדרי חור על חרן חמיס
 וירס קרן חחלרן וכל חשכ כל מלמי חמלל וכל צנחמ
 חשמיס וחלרן וכל חשכ כהס חלל צנכ חשול חלס
 ומלמי חלרמ חס כל צכ חמיס חמכמניס מה חומ
 כי חוכרתי וחמי חלרן חלמי חלרי חומקיס חלרס יחומ

המורה היגל ומעל לא חוקאי אהרני דצמורה היגל משמע צמח שקייש שלא צמחה רימז דצמורה וצפונה בקינה היגל משמע צמח קינאי משמעו הוא דקוץ אין זה ולא מקורה, אצל הא"ש ומגורה עולם שבו צ"י דשקיעה הינה רימז למורה און עקב סבר כלל און בלשון לא נשמעו צמחם און הוא שער השמים הוצו ממש או דמשך השמים קבוע און וצמחיק שלושל כח המורה האוי משווים און לך מורה גדול מה, או דגם שער השמים נעקב ממקומו וצא לפון ואי"ש קשה מורה שקשה שמה שלא צמחה שיש למה על המורה, לכן אמר עתה אין זה ודאי.

אכר ית רי צמחם הוא ואפי לא ידעתי, והוא חמור סברי ידע מעיקרא שאמר לשטר צמורה על מקום שהספולו צו אצוסי, ויאל שיי רמז צמורה צמחיש הירוש כי אילו וצונו היינו מציינים שכל המורה צמחיש ואל מה שלמלה ויזק מורה מרומ צמורה צמחה וצמחיה הוצו להו עם כל הסודות, ואז לא ר"ה שום ספק צמורה לשטר ר"ה לשל ואשפך רחמי על כל צמח, והמה שנית כצרו אורה על כל ח, ומשפך ש"ד ושמנו צמחם כי זה חלוי בצמורה כמשפחל [שמח' פליג] וקמו לי מרומה לקמח מורחי קמו ארמי ענה, ומה שלא זכינו נכחמו ממנו מציינים ומורה צמחיש נמסר ציר המיחם כל ח, לפי הצמח ויניקמו משרש הצמח על מעלה מצוץ ומציה צמורה ש"ד וכן חוקאי צמורה, ולכן נולד מה מוליקה הרבה לשמה בשפח' והלל ושלל לשמה פלזדקיה וצמחיה וצ"ה גרם למורה ציה אלקינו ושמחיה היכליו ידעתי ומלאמי שער למורה הוא צמורה וצמורה פי וישן ויאל, ומורה צמחיש לא הוטר רק למסור אורה פה אל פה לאמשום הראויים לקבל דבר זה ור"ה והיה צד המקישי המצוה ללמוד וללמד עד שגמבו וזמ"ס רצ"ס שוטמו רצ"ס לנרש דבר ר"ה ולא מלאו וגם מה שפלא נהומו מני צמח צמחיש ומשם ומה אל פה כצד נחלה האמת ורצו הספיקות ור"ה זה מה שמיה השפחה והצוה מהם אשך למצחה היה מה שבר"ה ור"ה שפ"ל ולכן ידעתי כי השדה שגמרו על צד הצמחיש ששם הלוחם שמה מרומה המורה כולה משני צדד חלוי השפחה השנייה כש"ל אך צמחיש עיקר מורה צמחיש חסרה הצמחה שיש מוציחם סבה מולד גזולה אלל המצח שמשם הוראה וזוהר לכל ישפך מולד המורה גורם. והו רמז בסוס שאמרו חז"ל גממרי סניי המרומ על המורה ומצח חלוי מרומ על קהל ישראל רי"ס מורחם לדיקום ציינוים, ומסו מוצא אלה ואלה מגיש השמחה ששפן ומשפן של תהלה נפלה ומשל וכן שרש המורה וכל ח, מפי לפי שרש ויקום משמו משרש

מה גורל המקום היה און זה כ"ש צום אלקי וזה שער השמים קשה מורה מה מומה והכי היגל מקום גורל הוא זה, ומר צ"י ששמים זה המקום הוא און זה. המקום אמר (בקינה) הממלה אורה את אשר כצד ששבו שיש צלות ז'), ושר שמונו ויקוץ און זה, פי שישפך אצונו משה ראה צמחן מורכב בהשיק לן און און זה (פי צמחיש כ"י עיש) [ס"ה מקישי], ולפאורה און מקום לנפון סברי און זה לא צמח צמחן קינה אדכרעא למעלותה נאמר. ולש"ד לישך היגל, שניה כתיב [אורה צ"י ז'] יתוך מקדשן, ופי זה ג"כ מקום שלמעלה משכונן נגד מקדשן שלמעלה נמל צמח מורכב וילולי כן לא היה יכול ציר אום כשעת צמחיקן שלמעלה המכוון נגד מקדשן ה' להמיר צמחיקן שלמעלה המכוון נגד מקדשן ה', ויעורו ממקומו עד סוף גבול א"י שבה לן בקרעא כדכתי' המירצו מקום אהלך וגו', והנה ישפך חשב ציה אל ולשמרד מקום אהלך וגו', והנה ישפך חשב אשפשי' שקפלה לן האלץ וצא הר המורה לצד אל מרומ מקדשן שלמעלה לא נעקב ממקומו לן משך שאון הקרושה כ"י צד המקום כיון שאון כיון מקדשן שלמעלה ומצד צמחם הבה, ומשולם לן מלאכי אלקים עולם וירחיש צו און הצו שמשפך שלמעלה הוא צמח אל לכן המקוץ והשאון, דלחז"ל [ומה שיש]: שרמתי לא קרה להשיח' גורל שאמר גורל מקדשם צמחילו והיה גורלואונו, וזה שאמר ישפך מה גורל ית צמחיקן הוא כיון שאון זה, פי הר המורה אפי כ"י צד אלקים הוא שער השמים, וזה, פי צד אל ומשיר אמר המהון שר שמונו ויקוץ און זה, והא"ש נמי שאילו ר"ה ויהי שבה מקום קודש רי"ס פי שמשפךן שלמעלה מכון כ"י לנפון לא היה יתן צמחוס קודש כה ודאי.

ויאל יושפך אסוק נמי אדשטת לאשפך דצמחיקן שלמעלה נעקב נמי וצא לנפון אך שברובם שפשי' כרבי השמים ומסולות ומיש' צמחיקן שלמעלה לא נשמנו, דלירושם להצו און נאמר שישפך שקשה שלא צמחיה ור"ה זה גם משורסם נשמחה ממה צמחיה משה והוא כי ר"ה העולם מלא מה ממה אצל האמת יתן שרש פי והשלים צמחיש המירצו וזה שמה לשפך על ממה צמחיש צמחיה מן המרומ, ור"ה מן האויו כיון שישפך הר המורה וצא לנפון שמשפה שקיימת השם כמו שרגל צד המורה, ונאמח שפשי' כרבי השמים לא נעקב לן צד, והנה האמת כי שם מקדשן שלמעלה נעקב וצא לנפון ולש"ש שקשה שמה כמו צמח אל להוריה על מורכב ששקפה שמשו של עולם וירדמה המורה (פי צמחיש רמז) קיי"ס שיש'), ומגורם אמר דצרינו שלמעלה עם דמ

צמחיקן ר"ה
ה כי נלה
הא"ש כיון
יש הצורה
אלו את ר"ה
שמונה מה
ומי [וצ"י]
לך על און
י מי, שיש
קרוב.
מני אום
ברל ומיש
ששפשי'
א שלשתי
כבי מ"י].
אמי משפח
זי מכל מיי
יני צמחיש
מחש ישמש
והי.

והי כ"ה פי
וגי לעשרה
ר"ה ורוביהם
שמה מצמח
והלי, א"ש
אל והשפך
המחור על
עור לאמור

[. י
צ"ד דכחור
ס שפשי' ו
ר"ה ולפליה
יהי הבה,
ס. והקפ"ה
מחש און
את פי אל
ש"ה וצמח
משל והבין
י. [שפשי'.
מקום הוא
: ומפי זה
(ועי' מ"ש)
און שפשי'

ז ר"ה אש"י
והי.

ניצוצי שמשון

יט

ארבעים ונשאר ש"ס, ומן נר"ן חמשה ונשאר מ"ה הרי ת"ה, ובי"ת של תבן במקומו עומד, הרי סך הכל ת"ז. הרי ע"א הנשאר מן מלח, ות"ז הנשאר מן תבן, הוא תע"ח גימטריא מחל"ת. וצד בפיו של אביו והטעה אותו. ושאלתו היה להדבק אביו בקליפת מחלת, ויש בזה סודות גדולות נפלאות באלה הדברים והאל הקדוש יכפר בעדינו:

(ליקוטי שושנים)

פרשת ויצא

← ויקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי.

אמרו רז"ל דמות אדם שנארבעת חיות המרכבה היא דיוקנו של יעקב אבינו (חולין צא:). והנה יעקב אבינו כעת ע"י מראה הסולם שראה כסא כבודו יתברך, נודע שגם צורתו חקוקה בכסא הכבוד, ועד עתה ידע שחקוק בכסא הכבוד אריה כ'רוב נ'שר ר"ת אכ"ן. וזה שאמר אכ"ן יש ה' במקום הזה, אולם אנכ"י, ר"ת אריה נ'שר כ'רוב יעקב זה לא ידעתי.

(פנינים יקרים)

ויאמר יעקב אל לבן הבה את אשתי וגו'. עוד שם [במקובלים.

ובדפוס הנוסח איתא בפליאה] תשי"ו עצמות יש לאדם בקדושה, וכנגדן בטומאה ג"כ כמנין ושת"י גת"ש. ויעקב אבינו ע"ה רצה לבטל אלו תשי"ו קליפות, לכן אמר הבה את אשתי כי מלאו ימי וגו', והלא קל שבקלים לא יאמר כן כמו שפירש"י בחומש. אבל דע סודו כי יש ד' קליפות א' חימן שיש ת'למי י'לידי, ר"ת אשת"י. ואשתי גי' תשי"א. וז"ש ואבואה אליה ר"ל אביא עוד ה' אל אשתי. ויהיה תשי"ו, ויהיה כוונתו להעביר גילולים מן הארץ. והנה כתבו המקובלים שמסיתרא של תשי"ו עצמות בקליפות באים הכלבים עזי נפש שיונקים מאלו תשי"ו עצמות, וגם סגולה מרב פפא למי שסכבוהו כלבים שיאמר להנוכחים יש בי תשי"ו עצמות [דקדושה, יבטלו תשי"ו עצמות דטומאה. כ"ה בדפוס.] ר"ל שתשי"ו שלי יבטלו שלכם קליפות ואז לא יזיקוהו הכלבים [רק יראו אותו לקביל נהירו

פרשת תולדות

ויצא הראשון אדמוני כלן כאדרת שער ויקראו שמו עשו. איתא בלמודי האר"י ז"ל שמשון בן מנוח היה גילגול נשמת ב' ניצוצות, ניצוץ א' מפת שהוא שם, בסוד ויקח שם ויפת ולא כתיב ויקחו לשון רבים, כי נשמה אחת היה להם. וניצוץ שני מעשו הרשע ע"ש בכתבי האר"י ז"ל. ויש לנו בזה רזין עילאין וזה לדעתי מה שלא הביא עשו לאביו יין גם כן כמו יעקב, לכן גבי שמשון (שופטים יגה) בזיר אלהים יהיה הנער. וזהו ג"כ הסוד שעשה שמשון נקמה באריה שהכה אותו ונשך באביו נח [תנחומא נח אות ט']. כמבואר שהוא יפת בן נח, והכה הפלשתים שוק על ירך שתיקן סוד נח"ש ירכין דעשו כמו שמבואר בתרגום יונתן ב"ע בפסוק איש יודע ציד [גבר נחשירכן]. והנה עשו ציער לאמו לכן בזיר אלהים יהיה הנער מבטן אמו. עשיו גרם לאביו שנעשה סומא לכן נקרר פלשתים את עיניו. עשו היה כאדרת שער לכן היה כוחו בשער. עשו ציער לאמו ע"י נשים בנות חת לכן רדף שמשון אחר נשים נכריות. ויש רזין עילאין בשלוש מאות שועלים והרימותי ידי לאל עליון: [ז]

(ליקוטי שושנים)

ויגדלו הנערים ויהי עשו איש יודע ציד וגו'. ופרש"י לצוד ולרמות את אביו כפיו ושואלו אבא היאך מעשרין את המלח ואת התבן. בפסוק (תהלים א) אשר פריו יתן בעתו ואמרו חז"ל זה המשמש מטתו מע"ש לע"ש, בעתו בעת ר'. ומבטל כח מחלת בת ישמעאל כמבואר בספרי מקובלים, והוא בסוד של בעתו. ומקשה על זה כל העולם האיך שייך מחלת לשימוש המטה. וז"ל כך מפני בעת"ו גימטריא מחל"ת אשת עשו שלקח לו לאשה, ורימה לאביו האיך מעשרין את התבן ואת המלח. והסוד הגדול בזה למה באמת רימה לאביו יצחק בזה אלא משום דמעשר של ארבעים ארבעה ונשאר ל"ו, ומעשר מן שלשים שלשה ונשאר כ"ז הרי ס"ג. ה' במקומו עומד אז הוא ע"א, והמעשר של תבן מן ת"ו מגיע

[ז] בספר גלא רזיא (דף מ') מאריך בענין גלגולים אל על דרך רבינו. עיין שם דברים נפלאים. ועיין עמק המלך בהקדמה (דף ד' ע"א) שהשיג על הקדמה זו. ולא ידע דמטו לה משם האר"י.

יהודה תאניה ואניה: ס ויחמם כגן שכו
 שחת מעדו שכח יהוה | בציון מועד
 ושבת וינאץ בועס אפו מלך וכהן: ס לזנח →
 אדני | מזבחו נאר מקדשו הסגור ביד
 אויב חומת ארמנותיה קול נתנו בבית
 יהוה כיום מועד: ס חחשב יהוה |

ושנא בתקופ רוגזיה מלפא וכהניא רפא: ו אשלי יי מדבחה, בעט מקדשיה, מסר ביד
 בעיל דבכא שורי בירנחא, קלא ירכו בבית מוקדשא דיי פקל עפא בית ישראל
 דמצליין בגויה ביומא דפסחא: ח חשב יי לחבלא שור בגושתא דציון סאט משקולתא

רש"י
 א פירוש סגול. עיין מזה לעיל בפרשת שמות בפסוק וייטב אלהים למילדות בפרש"י: ב פדרש רבות (איכ"ר ב ד) לאפוקי שלא תבין מלך שהוא כהן. וזה אינו. דהרי בבית ראשון לא היו המלכים מלכי יהודה רק מבית דוד. לכך פירש כל אחד בפני עצמו: ג דקשיא כשהוא מחסר ממנה ה"ל, כשהוא מדבר על עצמו נקוד חיר"ק כגון ויפן פרעה (שמות ו ג), וכשהוא מדבר על אחרים נקוד פתח כגון ויפן זכ אל זנב (שופטים טו ד), ויגל יהודה מעל אדמתו (מ"ג כה כג), ויגל מלך אשור את ישראל אשורה (שם יט יא): (ו) ויחמוסם. לשון כריסה, וכן יחמוס כגפן (איוב טו ג), נחמסו עקבין (ירמיה יג כג): כגן. כמו שגוזזין ילקוח הגנה: שבו. מעונתו, שכו כמיז ששיכך חממו על צניו בחורבן צימו, כך נדעש במדרש קינות (ג י): שחת מועדו. בית קדשי הקדשים ששם היה נועד לזנוי שנחמר (שמות כה כג) ונועדתי לך שם: מלך וכהן. דקיהו המלך ושניהו כהן גדול ב: (ו) נאר. בעל, וכן נארטה נרית ענדך (מהלים פט מ): כיום מועד. שהיו שמחים ומשוררים בחורבן צקול רס ג, כן נתנו האויבים בחורבנו קול שמחה: (ח) חשב ה' להשחית. זה ימים רבים שעלתה על דעתו

אבן עזרא
 הנוסף: תאניה. התיי"ו נוסף מגזרת ואנו ואבלו (ישעיה ג כ): (ו) ויחמוסם. חשף נחמסו עקבין: סכו. וסכתו, כמו חקו וחקתו: מועדו. כמו באי מועד (לעיל א ד): (ז) נאר. הנו"ן שרש נארית ברית עבדך (תהלים פט מ) כמו עזב או שנא:

מדרשי חז"ל
 שדא להם, כמו שנאמר בחודש אשר ברא מלכו. (שם).
 ז זנח ה' מזבחו וגו'. אמר הקב"ה לישראל, כלום אתם מקניטין אותי אלא בשביל קרבנות שהקרבתם לי הרי הם לכם כנגד פניכם, הדא הוא דכתיב זנח ה' מזבחו ניאר מקדשו. (שם).
 קול נתנו בבית ה'. איזה קול נתנו, אמר ר' שמואל בר נחמני: בשעה שנכנסו גוים להיכל הפכו פניהם כלפי מעלה וחרפו וגדרפו. (איכ"ר).
 ח חשב ה' להשחית. נא"ר יתכן, לא מעתה חשב

ברנחא, תביל כל קירנו
 פציתחא, ואסני
 בכנישתא דבית יהודה
 אבילוחא, ואנינחא:
 ו אש"ש פגינתא בית
 מוקדשיה, חבל אחר
 מוקדן לכפרא על עמיה,
 אנשי יי בציון חרות
 יומא סבא ושבתא.

א פירוש סגול. עיין מזה לעיל בפרשת שמות בפסוק וייטב אלהים למילדות בפרש"י: ב פדרש רבות (איכ"ר ב ד) לאפוקי שלא תבין מלך שהוא כהן. וזה אינו. דהרי בבית ראשון לא היו המלכים מלכי יהודה רק מבית דוד. לכך פירש כל אחד בפני עצמו: ג דקשיא

שפתי חכמים
 א פירוש סגול. עיין מזה לעיל בפרשת שמות בפסוק וייטב אלהים למילדות בפרש"י: ב פדרש רבות (איכ"ר ב ד) לאפוקי שלא תבין מלך שהוא כהן. וזה אינו. דהרי בבית ראשון לא היו המלכים מלכי יהודה רק מבית דוד. לכך פירש כל אחד בפני עצמו: ג דקשיא כשהוא מחסר ממנה ה"ל, כשהוא מדבר על עצמו נקוד חיר"ק כגון ויפן פרעה (שמות ו ג), וכשהוא מדבר על אחרים נקוד פתח כגון ויפן זכ אל זנב (שופטים טו ד), ויגל יהודה מעל אדמתו (מ"ג כה כג), ויגל מלך אשור את ישראל אשורה (שם יט יא): (ו) ויחמוסם. לשון כריסה, וכן יחמוס כגפן (איוב טו ג), נחמסו עקבין (ירמיה יג כג): כגן. כמו שגוזזין ילקוח הגנה: שבו. מעונתו, שכו כמיז ששיכך חממו על צניו בחורבן צימו, כך נדעש במדרש קינות (ג י): שחת מועדו. בית קדשי הקדשים ששם היה נועד לזנוי שנחמר (שמות כה כג) ונועדתי לך שם: מלך וכהן. דקיהו המלך ושניהו כהן גדול ב: (ו) נאר. בעל, וכן נארטה נרית ענדך (מהלים פט מ): כיום מועד. שהיו שמחים ומשוררים בחורבן צקול רס ג, כן נתנו האויבים בחורבנו קול שמחה: (ח) חשב ה' להשחית. זה ימים רבים שעלתה על דעתו

המעמים לראב"ע
 (ו) ואחר כך גלה סכו, שהוא מקום הדביר: וטעם כגן אשר נפלז עליו. וטעם מלך וכהן שהכהן מורה את המצות, והמלך משמר התורה בכחו, ולשניהם נתן תורה: ז חומות ארמנותיה. שבו אל המקדש, וקול נתנו הצרים בבית ה' מרוב שמחתם, כאשר היו ישראל עושים במדברם:

שחביבין על ישראל כגלגל העין. (שם).
 (ו) ויחמוסם כגן. רבי חמא ב"ר חנינא אומר: כגנה שנחמט מעיניה והלביין ירקא, ורבי שמואל בר נחמני אמר: כאדם הראשון דכתיב בו ויגרש את האדם מגן וגו'. (איכ"ר).
 ויחמוסם כגן שכו. שכו כתיב, כיון שגלו ישראל שככה חמתו של הקב"ה. (שם).
 שכח ה' וגו'. שכח ה' בציון מועד ושבת, וכי אפשר שהקב"ה משכח מעוהיה ושבתותיהם של ישראל, אלא אלו מועדותיו ושבתותיו של ירבעם בן נבט

יהודה אמטו לארעא,
 אפים מלכותא
 וברכנתחא:
 בתקופ רגו ית כל
 יקרית דישראל, ארמע
 לאחורא יד ימיניה, ולא
 סיע לעמיה מן קדם
 בעיל דבכא, ואדליק
 בבית יעקב פאשתא
 דמשלהבא אכלת חוור
 חוור: ד מתח קשתיה

ורגם עלי גירין כבעיל דבכא, אחעתד על יד ימיניה דנבוכדנצר וסיעיה, פאלו היה מעיק לעמיה ישראל, וקטל כל עולים וכל דמדגנין לחו עינא, כמשפן בגושתא דציון שרא כביעור אשא רוגזיה: ה היה יי דמי כבעיל דבכא, שיעי ישראל, שיעי כל

שפתי חכמים
 רש"י
 על האור מינה על המים, והחליף כל הממונים לפי שהיו צרשעי ישראל צעלי שם המפורש, ובוטחים הם שישיעו את שרי מעלה להילט מאש וממים ומחרב ועכשו כשהיה משיע את שר האש בשמו והוא משיב אין ממשלה זו צדי, וכן כולם: (ג) השיב אחור ימינו. השיב עצמו כמשיב אשור ימינו מלהלחם צעד צנוי: (ד) דרך קשתו. לפי שקן דרך דורכי קשת שהם חוקים לשום רגלו עליהם כשהוא כופס, לכן נכתב בלשון דריכה: שפך כאש חמתו. כך חיבור המלות שפך חמתו שהיא כאש, כי לא מצינו שפיקה של אש אלא חמה כדכתיב (מהלים עו ו) שפוך חמתך אל הגויים: (ה) יורב בבת יהודה. הרצה נכנסת יהודה:

המעמים לראב"ע
 (ג) גדע כל קרן ישראל, השתי ממלכות: (ד) לא די שלא נלחם עם הצר אלא שהשיב אחור ימינו, כאילו אין כח לו עד ששב כארוב: וטעם באה"ל, אם תפול האש בו הכל יאכל מיד: (ה) בלע ישראל על גלות שומרון, והיה יהודה אחרי גלות השבטים באנחה:

אבן עזרא
 במקום וי"ו, כמו נות כרות רועים (צפניה ב ח), וכן תתאו לכם (במדבר לו ו): (ג) ויבער. פועל עומד, ויחסר אף. והנכון שהוא שב אל בחרי אף: (ד) נצב ימינו. בנין נפעל. ויש ימין זכר [כמו] נאדורי בכח: (ה) יורב. בגי' נקודות תחת היו"ד מהבנין הכבד

מדרשי חז"ל
 ואם תהיו לי ממלכת כהנים, דבר אחר ממלכה זה צדקיהו מלך יהודה, ושריה אלו שרים של מעלה, כמו שנאמר ואחלל שרי קודש. (שם).
 (ג) כף קרן ישראל. אלו שמונים אלף קרני מלחמה שנכנסו לכרך ביתר בשעה שלכדהו והרגו בה אנשים ונשים וטף עד שהלך דמן ונפל לים הגדול. (גיטין נו).
 כף קרן ישראל. עשר קרנות הן, של אברהם של יצחק של יוסף של משה של תורה של כהונה של לוייה של נבואה של בית המקדש של ישראל ויש אומרים גם קרנו של משיח, וכולן היו נתונות בראשן של ישראל, וכיון שחטאו נטלו מהן, הדא הוא דכתיב גדע בחרי אף כל קרן ישראל. (איכ"ר).

גדע בחרי אף כל קרן ישראל השיב
 אחור ימינו מפני אויב ויבער ביעקב פאש
 להבה אכלה סביב: ס ה דרך קשתו פאויב
 נצב ימינו כצר ויהרג כל מחמדי עיו
 פאהל פת ציון שפך פאש חמתו: ס
 היה אדני | פאויב בלע ישראל בלע
 כל ארמנותיה שחת מבצרו וירב בבת

ורגם עלי גירין כבעיל דבכא, אחעתד על יד ימיניה דנבוכדנצר וסיעיה, פאלו היה מעיק לעמיה ישראל, וקטל כל עולים וכל דמדגנין לחו עינא, כמשפן בגושתא דציון שרא כביעור אשא רוגזיה: ה היה יי דמי כבעיל דבכא, שיעי ישראל, שיעי כל

שפתי חכמים
 רש"י
 על האור מינה על המים, והחליף כל הממונים לפי שהיו צרשעי ישראל צעלי שם המפורש, ובוטחים הם שישיעו את שרי מעלה להילט מאש וממים ומחרב ועכשו כשהיה משיע את שר האש בשמו והוא משיב אין ממשלה זו צדי, וכן כולם: (ג) השיב אחור ימינו. השיב עצמו כמשיב אשור ימינו מלהלחם צעד צנוי: (ד) דרך קשתו. לפי שקן דרך דורכי קשת שהם חוקים לשום רגלו עליהם כשהוא כופס, לכן נכתב בלשון דריכה: שפך כאש חמתו. כך חיבור המלות שפך חמתו שהיא כאש, כי לא מצינו שפיקה של אש אלא חמה כדכתיב (מהלים עו ו) שפוך חמתך אל הגויים: (ה) יורב בבת יהודה. הרצה נכנסת יהודה:

המעמים לראב"ע
 (ג) גדע כל קרן ישראל, השתי ממלכות: (ד) לא די שלא נלחם עם הצר אלא שהשיב אחור ימינו, כאילו אין כח לו עד ששב כארוב: וטעם באה"ל, אם תפול האש בו הכל יאכל מיד: (ה) בלע ישראל על גלות שומרון, והיה יהודה אחרי גלות השבטים באנחה:

אבן עזרא
 במקום וי"ו, כמו נות כרות רועים (צפניה ב ח), וכן תתאו לכם (במדבר לו ו): (ג) ויבער. פועל עומד, ויחסר אף. והנכון שהוא שב אל בחרי אף: (ד) נצב ימינו. בנין נפעל. ויש ימין זכר [כמו] נאדורי בכח: (ה) יורב. בגי' נקודות תחת היו"ד מהבנין הכבד

מדרשי חז"ל
 ואם תהיו לי ממלכת כהנים, דבר אחר ממלכה זה צדקיהו מלך יהודה, ושריה אלו שרים של מעלה, כמו שנאמר ואחלל שרי קודש. (שם).
 (ג) כף קרן ישראל. אלו שמונים אלף קרני מלחמה שנכנסו לכרך ביתר בשעה שלכדהו והרגו בה אנשים ונשים וטף עד שהלך דמן ונפל לים הגדול. (גיטין נו).
 כף קרן ישראל. עשר קרנות הן, של אברהם של יצחק של יוסף של משה של תורה של כהונה של לוייה של נבואה של בית המקדש של ישראל ויש אומרים גם קרנו של משיח, וכולן היו נתונות בראשן של ישראל, וכיון שחטאו נטלו מהן, הדא הוא דכתיב גדע בחרי אף כל קרן ישראל. (איכ"ר).

שאפנה אליכם ולא אל הקשת יספיק זכותכם שוהקימותי את בריתי, שהוא לקיים עולם, אתכם וככם ולא על ידי הקשת. (י) באופן שמרוב קדושתכם שתכלה כח הטומאה מן הארץ, גם שוהרבותי אתכם עד מלא כל הארץ, לא תדחקו במזונות כי אם שואכלתם אז, עם היות שואכלתם ישן נושן שהוא כמפורש למעלה כי תאכלו של שתי שנים, ועל שנה שעברה שהוא ישן תוציאו מאוצרותם לשים החדש, כי לא יספיק מה שהוא מהישן נושן לשום בו החדש. הנה עד כה דברתי על השלשה דברים מהששה שהם פירות הארץ ופירות האילן חייו.

(יא) ועל הרביעית, והיא חייו, אמר ונתתי משכני בתוכם, שאעשה אתכם משכן ומושב לשכן יה אלהים כי תשרה שכינה בתוך גיזותיכם. והיא הרביעית שהיא חייו, כי אשכן שכינה בככם באופן שלא תמותו. ועל כן אמר ולא תגעל נפשי אתכם שתחיו לעולם. והוא על דרך הקודם, שבהיות שכינה בקרבכם לא תגעל נפשי שבקרבכם אתכם כי שלום יהיה בין הגוף והנפש. וכמאמרנו על פסוק (במדבר כה יב) הנני נותן לו את בריתי שלום, שאמרו רבותינו ז"ל (תנחומא פנחס) שהוא שיחיה לעולם. ולא יתכן כנותו את החיים בתואר שלום אם לא בדברנו זה. כי בהיות שלום בין הגוף והנפש להיות גם בו שכינה, על ידי כן והיה זה שלום וחי לעולם. הרי מהששה דברים הרביעי.

(יב) ועל החמישי, והוא מאורות, שיהיו זכים ומאירים מעין אור רוחני, אמר והתהלכתי בתוכם, כי אז יהיה ה' לנו לאור עולם. כי לא ימצא במקום זולת מקום, באופן שהמקום שלא יהיה בו לא יגיה אורו בו. כי אם והתהלכתי בתוכם של כלכם הממלאים את העולם כמדובר בפסוק ופניתי אליכם. כי אז יהיה לנו ה' לאור עולם, כד"א (ישעיה ס כ) כי ה' יהיה לך לאור עולם, קומי אורי כי בא אורך כו', ועליך יורח ה' וכבודו עליך יראה. וזהו אומרו והתהלכתי בתוכם להאיר לכם. ושמא תאמרו כי הקירוב דעת כל כך עמי תגרום לכם גאווה לבלתי הכיר גדולתי. לא כן יהיה, כי אם והייתי לכם לאלהים ואתם תהיו לי לעם. (יג) ואשר אמרתי שאהיה לכם ואתהלך בתוכם לא יהיה כמו זר בעיניכם, כי הנה אני

ה' אלהיכם שנכנסתי במצרים והוצאתי אתכם בעצמי. והראיה שדדתי זולם מהיות להם עבדים, ואשכור מוטות עולכם הם השר עווא וכל כחותי המקיימים את עול מצרים עליכם שהיו כמוטות המחזיקים. ואלו לא הייתי עושה בעצמי מי היה יכול לעשות כל זה. ואז וה' הולך כו' ולילה בעמוד אש כו' להאיר להם (שמות יג כא), וכל שכן עתה שתהיו צדיקים יותר.

ועל הששי, והוא קומתו, אמר ואולך אתכם קוממיות. והוא מאמרם ז"ל שמדבר על קומת אדם הראשון, וז"ל (בראשית רבה פרשה יב ו): ואולך אתכם קוממיות, רבי יודן אמר מאה אמה כאדם הראשון; רבי שמעון אומרו מאתים אמה; רבי אלעזר ברבי שמעון אומרו שלש מאות, קומ מאה, מיות מאתים; רבי אבהו אמר תשע מאות אמה, ע"כ.

והנה מה שהכריחם לדרוש לשון קומה, הוא ממה שלא נאמר חירות או חפשויות, על כן פירש לשון קומה או של מאה או מאות. והלא כמו זר נחשב תעשה תורת ה' חשיבות משיעור קומת האדם, מה יתן ומה יוסיף בו הארוך יהיה או קצר. ולא עוד אלא שאמרו כי על אשמת אדם גזעו אורך קומתו והעמידוהו על מאה אמה.

אמנם אומר כי יודע דעת עליון הוא יודע כי צלם דמות תכונת האדם יש לו סוד נכמס, וגם שיעור קומת האדם היא הוראת בחינות נפשו. כאשר בזמן הזה אדם יולד בן אמה אחת, אשר לו בצאתו לעולם בנפש לבדה. ובכא שיעור קנות רוח לראוי אליה שהוא בן שלש עשרה כבר יש בו שתי אמות. ואחר כך שהוא שיעור הראוי אל הששמה גדל אמה אחת שהוא שלש אמות, כי זה כל האדם. והנה היו שעורים לאחדים בזמן החסרון. אך בהברא אדם או לעתיד לאדם נתנו המאות תחת האחדים. כי האחדים היום על מיעוט ההשגה יהיה לפנים המאות, כי בן שלש עשרה היום היה בתחלה מאה. וכן לעתיד החוטא בן מאה שנה ימות (ע"י ישעיה סה כ).

ולכא אל הענין בקיצור נמרץ, ריש מלין אומר כי כל נפש ורוח ונשמה היא כלולה מעשר כחות אלהיות עליונים כנודע, כי חלק אלוה ממעל היא. גם ידענו כי כל אחד משלשת אלה

נפש ורוח ונשמה, יש לה בחינה מיוחדת מעשר כחות עליונים. הנפש מאחת והרוח מאחרת והנשמה מאחרת. וכל אחת מהעליונות כלולה מעשר, וכל חלק מהעשר שבכל אחת גם הוא כלול מעשר. וגם כל אחת מאלו נפש רוח ונשמה כלולה מכל המאה שבבחינה ההיא שמשם יוצאת.

ומחלוקתן היא כי לדעת הראשון לעתיד יחד יבאו לאדם נפש רוח ונשמה, זו מרכבה לשנית והשנית לשלישית. ועל כן הוראת היות קומתן מאה אמה היא, כי אחרותן כלול מעשר והעשר מעשר, שהן מאה בחינות הכוללות כל פרטן. ודעת רבי שמעון בן יוחאי כי הנפש תבא תחלה ועליה יהיה לאוש מאה אמה, והרוח שרחוקה מהנפש תבא אחר כך עם הנשמה שקרובה אליה. ודעת רבי אלעזר שכל אחת באה בפני עצמה ועושה מאה, הרי שלש מאות, ועדיין אין להם רק כל אחת מאה מבחינת שורשה בלבד, הנפש מבחינת הכח שממנה יצאה, והרוח מבחינת מקומה גם היא, והנשמה גם היא ממקורה. אך דעת הרביעי הוא שכל שלשה, שבעת אותן השלש נמצאו יחד וכל אחת היה לה עירוב דעת עם השתים, על כן גם בבא כל אחת לעתיד בפני עצמה תבא בצד מה כלולה משלשתן, על כן בבא כל אחת תכלול קומת מעלתה שלש מאות אמה מכל אחת, נמצאו שלשתן בבואן זו אחר זו תשע מאות אמה. ומה שאומר ואולך, שמורה על העבר, יהיה דעתם שאומר הוא יתברך כשהוציאם ממצרים היה לכוונת הולין אותם לקוממיות על ידי התורה.

ואמר על פי דרך זה. (יא) ונתתי משכני כו', ענין מאמרנו על פסוק (שמות טו יז) תביאמו ותטעמו בהר נחלתך כו'. והוא כי הנה שלש בתי מקדש הן בית ראשון, ובית שני, ובית שלישי. והנה השנים היו מעשה ידי אדם. והנה כתוב אצלנו שהראשון היה בזכות אברהם, והשני בזכות יצחק, והשלישי המקווה בזכות יעקב. ועל כן השנים היו מעשה ידי אדם ולא נתקיימו, כי זה היה לו ישמעאל וזה היה לו עשו, ולכן זה קראו הר וזה שדה. אך השלישי שבזכות יעקב שקראו בית שהוא קיים לעד, ההוא יבא רוחני מעשה אלהים ולא יטלטלו עוד. וזה מאמר משה ובני ישראל לפניו יתברך דרך

בקשה, תביאמו ותטעמו כנטועים שלא יטלטלו ולא יגלו עוד משם כנטועים בהר נחלתך, ולא יהיה מעשה ידי אדם. רק אותו המכון אשר לשבתך פעלת ה' הוא מקדש רוחני כוננו ידיך. וזה יאמר פה הנה אתם מעותרים, כי ונתתי משכני מעשה ידי בתוכם מעתה, באופן שלא תגעל נפשי אתכם כלל לגרש אתכם מארצי, כאשר אם יקדימו בית ראשון ושני שבזכות אברהם ויצחק. ובה באומרו ונתתי משכני הוא אור ה', והוא תיקון זיוו ותיקון המאורות בעצם כמפורש בנביאים במקומות רבים. והוא אומר (ישעיה ב ה) בית יעקב לכו ונלכה באור ה', כי משם אורה יוצאה לעולם. (יב) ולפי זה אומרו והתהלכתי בתוכם הוא תיקון חייו. שאומר הוא יתברך מה שאני מטייל עם הצדיקים בגן עדן שהוא עם רוחם אטייל עמכם בגוף ונפש. ואין זה רק כי גם החומר יהיה זך ולקדש יחשב, והוא תכלית מה שאחר התחיה. הנה לפי דרך זה אין כוונת הכתובים ייעודים גשמיים חלילה, כי אם אדרבה אומר תחלה אושר ימות המשיח, ועוד מוסיף לתקן לנו מהלכים להשיג האושר שאחר תחיית המתים מעתה בגוף ונפש מבלי נמות, שהוא כי בו נדבק בעולם הזה, והוא תכלית כל האושר המקווה הרוחני במהרה בימינו. ובדרך הזה יצדק מה שדחו רבותינו ז"ל רוב פרטי הברכות האלה אל מה שהיה קודם בימי אדם הראשון, ולמה שעתיד להיות בימות המשיח כמפורש בדבריהם ז"ל.

ועל פי שלשת הדרכים האלה אשר דרכנו בהם אפשר יתכנו דברי רבותינו ז"ל במדרש (במדבר רבה לה א) וז"ל: אמר רבי חנינא בשם רבי אחא חשבתי מתן שכרן של מצות והפסדן של עבירות ואשיבה רגלי אל עדותיך. רבי מנחם חתניה דרבי חנינא אמר חשבתי מה שכתבת לנו בתורה אם בחקותי תלכו מה כתיב תמן (פסוק יח) ונתתי שלום בארץ, ואם לא תשמעו לי מה כתיב תמן ויטפתי ליטרה אתכם. רבי אבא בריה דרבי חייה בשם רבי אמר חשבתי ברכות וחשבתי קללות, חשבתי ברכות מאל"ף ועד תי"ו וחשבתי קללות מו"ו עד ה"א, ולא עוד אלא שהן הפוכות, הא כיצד אם זכיתם אני הופך לכם הקללות לברכות, אימתי כשתשמרו את תורת, ע"כ.

16

חֲנוּךְ לְנַעַר עַל־פִּי דַרְבּוֹ נֵם פִּי־זִקְנִין לְאִסּוּר מִמְנָה; עֲשִׂיר

שהיא מן השמים מגינה על פחיתות הבא מאש ואויר. והמדות, שהן דרך החיים, הן מורות לאדם את הדרך אשר ילך בה - נגד השכל. וזה שאמרו "והיה מתיירא מן הקוצים והברקנים", הוא הצומח. "ומן הפחיתים", הוא הדומם. "ומחיה רעה" הוא החי. "ומן הליסטים", הוא המדבר. ומפחיתות הבאה מאלו היה מתיירא "ואינו יודע כו'. נודמן לו אבוקה של אור", שהיא מצוה שנקראת "נר", כמו שנאמר "כי נר מצוה" וניצול מן הפחיתים" שהוא הדומם, "ומן הקוצים וברקנים" שהוא הצומח. "ועדיין כו'. כיון שהאיר היום", שהוא אור תורה, "ניצול מן החיה רעה" שהוא החי "ומן הליסטים" שהוא המדבר. "ועדיין אינו יודע באיזה דרך מהלך", כיון שלא הגיע עדיין ליראת ה', וכמו שאמר²⁶ "אם אין יראה אין חכמה", וכמו שנאמר²⁷ "ראשית חכמה יראת ה'" וכמו שאמר²⁸ "תורה בלא יראה" כו'. "כיון שהגיע לפרשת דרכים" והן המדות, שהן דרך חיים תוכחות מוסר²⁹ ולהפריש דרכים טובים מן הרעים, "ניצול מכולם", שיועד גם כן "באיזה דרך מהלך". ונמצא הנפש הוא נגד דומם וצומח, ונגד הם המצות, כמו שביארנו. וזהו שנאמר כאן "צינים", שהם קוצים שהוא צומח, ו"פחים" שהוא דומם, "בררך עקש" שאינו עושה מצות והולך בדרך לא טוב, אבל "שומר נפשו", מי שירצה לשמור נפשו, "ירחק מהם" על ידי שיעשה מצות וילך בדרך טוב וילך בטח. ובגמרא אמרו³⁰ "צינים פחים - קור והום" פירוש, שמשפט רשעים בגיהנם י"ב חודש. ששה חדשים בשלג וששה חדשים באש³¹, נגד מצות עשה ומצות לא תעשה. וזהו "צינים פחים בדרך עקש", מי שעבר על מצות עשה ועל לא תעשה, "שומר נפשו ירחק מהם".

חֲנוּךְ לְנַעַר עַל פִּי דַרְבּוֹ נֵם פִּי זִקְנִין לְאִסּוּר מִמְנָה "חנוך לנער" כשהוא עוד נער, ואז גם כש"זקין לא יסור ממנה". והענין: כי האדם אי אפשר לו לשבור דרכו, כלומר מזלו שנוול בו, כמו שאמר³² "האי מאן דבעדק יהיה גבר צדקן" כו'. וכשנוול במזל רע ניתנה הבחירה ביד האדם שיוכל לאחוז במזלו לאיזה דבר שירצה להיות: או צדיק או רשע או בינוני וכמו שאמר במסכת שבת "האי מאן דבמאדים יהי גבר אשיר דמא - שופך דמים. אמר רב אשי: [אי אומנא מקיז דם] אי גבא [ליסטים] אי טבא אי מוהלא". וזכר אלו השלשה³³, לפי שמזלו מורה שיהיה שופך דמים, אך בבחירתו יוכל לבחור

26. אבות ג'ד.
27. תהלים קיא.
28. דרך ארץ וזטא סוף פרק י' "חכמה ואין יראה - בזויה" עיין ביאור הגר"א לשה"ש אטו ושבת לא.:
29. ו.כג.
30. עיין כתובות ל. ורש"י שם.
31. זוהר א,רלח.:
32. שבת קנו.
33. בדפס"ר ובכת"י "או מוהלא או טבא או ליסטים" כו'. לפי נוסח הגמ' שבבאנו צ"ל ששוחט ומוהל נמנים כאחד. שהרי יש מצוה לשחוט כאשר רוצים לאכול בשר, ולגירסת רבינו יש להבחין בין מצוה חיובית למצוה קיומית, ולפי"ז אומנא וטבא ענינם אחד.

באיזה דרך מהלך. וכי לא מצאו עוד שאר הזיקות, שחשיב אותם דוקא? ועוד, דשינה הצלת זה על ידי "נר" וזה על ידי "אור", ושאר דקדוקים רבו מאוד. והענין: שדימה העבירה ל"פחיתים" כו', וה"מצוה" ל"נר", ו"תורה" ל"אור", ו"תוכחת מוסר" ל"פרשת דרכים", כי ידוע שהאדם מורכב מארבעה דברים, והם: גוף, נפש, רוח ונשמה. וכנגד זה יש ארבע חלקי עולם, והם: דומם, צומח, חי, מדבר. והוא: דומם נגד הגוף, שהוא דומם. וצומח הוא נגד נפש הצומחת. ורוח נגד חי, שהוא רוח החיוני שיש לכל חי. ומדבר הוא הנשמה. ונגד זה יש גם כן ארבע יסודות בעולם, והם: אש, מים, רוח ועפר. עפר הוא נגד הגוף ודומם. מים הוא נגד נפש וצומח, כי אם ישפוך מים על דבר נטוע או זרוע או יצמח. ורוח הוא נגד רוח וחי. ואש הוא נגד הנשמה והמדבר. ועוד יש דבר חמישי בכלום¹⁷ והוא, שבאדם יש דבר חמישי והוא חיה, ולארבעת חלקי עולם החמישי הוא שכל, ולארבעת היסודות החמישי הוא השמים. ופעמים שכל חמשה נחלקים לשלשה, והוא: שארבעת היסודות והחמישי שהוא שמים נחשבים לשלשה, והם: שמים וארץ ואויר. כי מים ועפר הם אחד, ואויר ואש גם כן אחד, ושמים, הרי שלשה. וזה שנאמר¹⁸ "בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד", כי עפר ומים הם בכלל דומם, ואויר ואש הם בכלל רוח ושמים. והחמשה שבאדם גם כן נחשבים לשלשה, והם: נפש, נשמה וחי, כי גוף ונפש אחד¹⁹ כי הנפש שותפא דגופא²⁰, וכמו שנאמר²¹ "נר ה' נשמת" וגו'. והנשמה והרוח אחד (והחיה אחד). וכן בארבעה חלקי עולם והחמישי שהוא השכל, נחשבים לשלשה: כי הדומם וצומח אחד, חי ומדבר אחד ושכל אחד. והיצר הרע מוסיף לאדם בשלשה דברים הנזכרים לעיל, פעמים ב"גוף" שמטיל יסורים על הגוף בכדי שיבטל מתורה ומצות, ופעמים ב"נפש", שמחטיאה²². וב"נשמה", שמשתוקקת לידע הדרך לילך בה לאור באור החיים²³, ואינו מניחה, שמונע הדרך מהנשמה. וכמו שנאמר²⁴ "עמל הכסילים תיגענו אשר לא ידע ללכת אל עיר".

ועל זה אמרו "משל לאדם שהיה מהלך באישון לילה", שהוא נעדר "אור" שהוא יום, והיא התורה שנקראת "אור" והיינו שאין לו תורה. "ואפילה" שאין לו אפילו "נר", שאין בידו לא "אור" ולא "נר" - לא תורה ולא מצות, ולכן הוא "מתיירא". ומה שהוא "מתיירא" הענין הוא: כי כל אלו היסודות שבאדם, הכלולים בשלשה הנזכרים לעיל, כל אחד מוליד פחיתות באדם, ומחמתם קרוב לבוא לידי חטא, ולכן נתן לנו ה' נגדם אלו השלשה: תורה ומצות ומדות. והם שומרים ומגינים על האדם כאשר ידבק אדם בהם. והגנתן בדרך זו: כי המצות הן מן הארץ - מדברים שבארץ, כמו לולב, סוכה ושאר דברים, והשם עליהם מושאל שהם 'מן הארץ', כמו שפירשנו למעלה²⁵, והן מגינות על פחיתות הבאה מחלקי הדומם והצומח. והתורה

17. בדפס"ר "ולכל אלו הארבעה יש לכל ארבעה דבר חמישי, והוא" וכו'.
18. דברים ד,לט.
19. בכת"י "והם נחלקים לשלשה כי הגוף והנפש והרוח הם אחד, כי נפש הוא שותפא דגופא וכי' והנשמה והחיה".
20. תקוני זהר מט.:
21. כ.כד.
22. כאן משתמש רבינו בגוף כנפש, בנפש כנשמה, ונשמה כחיה. או שאין הוא דן בבחינת חיה.
23. איוב לג, עיי"ש.
24. קהלת י,טו.
25. ו.כ, יט,ט.

יִקְצֹר אִוֹן וְשִׁבְט עֲבֹרְתוֹ יִכְלֶה: טוֹב עֵינַי הוּא יִבְרַךְ כִּי־יִתֵּן

שימלא תאותו, "יקצר און", שיעמדו נגדו ויטלו ממונו. ושבט עברתו שמכה אותם בעברתו, יכלה.

ט) טוב עין הוא יברך ואמרו⁴⁶ "טוב עין זה יעקב, שחי ק"ל שנה עד שבא למצרים ויז שנה היה במצרים. ועוד אמרו⁴⁷ "טוב עין כר ש"כל כהן המברך" כר. והיינו שבברכת כהנים⁴⁸ הן ר ברכות נגד ה' גונו עינים⁴⁹ ושישית היא שלום, שהוא טוב⁵⁰. וכן ביעקב ה"ק, ושישית הוא שלום והוא טוב.

ועוד אמרו⁵¹ "טוב עין" זה בעל הבית. הוא יבורך, אל תקרי יבורך, אלא יברך ברכת המזון. כי נתן מלחמו לדל ולכאורה סוף הפסוק "כי נתן מלחמו לדל" לא שייך לפי פירושו. והנראה, דהענין הוא כמו שאמרו במסכת ברכות⁵² "דרש רב עזירא: אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבונו של עולם, כתוב בתורתך⁵³ "אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד" והלא אתה נושא פנים לישראל, כמו שנאמר⁵⁴ "ישא ה' פניו אליך". אמר להם: וכי לא אשא פנים לישראל, שכתבתי להם בתורה⁵⁵ "ואכלת ושבעת וברכת", והם מדקדקים על עצמן עד כזית ועד כביצה". והוא תמוה: א' למה אומר כזית בראשונה, הא כזית פחות מכביצה, וכיון שמדקדקים עד כזית כל שכן שעד כביצה ידקדקו. ועוד, הלא זהו מאמר ה', ומי איכא ספיקא קמיה שמיא⁵⁶ לומר עד כזית ועד כביצה, שזהו פלוגתא לקמן⁵⁷, ודעת שפתו ברור מללו⁵⁸. ועוד, למה השיב להם זאת החומרא דווקא, הלא כמה וכמה חומרות יש עוד שהחמירו ישראל על עצמם, כמו טפת דם כחרדל שהחמירו על עצמן כנות ישראל⁵⁹ ודומיהן. ונראה דהכי פירושו, כמו שפירש הרי"ף⁶⁰, דשיעור שתי סעודות הוא י"ח גרוגרות והן שש ביצים. ואיתא בזהר⁶¹, שבשלש ביצים יש עשרה זיתים שהם תשע גרוגרות, הרי שהזית פחות מגררת בחלק עשירית. ולפי זה אחי שפיר, כי שיעור סעודה הוא שלש ביצים,

46. לא מצאתי. "טוב" בגמטריה 17. "עין" 52. ברכות כ:.
47. עיין סוטה לח: וזהר ג, רעב: "כל כהן המברך מתברך, ושאינו מברך אין מתברך".
48. במדבר ו, כד-כז.
49. תקוני זהר קכח: "גונוני דעינא: חוור לבנייה, סומק מאדיים, ירוק חמ"ה, אוכם שבחא", תכלת צד"ק. ואינון כגונא דחסד, גבורה, תפארת, יסוד ומלכות".
50. שערי אורה, ר"י גיקטיליאה, מפתח אל כללי חכמת הקבלה, שער שני ספירה תשיעית.
51. עיין סוטה לח: זהר ב, ג, סג: קפד:.
52. ברכות כ:.
53. דברים יז.
54. במדבר ו, כז.
55. דברים ח, י.
56. ע"פ ברכות ג: בכת"י "ועוד, דנקיט שני שעורין, ומי איכא פלוגתא קמי שמיא חס ושלום. ונראה דהכי פירושו" וכו'.
57. ברכות מה.
58. ע"פ איוב לג, ל.
59. ברכות לא.
60. עירובין פב: עיין שם רא"ש ג. ר"מ עירובין יא,ט וכיאור הגר"א או"ח פסח, ג, תפ"א.
61. ועיין זהר ג, רמד:.

בְּרִשִׁים יִמְשֹׁל וְעֶבֶד לֹאִישׁ מְלוּהוֹ: זֹרַע עוֹלָה יִקְצֹר

באלו השלשה³⁴: "אי מוהלא" והוא צדיק שעושה מצות עשה. "אי (טבחא) [אומנא]" הוא בינוני. "אי ליסטים", והוא רשע שופך דמים כמשמעו. וזה שאמרו³⁵ "שאל באחת ולא עלתה לו, דוד בשמים ועלתה לו". והענין הוא: כי ברוד נאמר³⁶ "והוא אדמוני" - והוא במאדים, ולכן טעה בו שמואל בעת שראה קלסתר פניו. והוא העביר מדותיו בכל. ואף שאלו השנים לא העביר, מכל מקום עלתה לו, כמו שאמרו³⁷ "כל המעביר על מדותיו [מעבירין לו על כל פשעיו]". ודוד (כבר) הרבה להעביר על מדותיו, מה שאין כן שאלו, שאמרו³⁸ "בן שנה שאלו כו' - כבן שנה, שלא טעם טעם חטא". והוא העביר מדתו הטובה לרעה בדבר אחד, ולכן אף באחד לא עלתה לו. וזה שנאמר "חנוך לנער על פי דרכו" - [לפי] דרך מזלו וטבעו (כן) תחנכהו לעשות מצות, ואז גם כאשר "זוקן לא יסור ממנה", אבל כשאתה מכריחו נגד טבעו³⁹, עתה ישמע לך, מיראתו אותך, אבל אחר כך בעת יסור עולך מעל צוארו, יסור מזה, כי אי אפשר לו לשבור מזלו.

ז) עשיר ברשים ימשול ועבד לזוה לאיש מלוה הם תחת משלת ה"עשיר", ומי שהוא נושה בחבירו - הלזו עבד לאיש מלוה. וכן הוא בתורה, כמו שאמרו⁴⁰ "רב אחא בר יעקב יזיף ופרע", שלמד כלילה מה שלא למד ביום. ומי שאינו לומד גם כלילה הוא נשאר לזוה. אך מי שמשים לילות כימים, הוא מלוה לו, ואז הלזו עבד למלוה⁴¹. ועוד - "עבד לזוה" וגו', כמו שאמרו בגמרא⁴² "גברא דאזיף וטריף, מאי חזי דהדר אזיף, אמר להו: גברא אזל לאגמא, קטל קמא טונא ולא מצי ביה, הדר קטל ומנח עליוה, עד דאיתרמי איניש מדלי ליה". והענין: שהם שאלוהו על מה שאדם נתגלגל⁴³ פעם השניה, הלא כשהיה כבר בפעם הראשונה לא תיקן. והשיב להם: דלמא יתרמי אחד שיתקן הגוף הראשון. הרי שהגוף הראשון הלזו, והשני הוא המלוה, ו"עבד לזוה", הגוף הראשון, ל"מלוה" הוא הגוף השני.

ח) זורע עולה יקצר און פירוש, נגד ה'שרים' שבאדם, התאוני והכעסני⁴⁴, כמו שפירשנו למעלה⁴⁵, וזהו "זורע עולה" שרודף אחר הממון ונוטל בעולה מזולתו בכדי

34. "אבל הוא יכול לעמוד [להעמיד] את מזלו כפי שירצה. או מוהלא", כת"י.
35. יומא כ: ופירוש רש"י.
36. שמואל א' טז, יב.
37. "יומא כג".
38. יומא כב: על שמואל א' יג, א.
39. בדפס"ר "אבל כאשר תעבירו על מזלו".
40. ערובין סה. בכת"י "וכן הוא בתורה, ר"א ב"י יזיף" כו'.
41. כביכול כלפי הקב"ה, ודוגמתו "מלוה ה'", יט, יז.
42. בכורות ח:.
43. בכת"י "נתקלל".
44. בדפס"ר "זורע כו' - כי שני המדות רעות כללות הן: התאוני והכעסני".
45. ב, יב.

"השליך משמיים ארץ תפארת ישראל" הקב"ה השליך משמיים זין איקונין של יעקב מלדת תפארת כדי לעורר רחמים על ישראל

|| הרח"צ ר' פנחס פרדמאן ||

והנה כאשר נמננו נראה כי בדברי הקב"ה שמקונו על ישראל: "אוי לבנים!" הוא יסבד מרוב ג' לשונות: (א) "הרחיבו את ביתי"; (ב) "שפתי את הקב"ה"; (ג) "המליצים לפני אומות העולם"; ומבאר הר"א מוילנא ז"ע בספר "צאורי אגרות" מכתב יד קדשו (ברכת "צאורי" כי ג' דברים אלו מכוונים כנגד ג' ענינים הקשורים לחורבן:

(א) חורבן בית המקדש של מעלה. שאין הקב"ה נכנס לשום המון הלכות, כמבואר במורה (תנצת ה"א): "אמר הקב"ה לא אבא בירושלים של מעלה עד שאבאו ליזמילים של מטה"; (ב) שריפת בית המקדש של מטה; (ג) גלות ישראל בין האומות. על ג' חובבות אלו שואר הקב"ה כארי: "אוי לבנים שבטוניתיהם החריבו את ביתי"; בית המקדש של מעלה, "ישפתי את הקב"ה"; בית המקדש של מטה, "המליצים לפני אומות העולם"; גלות ישראל.

בדרך זו מבאר הר"א ענין שליש האגרות, שהקב"ה שואג כארי בג' משניות של הלכות, שהתחלקו בכנות: "ה' ממרחק שאג", "ה' שאג אחת", "שאג שאג על נוהי", "ה' שאגות". כי השאגה הראשונה במרחק: "ה' שאגות", היא על חורבן בית מקדש של מעלה שחא במרחק, ואילו שריף ותאמת האגרות: "שאג שאג על נוהי", הן נכנסו שרופת בית מקדש של מטה הלכות ישראל לטעם בעולם הזה.

נמצאו למדים מדברי הקדושים, כי אין זה מספיק לכתוב ולהתארק על חורבן בית המקדש של מטה וגלות ישראל, אלא צריך לכתוב ולהתארק גם על חורבן בית מקדש של מעלה. ויש לומר כי נכנס שלישה דברים אל חורבן בית המקדש של מעלה, ופרט בית המקדש של מטה, גלות ישראל בין האומות קבעו שלישה בעויות של בין המצרים שבאים צריך להתארק על שליש צרות הללו.

כסא הכבוד הוא בית מקדש של מעלה

אלא שצריך נוספת עליו חובת הדיבור מה ראה הקב"ה על ככה להחריב את הבית המקדש של מעלה, ולא הסתפק בחובתו בתן המקדש של מטה וגלות ישראל, ובתפארת הכותה בוה כדי להשתוקו בצענים על ישראל, ברינתו (שענין סג טו): "צבל צוהם לו צ' אולם עוד לאלוק מליין לבאר הענין בהן.

נקדים מה שידענו כי בית מקדש של מעלה מסתובב בית מקדש של מטה, כמו שכתוב בפסוק: "וה' יצא (בראשית כה טו): "יצא אבא ממקדש של מעלה וגלות ישראל, ובתפארת הכותה בוה כדי להשתוקו בצענים על ישראל, ברינתו (שענין סג טו): "צבל צוהם לו צ' אולם עוד לאלוק מליין לבאר הענין בהן.

וכן פרש רש"י על הפסוק במשנה משפטים (שמות כג כ): "והה אבא שולח מליין לפניך לשמור בדרך ולהביא אל המקום אשר הניחתי". ופרש רש"י: "ומדוע אל המקום אשר הניחתי, כב מקומו נכח, והה אבא מ המקומות שאומרים שבוה המקדש של מעלה מסתובב על מטה".

הזין, כי עצם חורבן בית המקדש היה מצד מדה דה"ן, אולם מצאנו שהלכות החורבן היה כדי שישפוך הקב"ה חמתו על העצם ועל האבנים ולא על ישראל, כמבא ב' היה מסתובב חסד גדול כדי להציל את ישראל מפלגת מערת: "אוי לני לבנים צאני ממדתי: "ללל השעה באה נכנס אברהם אבינו לבית קדש הקדושים, אהו הקב"ה ביד והוה מטייל בו אוהב מקדש, ומפוש המייר מקורוץ ז"ע: "פרוש הקב"ה הניס לאברהם אבינו ע"ה שואו חסד לדומתו הדינים מפני ישראל והוה חסדים הם המבותר, כדי להמשיך על ידי חורבן בית המקדש שילוב נפלא של מדה חסיד עם היות הדין להציל את ישראל מפלגת.

לקראת שבת חזון רבא נעלין לטובה שחל המיד בחודש אב בשבוע השלישי של בין המצרים, דבר בעתו מה טוב לחרבנון במה ששילח לנו המסות האלקי ירמיה הנביא, חידוש עצום בקשר לחורבן בית המקדש, במבטלה איכה שכתב על חורבנון (איכה ב א): "השליך משמים ארץ תפארת ישראל ולא נכר הדומ הגלוי פנים אפי". דרשו על כך חכמינו ז"ל במדרש (איכה רבינו ב ב):

הנה כי עצם חורבן בית המקדש היה מצד מדה דה"ן, אולם מצאנו שהלכות החורבן היה כדי שישפוך הקב"ה חמתו על העצם ועל האבנים ולא על ישראל, כמבא ב' היה מסתובב חסד גדול כדי להציל את ישראל מפלגת מערת: "אוי לני לבנים צאני ממדתי: "ללל השעה באה נכנס אברהם אבינו לבית קדש הקדושים, אהו הקב"ה ביד והוה מטייל בו אוהב מקדש, ומפוש המייר מקורוץ ז"ע: "פרוש הקב"ה הניס לאברהם אבינו ע"ה שואו חסד לדומתו הדינים מפני ישראל והוה חסדים הם המבותר, כדי להמשיך על ידי חורבן בית המקדש שילוב נפלא של מדה חסיד עם היות הדין להציל את ישראל מפלגת.

הביאור בוה, שהחכים הקב"ה את אברהם איש חסיד לבית המקדש, כדי שמתוק את הדינים להציל את ישראל מפלגת על ידי שיתוף אמורל ששפך צדיק גוה הקב"ה מליין שיתוף בוה ששפך הקב"ה חמתו על העצם ועל האבנים כב קיבלו ישראל עושים, והוה שטייל הקב"ה עם אברהם "אורות קצרות" שהם חסידים המבותר, כדי להמשיך על ידי חורבן בית המקדש שילוב נפלא של מדה חסיד עם היות הדין להציל את ישראל מפלגת.

חורבן בית מקדש של מעלה ושל מטה

נקדים מה שידענו כי בית מקדש של מעלה מסתובב בית מקדש של מטה, כמו שכתוב בפסוק: "וה' יצא (בראשית כה טו): "יצא אבא ממקדש של מעלה וגלות ישראל, ובתפארת הכותה בוה כדי להשתוקו בצענים על ישראל, ברינתו (שענין סג טו): "צבל צוהם לו צ' אולם עוד לאלוק מליין לבאר הענין בהן.

הנה כי עצם חורבן בית המקדש היה מצד מדה דה"ן, אולם מצאנו שהלכות החורבן היה כדי שישפוך הקב"ה חמתו על העצם ועל האבנים ולא על ישראל, כמבא ב' היה מסתובב חסד גדול כדי להציל את ישראל מפלגת מערת: "אוי לני לבנים צאני ממדתי: "ללל השעה באה נכנס אברהם אבינו לבית קדש הקדושים, אהו הקב"ה ביד והוה מטייל בו אוהב מקדש, ומפוש המייר מקורוץ ז"ע: "פרוש הקב"ה הניס לאברהם אבינו ע"ה שואו חסד לדומתו הדינים מפני ישראל והוה חסדים הם המבותר, כדי להמשיך על ידי חורבן בית המקדש שילוב נפלא של מדה חסיד עם היות הדין להציל את ישראל מפלגת.

הנה כי עצם חורבן בית המקדש היה מצד מדה דה"ן, אולם מצאנו שהלכות החורבן היה כדי שישפוך הקב"ה חמתו על העצם ועל האבנים ולא על ישראל, כמבא ב' היה מסתובב חסד גדול כדי להציל את ישראל מפלגת מערת: "אוי לני לבנים צאני ממדתי: "ללל השעה באה נכנס אברהם אבינו לבית קדש הקדושים, אהו הקב"ה ביד והוה מטייל בו אוהב מקדש, ומפוש המייר מקורוץ ז"ע: "פרוש הקב"ה הניס לאברהם אבינו ע"ה שואו חסד לדומתו הדינים מפני ישראל והוה חסדים הם המבותר, כדי להמשיך על ידי חורבן בית המקדש שילוב נפלא של מדה חסיד עם היות הדין להציל את ישראל מפלגת.

הנה כי עצם חורבן בית המקדש היה מצד מדה דה"ן, אולם מצאנו שהלכות החורבן היה כדי שישפוך הקב"ה חמתו על העצם ועל האבנים ולא על ישראל, כמבא ב' היה מסתובב חסד גדול כדי להציל את ישראל מפלגת מערת: "אוי לני לבנים צאני ממדתי: "ללל השעה באה נכנס אברהם אבינו לבית קדש הקדושים, אהו הקב"ה ביד והוה מטייל בו אוהב מקדש, ומפוש המייר מקורוץ ז"ע: "פרוש הקב"ה הניס לאברהם אבינו ע"ה שואו חסד לדומתו הדינים מפני ישראל והוה חסדים הם המבותר, כדי להמשיך על ידי חורבן בית המקדש שילוב נפלא של מדה חסיד עם היות הדין להציל את ישראל מפלגת.

"שפר הקב"ה חמתו על העצם ועל האבנים"

הנה כי עצם חורבן בית המקדש היה מצד מדה דה"ן, אולם מצאנו שהלכות החורבן היה כדי שישפוך הקב"ה חמתו על העצם ועל האבנים ולא על ישראל, כמבא ב' היה מסתובב חסד גדול כדי להציל את ישראל מפלגת מערת: "אוי לני לבנים צאני ממדתי: "ללל השעה באה נכנס אברהם אבינו לבית קדש הקדושים, אהו הקב"ה ביד והוה מטייל בו אוהב מקדש, ומפוש המייר מקורוץ ז"ע: "פרוש הקב"ה הניס לאברהם אבינו ע"ה שואו חסד לדומתו הדינים מפני ישראל והוה חסדים הם המבותר, כדי להמשיך על ידי חורבן בית המקדש שילוב נפלא של מדה חסיד עם היות הדין להציל את ישראל מפלגת.

הקב"ה טייל עם אברהם כטי' באב ארוכות וקצרות

הנה כי עצם חורבן בית המקדש היה מצד מדה דה"ן, אולם מצאנו שהלכות החורבן היה כדי שישפוך הקב"ה חמתו על העצם ועל האבנים ולא על ישראל, כמבא ב' היה מסתובב חסד גדול כדי להציל את ישראל מפלגת מערת: "אוי לני לבנים צאני ממדתי: "ללל השעה באה נכנס אברהם אבינו לבית קדש הקדושים, אהו הקב"ה ביד והוה מטייל בו אוהב מקדש, ומפוש המייר מקורוץ ז"ע: "פרוש הקב"ה הניס לאברהם אבינו ע"ה שואו חסד לדומתו הדינים מפני ישראל והוה חסדים הם המבותר, כדי להמשיך על ידי חורבן בית המקדש שילוב נפלא של מדה חסיד עם היות הדין להציל את ישראל מפלגת.

שהוא פסוק שני שבשמע. וכמו שתקנו שם לאמרו בלחש וחשאי, ללכת הצנע במה שמלאכי השרת משבחים בו (כמ"ש הטור בסימן תרי"ט), ככה תקנו נגדו כאן לומר "ויציב" בלשון ארמי, מה שאין מלאכי השרת מכירין בו, ואין חוששין עליו (כדאיתא בשבת יב, ב, ע"ש בהכותב). כך שמעתי בשם הגר"א. (עיון תפילה, להג"ר יעקב צבי מעקלענבורג, בשחרית לשבת. אולם באמת אין זה אלא מתלמידו המגיד מפלאצק, רק שרבנו שיבחו שכיון לאמת⁵)

אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב.

כשתחשב מספר האותיות מהאות א' ד"אלקי אברהם" עד אות ב' ד"יעקב", תמצא כ"ו אותיות, כמספר שם הויה. רמז נפלא על זה נמצא בפסוק "לולי ה' שהיה לנו יאמר נא ישראל" (תהלים קכד, א). כלומר, "לולי ה' שהיה לנו", אלמלי שם הויה הנרמז באותיות הללו עד יעקב, אזי "יאמר נא ישראל", היה מן הראוי שיאמרו כאן 'ואלקי ישראל', ולא "יעקב", למי שיודע יתרון שם ישראל מיעקב. (בית יצחק להגר"י דאנציג תלמיד הנצי"ב מוולוז'ין, ויילנא תרכ"ו, דרוש ט"ו⁶)

= מלך עוזר ומושיע ומגן.

פירוש, שלשה מיני ישועה ישנם, א) כשקם אויב על אחד, והשני עוזר לו להכות את האויב, וזה נקרא "עוזר", כמו שנאמר "ויעזור לו אבישי בן צרויה ויך את הפלישתים" (שמואל ב' כא, יז).

⁵ כן הוא בספרו מגיד צדק על הסידור, בהרחבת דברים נפלאים, היאך ששה עשר המלים דכאן מתחילים באות ו', וכן כל הפסוקים הנ"ל, מלבד שניים אשר הסביר שם טעמם, וכן מקרא דשמע ישראל ו' תיבות ופסוק "ברוך שם" ו' תיבות, ע"ש.

בהקדמת ספרו ראש הגבעה כתב המגיד ר' פנחס מפלאצק, כי פירוש זה נתקבל ע"י הגר"א ולה"ה "בתשואות חן, עיני ראו ושמחו". בסידור הגר"א להג"ר נפתלי הירץ הלוי, הביא ביאור זה בשם המגיד צדק, ופירש הסיבה שהביאו: "מתמת שרבנו הגר"א ז"ל הפליא בשבח מאמר זה, שכיון לאמת כאשר כיוונו אנשי כנסת הגדולה, וכן אמר לי הגאון רשכבה"ג מהרי"ל [דיסקין] נ"י מכריסק, ויעצני הגאון הנ"ל להדפיסו בכאן על מקומו".

⁶ שם הוא כתוב בלשון קצרה. ועי' בס' ראשי בשמים להג"ר ישעיה מושקאם מפראג. ווארשא תרל"ח, פר' לך-לך, שכתב זאת מעצמו.

ב) שמושיע לו מיד אויב שלא לעשות רעה, וזה נקרא "מושיע".
ג) שמגן ואינו מניח האויב לבא אליו לעשות לו רעה.

את כל אלו הג' דברים עשה לנו הקב"ה, שנתן לנו תורה ומצוות עשה ומצוות לא-תעשה. שבמצוות עשה אנו משריין את היצר-הרע והקליפות שלא ישלטו עלינו ח"ו, ובמצוות לא-תעשה אנו נושעים מהן, אם נשמור מלעשות, שאם ח"ו עוברים הם שולטים ח"ו, והתורה מגינה שלא יוכלו לבא עלינו כלל. (כתב-יד רשימות מתלמידי הגר"א, אוסף "כנסת ישראל", ברק השחר, בליקוטים)

= ולמלשינים אל תהי תקוה.

הקללה היותר גדולה למלשין, שלא ישיג תקוותו ממלשינותו. (חיי המוסר, ע"י תלמידי ישיבת בית יוסף אוסטרובצה, תרצ"ז - תרצ"ט, בהדפסה ב' ב"ב תשכ"ד הוא בעמ' קנז)

= וסלחת לעוני כי רב הוא.

דפליגי רב ושמואל, במודה בקנס ואחר-כך באו עדים, דרב פוטר ושמואל מחייבו, והלכה כרב בזה. זהו שאמר המשורר החסיד, מאחר כי מתודה אני בזה, על כן "וסלחת לעוני כי רב הוא", דההלכה במודה בקנס כרב ולא כשמואל. (עבודת גרשוני עה"ת, מר' גרשון פיינעסטון, פר' ואתחנן, בשם המ"מ דסלוצק בס' אמונה והשגחה)

אבינו מלכנו גלה כבוד מלכותך עלינו מהרה.

איתא בגמרא (חגיגה יג, ב) "שש כנפים שש כנפים לאחד, וכתוב אחד אומר וגו' וארבע כנפים לאחת להם, לא קשיא, כאן בזמן שבית המקדש קיים, כאן בזמן שאין בית המקדש קיים, כביכול שנתמעטו כנפי החיות. הי מינייהו אמעוט, אמר רב חננאל אמר רב, אותן שאומרים שירה בהן. כתיב הכא בשתים יעופף וקרא זה אל זה ואמר, וכתוב התעיף וכו'". והוא כנפים האמצעים. והפסוק "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" יש בו שש תיבות, והיה כתוב על הכנפים כסדר מלמעלה למטה

על כל כנף תיבה אחת. נמצא שעל הכנפים האמצעים היה כתוב "כבוד מלכותך". לכך אנו מתפללים "גלה כבוד מלכותך", הוא שני הכנפים האמצעים, וישלח לנו אליהו ז"ל ומשיחנו במהרה בימינו אמן סלה.

(שנות אליהו, בליקוטים מחתנו, בסוף סי' זרעים. וכן בכת"י מתלמיד הגר"ז וולף ביסקוויץ, שכתב: "שמעתי שאלו להאלקי הגאון ר' אלי ווילנא זצוק"ל, פירוש של אי"מ גלה כבוד וכו'")

ובא לציון גואל וכו', תתן אמת ליעקב חסד לאברהם אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם (מיכה ז, כ).

החילוק שבין חסד לאמת הוא, כי חסד מה שאדם עושה לחברו אף שאינו מחויב לעשות כלל, ואמת הוא מה שכבר מחויב לו מצד הכרת הטוב, או הבטחה שהבטיחו. זהו שנאמר "תתן אמת ליעקב, חסד לאברהם", כי לאברהם היתה החבטחה בתורת "חסד", כי אינו מחויב לעשות לו, אבל ליעקב היתה החבטחה שכבר הבטיח לאברהם, ומחויב לקיים הבטחתו, לכן הוא "אמת".

(פני הגר"א למשלי יד, כב, וראה לעיל שמות לד, ו)

= שיר של יום

איתא בזוהר: שהלויים היו אומרים בכל יום השיר כנגד האלף שלו. דהיינו ביום הראשון היו אומרים "לה' הארץ ומלאה", כנגד אלף הראשון, שאז היתה הארץ במלואה, שעד המבול היה להם כל טוב בכל דבר. בשני היו אומרים "גדול ה' בעיר אלקינו", שבאלף השני נבחר הר המוריה. בג' היו אומרים "אלקים נצב בעדת אל", שבאלף הג' נתן התורה לישראל

⁷ מקור הדבר כי ששת הכנפיים הם כנגד שש תיבות ד"בורך שם גו", הוא בכתבי האר"י. כך מביא ה"סבא קדישא" רבי שלמה אליעזר אלפאנדרו, הובאו דבריו בסה"ז למרן בעל הפחד יצחק, מכוון י-ם, עמ' תרנ"ג. שם הביא דבס' אוהב ישראל לרבי אברהם י"ה מאפסא, בפ' וישב ד"ה ויאמר וכו' הלא אחיך רועים בשכם, כתב בשם רבו הרה"ק רבי אלימלך, ג"כ כרכנו שהשנים החסרים הם כנגד "כבוד מלכותו". אמנם הוא עצמו פירש שהשני התיבות החסרות הן "לעולם ועד", ולפי"ז ביאר המדרש על הפסוק דשם. והגרש"א אלפאנדרו אחר שדוחה את דבריו, אומר שלכאורה השאלה אם התיבות החסרות הן "כבוד מלכותו" או "לעולם ועד", תלויה במחלוקת שבין רב חננאל לרבנן במס' חגיגה שם, אלו כנפיים התמעטו.

והשרה שכינתו בישראל. בד' היו אומרים "אל נקמות", שבאלף ה' החריבו האומות את הבית, והקב"ה יעשה בהן נקמות. ביום ה' היו אומרים "הרנינו וכו'", שבכל האלף ה' לא היה לנו בית המקדש, ואין לנו רנה אלא בפה. בששי היו אומרים "ה' מלך גאות וכו'", שבאלף הששי יהיה ה' עלינו למלך והיתה לה' המלוכה.

(ליקוטי הגר"א באמונה והשגחה; כתב"יד רשימות מתלמידי הגר"א, אוסף "כנסת ישראל". עי"ע לעיל ר"ה לא, א)

= אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו לו לבדו ראוי להתפלל ואין לזולתו ראוי להתפלל.

שמעתי משם הגאון החסיד מווילנא נ"ע זי"ע, כוונה ב"אני מאמין באמונה שלמה שהבורא ית"ש לו לבדו ראוי להתפלל". שיכוון שרק לו לבדו, היינו על חילול שמו הגדול, על גלותו עמנו, על זה ראוי להתפלל. "ואין לזולתו ראוי להתפלל", על זולת זה, היינו על צרכינו ומחסורינו, אין ראוי להתפלל. דבאמת כשנתפלל בלב שלם על צער השכינה, ויקבל תפילתנו "והשב שכינתך לציון עירך", די לנו שהוא אבינו אב הרחמים.⁸ (מצבת משה לר' משה אשר מ"מ דוושילישוק, ח"א, י"ם תרס"ח, דרוש א')

⁸ נראה דפירוש זה הוא בדרך מליצה, דא"א לומר שהמתפלל על צרכיו הוא כופר באחד מעיקרי האמונה, הנמנים בזה. מה גם שמקור הדברים הוא בפ' המשנה להרמב"ם, ושם איתא כלשון אחר.

בביתך ויאמר חזקיהו את כל אשר בביתי
 דאו לא היה דבר אשר לא יהא ראייתם
 באוצרתי: ה ויאמר ישעיהו אל חזקיהו
 שמע דבר יהוה צבאות: והנה ימים פאים
 ונשא | כל אשר בביתך ואשר אצרו
 אכתיד עד היום הזה בכל לא יותר דבר
 אמר יהוה: ומבניך אשר יצאו ממך אשר
 תוליד יקחו והיו סריסים פהיכל מלך
 בכל: ה ויאמר חזקיהו אל ישעיהו טוב
 דבר יהוה אשר דברת ויאמר כי יהיה
 שלום ואמת בימי: פ מא נחמו נחמו עמי

אתנביאו תנחומין על עמי אמר אלהכון: במלילו על לבא דירושלם ואתנבו עליה ארי עתידא דתתמלי מעם גלותהא ארי אשתביקו לה חובהא ארי קבילת פס תנחומין מן קדם יי פאלו לקת על חד תרין בכל חטאתהא: ג קל דמבלי פמדברא פנו אורח מן רש"י

שמאלן ועד סוף הספר דברי נחמות, הפסיק פרשה זו כינס לזין הפורענות. נחמו אתם נבואי נחמו את עמי: (ג) כי מלאה צבאה. תרגם יונתן עמידא דמיתמלי מעם גלותהא, כמו כי מלאה מצבאה. יש פותרין צבאה כמו הלא צבא לאנוש עלי ארץ (איוב ז ו): (ב) נרצה. נתפייס: כי לקחה וגו'. ארי קבילת כס מצודת ציון

נחמו את עמי. וכפל המלה יורה על החזק: (ב) על צב. דברים המקובלין על הלב: וקראו אליה. אמרו לה אשר מלאה ונשלמה זמן גלותה: כי נרצה. נתפייס עונה, רוצה לומר נתכפר עונה: כי לקחה. כי כבר לקחה תשלומין מיד ה': כפלים. רוצה לומר שתי גלויות, גלות בכל וגלות אדום: בכל חטאתיה. בעבור כל חטאתיה: (א) קול קורא. כאילו קול מכריז ואומר פנו במדבר דרך ה' להשיב בו בני הגולה: ישרו בערבה. עשו בערבה דרך ישרה לאלהינו, כי הוא ילך לפנינו: רד"ק

שלישיתה (יחזקאל כא יט), רוצה לומר שלוש פעמים תכפל. ובאומרו כפלים רוצה לומר שתיים, והוא אומר על שתי גלויות שגלו ישראל, גלות בכל, וזה הגלות. ולמה היה זה, בעבור כל חטאתיה. והחכם ר' אברהם אבן עזרא פירש כפלים מצרות שלקח כל גוי. ואדוני אבי ז"ל פירש "כפלים" עונותיהם ועונות אבותיהם, כמו שאמר ירמיהו הנביא אבותינו חטאו ואינם ואנחנו עונותיהם סבלנו (איכה ה ז). ויונתן תרגם ארי קבלת כס תנחומין מן קדם ה' כאילו לקת על חד תרין בכל חטאתהא: (ג) קול קורא. כאילו קול קורא. וטעם "פנו" "ישרו", כי ימצאו במדבר ובערבה דרך סלולה, כאילו פנו וישרו אותה להם בני אדם. וטעם לאלהינו, כי הוא

בביתי חזו לא הנה מדעם דלא אחזיתינו בגנני: ה ואמר ישעיה לחזקיה קביל פתגמא דוי צבאות: והא יומיא אתון ויתנפטל כל די בביתך ודי ננוו אכתיד עד יומא תרין ויתוכל לכבל לא ישמאר מדעם אמר יי: ומבניך דיפקון מן דתוליד ויהיו רבבין פהיכלא מלכא דבבל: ה ואמר חזקיה לישעיה תקון פתגמא דוי דמללחא ואמר ארי יהי שלם וקשוט ביומי: א נבייא

קין שאמר לו אי הנל אחיך (נראה ד ט), היה לו לומר רצונו ש"ע הלא כל הנסמרות גלויות לך כו, כדליתא נחמומא: (ו) לא יותר דבר. מדה כנגד מדה כנגד מצודת דוד

(ו) ונשא. יהיה נשא ונלקח: ואשר אצרו. אשר טמנו באוצר: לא יותר דבר. מכל אשר בביתך: (ז) ומבניך. הם דניאל חנניה מישאל ועזריה: אשר יצאו וגו'. כפל הדבר פעמים ושלוש כדרך המקרא: (ח) טוב דבר ה'. טוב הדבר בעיני. ופירש דבריו, ואמר הואיל ויהיה בימי שלום וה' יאמת לי הבטחתי, אינני חושש במה שיהיה אחרי מותי: (א) נחמו נחמו. אלהיכם יאמר אל הנביאים

רד"ק (א) נחמו נחמו. כל אלה הנחמות עתידה לימות המשיח, והכפל לחזק. תרגם יונתן נבייא אתנביאו תנחומין על מדרשי חז"ל אמר: דניאל מבני יהודה, חנניה מישאל ועזריה משאר שבטים. "והיו סריסים בהיכל מלך בבל". מאי סריסים, רב אמר: סריסים ממש. ור' חנינא אמר: שנסתרסה עבודה וזה בימיהם. (פנהרדין צג:). (א) נחמו נחמו עמי וגו'. נחמה עלינו, נחמה תחתונים. נחמה חיים, נחמה מתים. נחמה בעוה"ז.

נושאי הפרק (א"ב) קריאה לנחמה לעם ולירושלים. (ג"ה) קול קורא להכין דרך לשיבת הגולים, וגילוי כבוד ה'. (ו"ח) אפסותם של שרי הגוים וחסדי בשר ודם, מול גדלות ה'. (ט"א) הבשורה על פורענות שתבוא לרשעים, ונתינת שכר לצדיקים. (יכ"ו) שבחי הבורא וגדולתו. (כד"א) פניה לעם לקוות לתשועת ה' גם אם היא מתמהמהת.

בַּל־שָׂרֵשׁ בְּאָרְץ גְּזַעַם וְגַם גִּשְׁף בְּהֶם
 וַיִּכְשׁוּ וַיִּסְעְרָה פִּקֵּשׁ תְּשֻׂאִים: ס כֹּה וְאֶל־מִי
 תִּדְמִיּוּנִי וְאֲשׁוּהָ יֹאמֶר קְדוֹשׁ: אֲנִי שְׂאוֹמְרוֹם
 עֵינֵיכֶם וְרֹא מִי־בְרָא אֱלֹהֵ הַמוֹצִיא כַּמְסַפֵּר
 צְבָאָם לְכָל־מַשְׁמַח יְקָרָא מֵרַב אֹנִיָּם וְאִמְיָן

רש"י

כאלו לא זורעו, זריעה פחותה מנטיעה: ב"ש שורש בארץ גזעם. לכשיעקרו לא ישרש הגזע בארץ שיהא מחליף. כל שורש שבמקרא טעמו צלות ראשונה ונקודה הר"ש פת"מ, זה טעמו למטה ונקוד

מצודת דוד

וגם נשף. ואפילו בנפיה בעלמא ייבשו ויאבדו, ורוח סערה תשאם ממקומם כקש הגישה ברוח: (כה) וא"ל מי תדמיוני. רוצה לומר הואיל וכל אלה ב', אם כן אל מי תדמיוני להיות שוה לי באמת: יאמר קדוש. רוצה לומר האל הקדוש יאמר אל מי וכי: (כו) מי ברא אלה. לכל כוכב קרא בשם הנאה והראוי לו. וכאומר הלא ה' עושה כל בכל יום צבא מרום במספר אחד: לכולם. בעבור רוב האון ואמצות הכח שיש לו, לכן לא נעדר אחד מהם כל ימי עולם, כי מתחלה אלה: מרוב אונים. בעבור רוב האון ואמצות הכח שיש לו, לכן לא נעדר אחד מהם כל ימי עולם, כי מתחלה אלה:

רד"ק

זורעו ולא נשרש בארץ גזעם, על דרך שאמר עליהם ולא נודע מקומו אים (נחום ג י). ונאמר עוד עליהם על הדרך הזה, אם יבלענו ממקומו וכחש בו לא ראיתך (איוב ח יח). ואמר אף ג' פעמים, כל אחד לרבות את חברו, כמו גם אנחנו גם אתה גם טפנו (בראשית מג ח): שורש. ענינו כמו גשרש, והוא מהבנין אשר לא נזכר פועלו, על דרך המרובע: גזעם. שורש האילן. מה שנראה ממנו על הארץ יקרא גזע, והטמון תחת הארץ יקרא שורש, כמו שאמר רז"ל (ב"ב פא). העולה מן הגזע שלו מן השרשים של בעל הבית: וגם נשף. וגם עקירתם היא במהרה כנשיבת הרוח. נשף, כמו נשפת ברוחך (שמות טו י): וסערה. כמו ורוח סערה: (כה) וא"ל מי תדמיוני ואשוה. אל מי תוכלו לדמות אותי. שאהיה אני נדמה לאותו הדבר ואשוה לו. כי לא תוכלו לדמותי בדברים אם לא בשכל, ובעבור דמיונכם לא אשוה אני, אם כן אני יחיד ובורא העולם כולו. ואמר קדוש, כי הוא קדוש ובעל המחשבות: (כו) שאו מרום עיניכם. אמר הסתכלו בכוכבים, לפי שהם גופים עצומים וגדולים בגוף ובמראה מנבראי

מדרשי חז"ל

(כד) וגם נשף בהם ויבשו וגו'. ויצא מלאך ה' ויכה במחנה אשור וגו' (לעיל לו לו). כמה הכם, רבי אליעזר אומר: כי הכם, שנאמר וירא ישראל את היר

בְּעֵלְעוּלָא לְקִשְׁא יְדַבֵּר
 יְתַהוּן: כֹּה וְלִמֵּן תִּדְמִיּוֹן
 קְדָמִי וְתַשׁוּוֹן יִימַר
 קְדִישָׁא: כֹּה וְקִיפּוֹ לְרִמְיָא
 עֵינֵיכֹן וְחִזּוּ לְמַדְחַל
 קְדָם מִן דְּבְרָא אֱלֵין
 דְּאִפֵּק בְּמַגְזֵן חִילֵי שְׁמִיָּא

רש"י

קמ"ץ, לפי שהוא לשון פועל, חילוני"י נלע"ו: (כו) מי ברא אלה. כל הנצח אשר תראו נמרוס: מרוב אונים. שם לו ושהוא אמיץ כח, איש מהנצח לא נעדר שלא יקרא בשם:

מצודת ציון

(כד) גזעם. שרשם. וכן מגזע ישי (לעיל יא ב): נשף. ענין הפחה. כמו נשפת ברוחך (שמות טו י): כקש. תבן: (כה) תדמיוני. מלשון דמיון: (כו) אונים. ענין כח. כמו ואנו בשירוי בטנו (איוב מ טו): ואמייץ. ענין חזק:

מטה. וכבר אמר להם שיבינו בארבעה יסודות ובארץ ובשמים הנטוים עליהם כאהל, עתה אמר להם שישתכלו בכוכבים שהם נבראים עצומים, וראו בדעתכם מי ברא אלה, כי בראים הם ואינם בוראים. כי יש לאדם להבין בדרכי החכמה כי העולם מחודש, וכיון שיתברר לו שהעולם מחודש ידוע שיש לו מחדש, כי אין הדבר מחדש עצמו. והמחדש לא יתכן להיות אלא אחד, כמו שיתברר במופת בדרכי החכמה, אם כן הכוכבים שהם רבים בראים הם ולא בוראים. וראו גם כן בדעתכם המוציא במספר צבאם, מה שאין כן יכולת באדם לספור אותם. ומה שאמר חכמי התכונה והסכימו כי יש מספר לכוכבים, והם אלף ותשעים ושמונה, זהו לכוכבים הגדולים המאירים על הארץ. אבל ידוע מדרך החכמה, כי יש כוכבים רבים אין מספר להם אצל בני אדם, אבל מי שבראם יודע מספרם: ופירוש לכולם בשם יקרא. כמו שאמר דוד הע"ה (תהלים קמו ד) מונה מספר לכוכבים לכולם שמות יקרא, רוצה לומר כי לכל אחד מהם יקרא שם הנאות לו, לפי הדבר הנברא בעבורו לסיבת אותו הדבר אחר

רד"ק

מטה. וכבר אמר להם שיבינו בארבעה יסודות ובארץ ובשמים הנטוים עליהם כאהל, עתה אמר להם שישתכלו בכוכבים שהם נבראים עצומים, וראו בדעתכם מי ברא אלה, כי בראים הם ואינם בוראים. כי יש לאדם להבין בדרכי החכמה כי העולם מחודש, וכיון שיתברר לו שהעולם מחודש ידוע שיש לו מחדש, כי אין הדבר מחדש עצמו. והמחדש לא יתכן להיות אלא אחד, כמו שיתברר במופת בדרכי החכמה, אם כן הכוכבים שהם רבים בראים הם ולא בוראים. וראו גם כן בדעתכם המוציא במספר צבאם, מה שאין כן יכולת באדם לספור אותם. ומה שאמר חכמי התכונה והסכימו כי יש מספר לכוכבים, והם אלף ותשעים ושמונה, זהו לכוכבים הגדולים המאירים על הארץ. אבל ידוע מדרך החכמה, כי יש כוכבים רבים אין מספר להם אצל בני אדם, אבל מי שבראם יודע מספרם: ופירוש לכולם בשם יקרא. כמו שאמר דוד הע"ה (תהלים קמו ד) מונה מספר לכוכבים לכולם שמות יקרא, רוצה לומר כי לכל אחד מהם יקרא שם הנאות לו, לפי הדבר הנברא בעבורו לסיבת אותו הדבר אחר

רש"י

הגדולה, הוד שעתידיה ליפרע מסנתריב. ר' יהושע אומר: באצבע הכם שנא' וכי. ויש אומרים בחוטמן נשף בהן ומתו, שנאמר וגם נשף בהם ויבשו. (סנהדרין עה:).

לְבוֹלְהוֹן בְּשִׁמְהוֹן קְרִי
 מִסְגֵּי גְבוּרִין וְתַקּוּף חֵיל
 חַד מְסַדְרִיהָ לֹא
 מִתְעַקֵּב: כֹּה לְמַה תִּימַר
 יַעֲקֹב וְתַמְלִיל יִשְׂרָאֵל
 מִמְּמַרָא אוֹרְחֵי מִן קְדָם
 יי וְיִן קְדָם אֱלֹהֵי דִינֵי יַעֲדֵי: כֹּה הֲלֹא יִדְעַתָּא אִם לֹא שְׁמַעְתָּא אֱלֹהָא עֲלִמָּא יי דִּי בְרָא

רש"י

(כו) למה תאמר. עמי יעקב, ומדנר בגלות: ומאליהי משפטי יעבור. העמר מלפניו משפט נסתרה דרכי מדי. העלים מנגד עיניו כל מה הגמול הטוב שהיה לו לשלם לאנחותיו ולנו: שעבדנוהו, והמשיל עלינו אותם שלא ידעוהו: (כח) בורא קצות הארץ וגו' אין חקר

מצודת ציון

איש. רוצה לומר אחד מהם: נעדר. ענין חסרון. כמו אחת מהנה לא נעדרה (לעיל לו טו):

הגמול, כי לא שלם לנו הטוב כפי הגמול: (כח) הלא תוכל להשכיל מדעתך אם לא שמעת ממלמד ומורה: אלהי עולם ה'. רוצה לומר ואת זה תשכיל, אשר ה' הוא אלהים עד עולם, והוא ברא כל הארץ מהקצה אל הקצה, ובכל ידו משלה, ולא ייעף ולא ייגע, וכחו שוה בכל זמן, אם כן יכול הוא לשלם גמול בכל זמן ובכל מקום:

רד"ק

סיבת עצמו. כי כל כוכב וכוכב יש לו כוח וממשלה על נבראי מטה, כל אחד על מין ידוע, שנותן בו כוח לעשות מלאכתו ותולדתו, וכן אמרו רבותינו ז"ל אין לך כל עשב ועשב מלמטה שאין לו מזל מלמעלה מכה אותו ואומר לו גדל, שנאמר (איוב לח לג) הידעת חקות שמים אם תשים משטרו בארץ. וזהו שאמר הנה גם כן מרוב אונים, השמות שקורא להם מרוב כוחות שיש לכל אחד מהם על יצורי מטה, ולפי הכוח שיש לכוכב נקרא שמו לפי אותו ענין. ושכל אחד מהם הוא אמיץ כוח, כי לא יפסיד כוחו ולא ישתנה, כמו שהוא נבראי מטה שהם נפסדים באישיהם אף על פי שעומד מיניהם, אבל נבראי מעלה איש מהם לא נעדר לעולם בשום העדר לא בכולו ולא במקצתו, וכמו שהיה ביום הברוא כן יהיה כל ימי עולם, לא יוסף ולא יגרע, כי אין התוספת אלא לבעלי החסרון והם שלמים בביראתם: וכל זה חייב אדם ללמוד מספרי החכמות, ולהבין בדעתו מנבראים בין בנבראי מעלה בין בנבראי מטה, ומהם יכיר הבורא. והנה הנביא הזהיר בני אדם בזה, ואמר הלא תדעו הלא תשמעו הלא הבינתם, ואמר שאו מרום עיניכם וראו, ופירוש וראו, כמו שפירשנו ראיית הלב. ואמר רז"ל (שבת עה). כל מי שאינו מחשב בתקופות ומזלות, עליו הכתוב אומר ואת פועל ה' לא הביטו ומעשה ידיו לא ראו (לעיל ה י). ואמר מנין שמצוה לאדם לחשב בתקופות ומזלות

מדרשי חז"ל

(כח) הלא ידעת אם לא שמעת אלהי עולם וגו'. תניא ר' אליעזר אומר: כל העולם כולו ממימי אוקינוס הוא שותה

קודש חג נקראים רק הג' רגלים חג המצות וגו' דחג הוא לשון שמחה בכמה מקומות דלכן בלשון חכמינו ז"ל סתם חג הוא חג הסכות שהוא זמן שמחתנו וכמו שאמרו (תגיגה י'): חוגו חגא פירש רש"י להרבות שמחה. ומה שכתוב בתוספות דיש מפרשים חג מלשון רקידה כמו יחוגו וינעו כשכור גם שם הוא מלשון שמחה שהשכור מתוך היין לבו שמח עליו. וכן כתיב (ש"א ל') אוכלים ושותים וחוגגים בכל השלל, היינו שהיו שמחים בהשלל מתוך אכילה ושתיה וגם מחולות בכלל ודוחק לומר שמרמו על יום הכפורים. לכן נראה דחג ה' בשלו וגו' המכוון על ט"ו באב דכל החגים לא נקראו חג ה' ואף בסוכות שהוא זמן שמחתנו וכתיב ביה מפורש מצות שמחה כתיב ושמחת בחגך שהוא שמחת ישראל זכר ליציאת מצרים. ורק מצינו בתורה אצל אהרן שאמר חג לה' מתר על י"ז בתמוז שאו נשלם המ' יום ראשונים שהיה משה רבינו ע"ה בהר ואמר שאו ירד מהר עם השני לוחות בידו. ולולי הקלקול היה אז חג לה' שאו היה צריך להיות יום שמחת לבו של הקדוש ברוך הוא כמו במתן תורה. וכמו שנאמר במצרים שלח את עמי ויחוגו לי במדבר ולא מצינו שעשו ישראל חג במדבר ואם על החגים הג' רגלים שקיימו הלא קיימו כבר חג המצות במצרים גם כן. אך ענין ויחוגו לי במדבר הכונה על מתן תורה ואם לא היה הקלקול בעגל ולא נשתברו הלוחות היה אז ב"ז בתמוז חג לה' שהוא יום שמחת לבו שאו היה נתקיים כמו שדרשו חז"ל על פסוק חרות על הלוחות חירות ממלאך המות ומשעבוד מלכיות והיה נחקק הדברי תורה בלב ישראל. אך אחר הקלקול נדרש על יום הכפורים שהוא יום שנתנו בו לוחות אחרונות. וביום שמחת לבו נדרש על בנין בית המקדש שיבנה במהרה בימנו שרק אז יתוקן הכל:

נגזר על בית המקדש שיחרב כדי שיגלו ישראל שכן הוא אומר וישא ידו להם להפיל אותם במדבר ולהפיל זרעם בגוים ולזרותם בארצות. ונראה דקאי על ב' התרבות דהפיל זרעם בגוים קאי על חורבן בית ראשון שהיה די בבבל ולזרותם בארצות, היינו חורבן בית שני שבו נגזר לזרותם בארצות שיהיו משועבדים בע' אומות כמו שאמרו (שהש"ר פ' ב') זה מלך המשיח וכו'. ולא כבר נשבע הקדוש ברוך הוא שהוא משעבדנו בע' אומות והוא משיבין אחד גולה לברבריא ואחד גולה לסמטריא דומה כמו שגילתם כולכם. וכיון שראו אחר כך שהיו בארץ ישראל ולא נתקיים רק להפיל אותם במדבר והם שרוין בארץ ישראל לכן עשו או בזמן בית ראשון גם חג בט' באב כמו שעשו בבית שני שנהפך הצום לששון ולשמחה ועל זה נאמר והפכתי חגיכם לאבל על ט' באב:

ונראה שהיה החג ז' ימים מט' באב עד ט"ו באב. ויש להבין שזה שלמדו (מו"ק כ'). לאבילות ז' דכתיב והפכתי חגיכם לאבל מה חג ז' אף אבילות ז'. ובירושלמי דייק אימא ה' כמו ה' ימי החג ומשני שמיני רגל בפני עצמו ויש להבין שלמדו בגמרא דידן מדכתיב חגיכם לאבל, דהיינו מה שהיה להם ט' באב לחג ז' ימים בזמן הבית ואמר הנביא שעל ידי החורבן והפכתי חגיכם לאבל ולימדו מזה אבילות ז'. ובאמת איתא בגמרא הנ"ל בין הטעמים של ט"ו באב יום שכלו בו מתי מדבר דאמר מר עד שלא כלו מתי מדבר לא היה דבור עם משה וכו' וידבר ה' אלי אלי היה הדבור. ולפירוש רש"י בתענית ורשב"ם (נ"ב קכ"א) לא מתו בשנת המ' אך בתוספות פירשו דבשנה אחרונה גם כן מתו בט' באב רק מפני האבל שהיה ז' ימים מט' באב עד מקצת יום ט"ו באב שהיה יום ז' ומקצת היום ככולו לכן לא היה הדבור עד ט"ו באב. וזה לשון וידבר שהוא לשון חבה כמו פנים בפנים דבר ה' עמכם וכמו

שאמרו בגמרא (מכות י"א). מפני מה נאמרה פרשת רוצחים בלשון עזה דכתיב וידבר ה' אל יהושע וכו', מפני שהן של תורה שכל דברי תורה היו בלשון וידבר כמו פנים בפנים דבר ה' עמכם. ולכן עשו יום טוב בט"ו באב שאז דיבר ה' אליו בלשון של תורה בלשון חבה (כמ"ש בפירוש"י שם) כמו פה אל פה אדבר בו. ולכן למדו אבל ז' ימים ממה שנאמר והפכתי חגיכם לאבל דקאי על ט' באב שהיה מושך עמו ז' ימים עד ט"ו בו ובט"ו בו קבעו בזמן הבית חג ומחולות שהיה יום האחרון מן ז' ימי חג אלו. ובט"ו שכבר כלה האבל במדבר עשו יום טוב ומחולות. ועל פי זה מיושב חגה חדשה ושבחה לכל הדעות דלפירוש רש"י קשה למאן דאמר כל החודש מה דרש חגה ושבחה גם למאן דאמר מראש חודש עד התענית אי דרש חגה על ראש חודש כפירוש רש"י הנ"ל מנא ליה עד התענית דלמא רק בראש חודש לבד. ועל פי האמור מיושב דלמאן דאמר מראש חודש עד התענית דרש מחגה דקאי על ט' באב שהיה חג בזמן שהיה בית המקדש קיים כנ"ל. והוא דרש חדשה על ראש חודש אב ושבחה על אותו שבת שבין ראש חודש להתענית. ומאן דאמר כל החודש כולו דרש מחדשה שהוא כל החודש וממילא יש בו גם חגה, היינו ט' באב ושבחה השבתות שבתוך החודש. ומאן דאמר כל השבת כולו אסור דרש משבתה והוא דרש חגה וחדשה על כל השנה כמו חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי אבל שבת לא נזכר שם דשבת קביעא וקיימא מקדושת השם יתברך וכמו שנאמר בזהר הקדוש (ח"ב פ"ח ב') ואלו שבת לא קאמר וכו' וקאי שבתה על ימי השבת של השבוע שחל בו ט' באב. ואף דכתיב שכת ה' בציון מועד ושבח ונזכר גם שבת. שם קאי על הקרבנות מוספי מועד ושבח שהם תוספות קרושה על ידי קרבנות שמקריבין ישראל שנתבטל אחר החורבן. וכן מה דאיתא (שבת קמ"ה) מפני מה

ק"ק יאצגולת וידוע מי יצירה
היכל קיק מכון באמצע) אמרי
פילגס לון כד ייצי צפא דאקרי
שחר וכו' (ויינו שעוליס
הגבורות לחמיק בשעיס
הגבורות מננה כמו חליל ליה
של שעה הגאלה המשמת
במעל בסוף הגולה.

עוננים

כך את יודי בבחי' כל נפש חי
הרעה לרוב לקונו כלב ומסירת
נפש אי משפין עליו השם
הי"א ומסוקים הגבורות
הצמזמים בהפלגה יחיה
בקורותו צפוא ער שנעשה
דוגמת השכינה הקדושה נקמה
שחורה ואו מחלקת המון לכל
שאר חיון ואו נעשית השחר
במגורו ורואה הידעת השחר
מקומו כמו שנבוא בע"ה בריש
פ' שלח לך והעניק את בני
וכך חתן את אשר לפניך לך
נקראת אלה וחתן איל"ת ע"ש
לכיש גבורות אמר שלא יתאוו
בה החצונים ח"ו ונתקבא בלשון
נקמה כי שרשה הוא מלכות
ואצילות נוקבא הי"א היותה
למרותו לברואה עולם ורשות
אחר על שחורה למקמה לחלק
לכל חיון מיוני מה שחלה
מצותה מכל ז"ך עם הנשמות
של כל חלקי עולמה ונעשית
היא בחי' שחקן וברביה וזוא
חשון בלשון זכר אולם הוא
לגבי עלות כל העלות ונמו
שבארנו כראש דבריו בהצטרף
מס'ד אל איל"ת מס'ד מספור
השח"ד שחוקן נעשה חסר
והחסר סמיקן הו"ך כמו בראש
ועקבה ויר בהו' וענין עם עור
ער מס'ד המפר שאומר ואחר
אלה בימבא ואחל"י בלילה
ופלגא בצפוא וברב אקרי אלה
השחר והעון כוח נ"ל אולם
בימבא חיינו שריא ביוגא
באלות ואחמבא יראה עם
שמשא וחול אל דרום וכו'.
ואמג"א נ"ל שהיא מלשון גלות
שירות לגלות דרמאי לילה
ועין מ"ש פ"י ח"י שיה קמ"כ
אי נמי במשמעו שנתגלה לילה
בין אופלוא וכמ"ש שם בומר
לעיל ר"ל"ט' כ' בענין מביט
שחור ומליצ' ערביה ועין
מ"ש ביה בהרבה פ"ח כשער
התפילי והבן).

הנה וכו' ליש אלה השחר על
שנקבא אלה השחר בחמה
בלשון נקבה והשחר בלשון זכר.
אמנם למה כאיל חתונה חמה
אמר לילה חתונה לוג עונג ולא
נאמר לילה חתונה וזו ממין
שם החו" מה שמער לבתר
אתמפתא נבוב אולה ואקרי וכו'
ולאן אחר אולם שחור מפי וכו'
ועאלא לג טווא חשנא וכו'
וארי מליק ממון לגבי טווא

רבי אבא אמר, לא אתקיף לכא דפרעה אלא שמא דא לא החזיק לכ פרעה אלא שם זה
דכר חוה אמר משה שכאשר אמר משה כה אמר ה', דא מלה ממש אתקיף לכה דכרה
ממש חזקאח לכי הח"ד שמוח ש ויחזק ה' את לב פרעה. דהא ככל חכמתא דר"ה לא
אשתכח דשמא דא שליש בארעא כי ככל החכמות של לא מצא שהשם הזה שליש בארץ ועל
דא ועל זה אמר, מי ה' ולכחך אמר ואח"כ אמר ה' הצדיקן. אמר רבי יוסי, לכחך אמר
שם י השאתי לך. והוא פומא דאמר דא אמר פה שאמר זה אמר זה.

רמה

כשלא

הקניע עיני נגי ע"א

פרשת

רבי חזקיה פחה ואמר איוב ש אחת היא על כן אמרת'י הם ורשע הוא מכילה. האי קרא
אוקמוה ברא דחכמתא פסוק זה העמידו בסוד החכמה אחת היא. מאי אחת היא, הח"ד
שר ו אחת היא יונתי חמתי אחת היא לאמת, ובהאי קודשא בריך הוא דאין דיני
לחמא ודאין דיני לעלא ככלא ובה הקב"ה הן דיני למשה והן דיני למעלה ככל וכל
קודשא בריך הוא אחער דיני וכאשר הקב"ה מעורר דיני דאין דיניי פהאי כחמא הן
דיני בכמה זה כרון כחוב הם ורשע הוא מכילה, בנין דאינון צדיקיא מתפסאן
בחוכביהון דרשיעיא כיון שהצדיקים נתפסים בעון הרשעים דכתיב שמואל כ כר ויאמר ה'
למלאך המשיחה כעם רב ונ"ו ועל דא אמר איוב מלה דא ולא אמר מלה ולכו אמר
איוב דבר זה, ולא פירש הדב"ר. ה' ייסא אמר, אחת היא דא כנסת ישראל בגלותא
דמצצרים דכנינה קשל קב"ה במצדדאי ועבר בהו נקמון זו כמ"י בגלות מצרים שבגללה חג
הקב"ה במצרים ועשה בהם נקמות הח"ד הם ורשע הוא מכילה.

ר' חייא אמר, איוב לא אלקי כונמא דנפקן ישראל מצצרים איוב לא לקח אלא
כשעה שישאל יצאו מצצרים אמר איוב, אי הכי כל אפיאי שוין אם כל הפנים שיום הם
ורשע הוא מכילה. פרעה אתקיף בהו בישראל פרעה תקף את ישראל ואמר שמוח ה מר
ה' אשר אשמע בקולו, ואנא לא אהקפנא בהו ולא עבדנא מירי ואני לא תקפתי אחם
ולא עשיתי מאומה הם ורשע הוא מכילה. הח"ד שם ש הורא את דבר ה' מעבדך פרעה,
זה איוב. ר' יהודה אמר, אינון אבני ברדא דחזו נחתין אהעכבו על ידי דמשה אלו
אבני ברד שהיו יורדים נעכבו ע"י משה לכחך עבדו נקמון בינוי דיהושע על שר נקמות
כמי יהושע ולקמנא דאתי, זמנין לאחתא אינון דאשתתאדו על אדום ובנותיה ולעה"ל
עתידים לדרת אלה ששארו על אדום ונמותה. א"ר יוסי ר"ד סיכה זו כמי צאתך מארץ
מצרים אראנו נפלאות.

דכר אחר. ור"א ישראל את הוד הגדולה ונ"ו האי קרא לאו רישיה סיפיה ולאן סיפיה
רישיה פסוק זה אין ראש סופו ואין סופו ראש בקדמיחא בחהילה וירא ישראל, ובחך ואח"כ
ויראו העם את ה'. אלא אמר רבי יהודה, הווא סכא דנחח עם בניו בגלולתא וסביל
עליה גלולתא ואעיל לכניו בגלולתא אחו זקן שרד עם בניו גלולת וסכל עליו הגלות
והכניסכיו לגלות הוא ממש המא כל אינון נקמון וכל גבוראן דעבר קודשא בריך הוא

נפיש

ביאר המאמר

דייק

חזקיה פחה ואמר אחת היא היינו מרה
המלכות, ואמ"ש שריא פומל' דיניה ע"י השלוחם
שלה ופעמים שהם החצונים. אנשי"כ אינה כה רכוי
וחלוקה אלא אחת היא דוא אחת היא יונתי בניו
חכך היינו תמתי שהורה מהחצונים אי שפועלת
על יום אחת היא לאמת שהינים נשפטים
מהבנית, היא אם המלכות ומהאי ובמלכות
קודשא בריך הוא הוא רבי הוא הכינה כי הדינים המתרון
מינה דאינון דינוו וכו' וכן הוא ההשקלות מקור
הדינים הוא בנינה. ר"ל שם היא ההשקלות ליון
את הפשע. ומהכינה שפוח ההחלטה כביכול אל
הגבורת, כי שם הדינים הם כפועל ונפעלים ע"י
המלכות והשלוחים שלה.

לשמות
י הנה
שי חו
ו חמא
א מלא
אשראל
לגאל
וליימו
ישראל
דאית
ו פשה
ז על
זנך שם
ומנדג
זר היה
ות ועל
זבי

במצרים הוא ממש ראה כל אלו הנקמות וכל הנבחרות שעשה הקב"ה במצרים הד"ד וירא ישראל, ישראל ממש!

ואמר רבי יהודה, סליק קורדשא בריד הוא לוחי סכא ואמר ליה העלה הקב"ה את אמת וקו ואמר לו קום חמי בניך דנפקין מזו עמא תקיפא קום חמי נבורין דעברית בנין בניך במצרים קום ראה בניך היצואים ממך עם חזק, קום ראה הנבחרות שעשיתי בכל בניך במצרים והיינו דאמר וזה שאמר רבי יסא, בשעתא דנשלי ישראל לנחמא בגלותא דמצרים, דדחילו ואומתא תקיפא נפל עלוי בשעה ששמו ישראל לדרת בגלות מצרים פחד ואימה חזקה נפל עליהם אמר ליה קורדשא בריך הוא ליעקב, אמאי את דחיל מרוע אחא פחד, בראשית מן אל חורא מרדה מצרימה. ממה דכתיב מזה שכתוב אל חרדא, משמע דחילו דהוה דחיל משמע שרדה פחד אמר ליה כי לנוי גדול אשימדך שם. אמר ליה דחילנא די היצונו בני אני פחד שמה יכלו אח בני אמר ליה אנכי ארד מצרימה. אמר ליה חו דחעביד לדו עדי אני פחד שלא אוהב להקמך עם אבותי ולא אראה בנאוה בני והנבחרות שמתעשה להם אמר ליה ואנכי אעלך גם עלה. אעלך, לאתקברא בקברי אבתיך להקבר בקברי אבותיך גם עלה, למחמי פורקנא דכרך ונבוראן ראעביד לדו לוחא נאלה בניך והנבחרות שאעשה להם וחדווא זומא דנפקין ישראל ממצרים ואמתו ים שיצא ממצרים סליק ליה קורדשא בריד הוא ליעקב ואמר ליה קום חמי בפורקנא דכרך דכמה חילין ונבוראן עברית לדו העלה הקב"ה ליעקב ואמר לו קום ראה בנאוה בניך. כמה כמות ונבחרות עשיתי להם ויעקב דהוה חמון והמא כלל ייעקב דהוה הפל הד"ד וירא ישראל אל את דוד הנדולד.

ר' יצחק אמר מהרבא דכריה ר' וויציאך בפניו ככחו הנדולד ממצרים. מאי בפניו, בפניו ר' יעקב דאעיל לכלהו חמון שהביטאיו כולם שמה רבי חזקיה אמר וויציאך בפניו. בפניו, דא אברהם דכתיב בראשית י' ויפל אברהם על פניו. ח"ח אברהם אמר חלבו מאה שנה וילד ונוי. אמר ליה קורדשא בריד הוא, חייך את חממי כמה אכלוסין וכמה חילין דיפקון ממך אתה חרוא כמה אובלושין וכמה חיילים יצאו ממך בשעתא דנפקן ישראל ממצרים, כל אינון שבישוין כל אינון רבוון, סליק קורדשא בריד הוא לאברהם וחמא לון בשעה שיצאו ישראל ממצרים כל אחם ששנים, כל אחם רככות, העלה הקב"ה את אברהם ורואה אותם הד"ד וויציאך בפניו. רבי אבא אמר כללו אברהם אודמנו חמון ככל הדווא פורקנא כל האמת נודמני לשם בכל אחת נאלה הד"ד וויציאך בפניו. מאי בפניו, אלין אברהם אלו האמת. רבי אלעזר אמר, וויציאך בפניו ר' יעקב. ככחו דא יצחק, הנדולד דא אברהם, ר' יצחק וכן בנייהוין דאברהם אודמנו פורקנא חריף לישראל וכן בגלל האמת מודמני חמיו הנאוה לישראל דכתיב ויקרא כו וזכרתי את בריתי יעקוב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם לישראל וקרא כו וזכרתי את בריתי חינוך בשלמא האמת מהו והארץ אוכור. אלא לאכללא לשרדא דכתיב ויקרא כו וזכרתי את בריתי עמום את דוד המלך דארתו רחובא באברהם שהוא מרכבה עם האמת ואינון מתערין פורקנא חריף לישראל והם מעוררים חמיו נאוה לישראל.

וירא ישראל את דוד הנדולד אשר עשה ה' במצרים. וכי השתא עשה ודא מתקדמת דנא אתעביד וכי עבשיו עשה חיי הוא עשירה מאו ומחמיד מאי את היד הנדולד אשר עשה ה'. אלא יד ל' אקרי פחות מחמש אנבעאן יד לא נקראת בפחות מחמש אנבעא הנדולד, דכלילין בה חמש אנבעאן אחרנין ואחקרון כדון גדולא שכלולים בה חמש אנבעא

נ פ ש

לא נקראת בפחות מחמש אנבעא, והיינו חמש אנבעא של יד ששאל חמשי אנבעא אחות ה' חסדים של יפוד כללות ביהובללו חסדים בנבורות כדי להקמם במצרים ולא נשלמו להכלל חמש בחמש

ביאור המאמר

י ד י

וירא ישראל את חיד הנדולד ר"ל בקריעה י"ס. ושאל ותא מתקדמת דנא אתעביד חרי' מאו ומחמיד נעשה דחיינו כעשרה חסבות ושנה אמאי יד לא אקרי פחות מחמש אנבעאן יד

רבוואו וכי', הנה נחת טעם כות על שהוכינה בקראת טעם אל וכי הנה אתה שמחלק השפע לכל העולמות והנשמות בצפרא ונקראת אילת השחר כמבואר לעיל והוא הכל כסור ונוג קול ודבור (ע"ן פ' ויחי רס"ז א' ב' כמסקין ומפלי אילת שלוח) סור ומלוא ועובדות ופסלה בנבחה ופסלה בעסק חמורה מוצאו תולד ואור עו נבן יום ואחמבא יראה עם ששאו בעבות המלה ועיק כוונת חמפה להמשיך שפע רווחה בכל העולמות ממקור שפע הרצון מנקות כחיי מלכות א"ס ב"ה ובאשר חיל האבות כ"ס מ' במאמר ר"ש אומה יד כ"ל.

וכל אלו החיורים התפעלים טובים בצנית תפילין ובכוח (וכמו שקרא חזון חזו רבו) וישתו כלשון אשתוי (בוהו) הכל להמשיך שפע רווחה בשמות פניות בעולמות וברוח כלל הכל נקרא ונוג השמות וזאת עלאה אמום באשר תבשר ליוג החמיון ונוג ויג לצורך פועל המשנה כן צסי אכילה שהיה לויה להמשיך תפעלים תרדקים ושפע העולמות בתופים ונקבין ונוג הנפני וכמבואר בספיק רוחה אהבו איתן ברושיה פ"ד ופ"ד וה נעשה על ידי העוונות החושים לחוליה שנתהו להלביש בכלים כמלים שונים ככחי' משעו חטוב כלל וריכו דענו דיועו לראם באור טעמי העבודה כלל ונפש החונו חושבה חמא כסור יסוד וסולמה כשלא איש ולויות ביחוד הקומה שלמה בור"ג והוונתם י"ס השפלה נעשה חונו י"ס בשפלות ברכות כהנים ונבכות שים שלום וכי' סכול ורחמי ונבטילת אנהל כמות בשם אלו אלה קול ודבור כמבואר אצליו חיל' פ' ויחי תג'ל. אמנם בונוג א"ל אכילה שחיה ליה שם ונוג גופנים י"ב אכילה ושורה ברא דונוג אלה א"ל כסור אכלו ריש חונוג איש ואשר ונוג החמיון כמסרה חונוג יסוד ומלכות לחוליה ולהמשיך נשמות גופנים צדיקים חסידים י"ב ככלים כמלים שונים שמפשיין לבראי רבואת ששמה לאין מסע עו' עד חול לטפס שיה' ומשכים עו פועל מוגלם לחייך גולתו של יצר בארשת לידע ולהודיע ולהודיע כ' הוא המאצל הבורא ונוג ועשוי כל בחסדו ית' והתופים והמשו שמו של מפי"ה הקב"ה ב"ש.

ענין רציונונים והנה לכל ונוג שפעולת הנגשה על ידיו

אחר ניסו כלו לומר נאמשי שנשי פרי ענבי אלו נבו אל' ונו' ר' י' ענד לרה אב ענד שיר חמ' דל ענד וקו יד' אלא כני' שנש גנד רב' רב' שמו מכו לחת סוק כנוו ולי' חסד שתי' עתי' מכו סוד מקו פסר שר פרי שני' בת יח' יש' דיו

לְעֵשָׂה אֹרְרִים גְּדֹלִים בְּיָמֵי חֶסֶדְךָ: אֶת־הַשָּׁמֶשׁ לְמַמְשַׁלֵּת בַּיּוֹם בְּיָמֵי חֶסֶדְךָ: אֶת־הַיָּרֵחַ וְכֹכְבֵי לְמַמְשַׁלֵּת בַּלַּיְלָה בְּיָמֵי חֶסֶדְךָ: לְמַכָּה מִצְרַיִם בְּבִכּוּרֵיהֶם בְּיָמֵי חֶסֶדְךָ: יֵאֻדָּא יִשְׂרָאֵל

עלוי דמיא ארום לעלם טוביה: ז לעבר נהורין רכרבין ארום לעלם טוביה: חית שמשא למשלט ביממא ארום לעלם טוביה: ט את סהרא וכוכביא למשלט בליליא ארום לעלם טוביה: יא ויוצא ישראל פריקין

רש"י

(י) למכה מצרים בבכוריהם. נכוריהם לא נאמר אלא נכוריהם, עמדו נכורים וקפחו שוקן של אמהם

מצודת דוד

(ח) את השמש. רוצה לומר הודו לעושה את השמש למשול ביום וקבע לו תחומו ולא יעבור: (י) בבכוריהם. ביד בכוריהם, כי כאשר שמעו הבכורים

אבן עזרא

תחת הארץ בחצי הכדור, כאשר פירשתי בפרשת בראשית. ומלת רוקע פועל, ונפתח הקו"ף בעבור אות הגרון. והנה הזכיר מה שהוא על ראש עין האדם והארץ אשר תחתיו: (ז) לעושה. הזכיר שני המאורות, כי חיי האדם תלויין בהם, ואחר כך פירש כל אחד מהם: (ח) את השמש. לכדה, ואת הירח משתתפים, ובעבור היות השמש בלילה תחת הארץ

רד"ק

חסד מוחלט מאתו שביטל טבע המים, שהיה טבעם להיותם על הארץ כמו שהיה מתחילה, והוא בחסדו הקוה אותם אל מקום אחד ונראית היבשה להיות החיים והצמחים עליה. וזה החסד הוא לעולם, שאף על פי שמבול הצף המים על היבשה, כבר נשבע שלא יהיה עוד כל ימי הארץ, וזה כי לעולם חסדו. ופירוש לרוקע שנתלה שטח הארץ על המים, ואף על פי שהמים גבוהים על הארץ נתן הוא שתהיה הארץ כאילו היא גבוהה על המים שלא יעברו על הארץ, וזהו מנפלאותיו: (ז) לעושה אורים גדולים. אחרי כן זכר בפרט שני המאורות הגדולים שהם קיום העולם. אמר לעולם חסדו כי אין להם הפסק, וזכר כל אחד

מדרשי חז"ל

העמודים, עמודים על המים שנאמר: לרוקע הארץ על המים, מים על ההרים, הרים ברוח, ורוח בסערה שנאמר: רוח סערה עושה דברו. וסערה תלויה בורעו של הקב"ה שנאמר: ומתחת זרועות עולם. (חגיגה יב:). לרוקע הארץ על המים. שנו רבותינו שלשה משקים אסורים משום גילוי, מים ויין וחלב. מים מנין, לרוקע הארץ על המים. (ילקו"ש).

מִבְּנֵיהוֹן אֲרוֹם לְעֵלֶם טוֹבִיָּה: יב בְּאֻדָּא תְּקִיפָא וּבְדָרַע מְרַמְמָא אֲרוֹם לְעֵלֶם טוֹבִיָּה: יג לְצִלָּה יִמָּא דְסוּף לְצִלּוּקָא אֲרוֹם לְעֵלֶם טוֹבִיָּה: יד וְהַעֲבִיר יִשְׂרָאֵל בְּתוֹכוֹ בְּיָמֵי חֶסֶדְךָ:

רש"י

המעכבים ישראל, כששמעו נגע עשירי מפי משה: (יג) לגורים. שנים עשר קרעים לשנים עשר שנים:

מצודת ציון

(יב) לגזור. ענין כריתה וחתוך. כמו גזרו את הילד (מלמס 6 יב) ביד. רוצה לומר הודו לאשר הוציא ביד חזקה ובורע נטויה, והמשילו לגבור הנוטה בידו מול האויב בהלחמו עמו, ואמר הודו לו על שהוציאם ביד רמה ולא כעבדים הבורחים: (יג) לגורים. לקרעים הרבה, לכל שבט שבייל לעצמו: (יד) והעביר. הודו לאשר העביר את ישראל בתוך הים:

אבן עזרא

(יב) ביד. רמה לא כעבדים הבורחים מפני אדונייהם: (יג) לגזור. גם זה חסד היה, כי היה יכול להעבירם במים ולא ימותו, רק יעברו בפרח ובעצבון: (יד) והעביר. זה הכתוב לאות כי נכנסו בים הרבה רחוק מהיבשה, וזה טעם בתוכו:

רד"ק

(יב) ויוצא. ואמר אחר כן ביד חזקה והיא כלל ליו"ד המכות, וכל זה כי לעולם חסדו, כי חסד גדול היה שיסופר לעולם כי היו ישראל בארצם והם לקו בכמה מכות וישראל ביניהם ניצולו מכולם. ואמר אחר כן (יג) לגזור. וזה החסד יטופר לעולם, כי בעבור שלא יראו מלחמה לא נחם דרך ארץ פלשתים, ושינה בעבורם טבע המים כדי שיעברו בתוכו, ועשה חסד גדול עמהם בקריעת הים שקרעו לשנים עשר קרעים לשנים עשר שבטים, כדי שלא יכנסו בערבוביא אלא כל שבט ושבט עבר בדרכו שנגזרו לו, על זה ראוי לומר ולספר חסדו לעולם, כן פירשו רבותינו ז"ל, כי לשנים עשר גזרים נגזרו ים סוף. ויש לפרש כי

מדרשי חז"ל

ואומרים בבקשה ממך הוצא את העם הזה שבשבילם רעה תבוא עלינו ועליך, אמר לעבדיו צאו וקפחו שוקיהם של אלו. מה עשו הבכורות מיד יצאו ונטל כל אחד חרבו והרג את אביו, שנאמר: למכה מצרים בבכוריהם, למכה בכורי מצרים אין כתיב כאן, אלא למכה מצרים בבכוריהם, ששים רבוא הרגו הבכורות באבותיהן. רבי אבין בשם רבי יודה בן פיני: כתיב בת פרעה בכורה היתה ובתפלתו של משה ניצולה ונתגיירה. (תנחומא). (יג) לגזור ים סוף לגורים וגו'. אמר רבי שיובי משמיה דרבי אלעזר בן זוריה, קשין מזונותיו של אדם בקריעת ים סוף. דכתיב נתן לחם לכל בשר, וסמך

מִתוֹכֶם בְּיָמֵי חֶסֶדְךָ: יב בְּאֻדָּא תְּקִיפָא וּבְדָרַע נְטוּיָה בְּיָמֵי חֶסֶדְךָ: יג לְצִלָּה יִמָּא דְסוּף לְצִלּוּקָא אֲרוֹם לְעֵלֶם טוֹבִיָּה: יד וְהַעֲבִיר יִשְׂרָאֵל בְּתוֹכוֹ בְּיָמֵי חֶסֶדְךָ:

רש"י

המעכבים ישראל, כששמעו נגע עשירי מפי משה: (יג) לגורים. שנים עשר קרעים לשנים עשר שנים:

מצודת דוד

(יב) לגזור. ענין כריתה וחתוך. כמו גזרו את הילד (מלמס 6 יב) ביד. רוצה לומר הודו לאשר הוציא ביד חזקה ובורע נטויה, והמשילו לגבור הנוטה בידו מול האויב בהלחמו עמו, ואמר הודו לו על שהוציאם ביד רמה ולא כעבדים הבורחים: (יג) לגורים. לקרעים הרבה, לכל שבט שבייל לעצמו: (יד) והעביר. הודו לאשר העביר את ישראל בתוך הים:

אבן עזרא

(יב) ביד. רמה לא כעבדים הבורחים מפני אדונייהם: (יג) לגזור. גם זה חסד היה, כי היה יכול להעבירם במים ולא ימותו, רק יעברו בפרח ובעצבון: (יד) והעביר. זה הכתוב לאות כי נכנסו בים הרבה רחוק מהיבשה, וזה טעם בתוכו:

רד"ק

לפיכך אמר לגורים, לפי שנגזרו הים לרוחבו עד חציו או יותר ואחר כך לארכו, כי באותו הרוח שנכנסו בים לאותו הרוח עצמו יצאו, כי ממדבר איתם נכנסו לים סוף, ומים סוף יצאו למדבר איתם כמו שנאמר. ואם תאמר אחרי שלא הוצרכו לעבור הים לרחוב למה נכנסו בו, והם יצאו אל המקום שהיו בו מתחלה, לא עשה כן האל יתברך אלא כדי שייטבעו מצרים בים, להראות עוצם גדולתו שיעברו ישראל בתוך הים ביבשה וישבעו מצרים בתוכו: (יד) והעביר ישראל בתוכו. בעומקו של ים שהוא חציו והעבירם ביבשה כמו שנאמר, ויש לך חסד גדול מזה כי אפילו רגליהם לא נטבלו במים:

בשעה

למה לגזור ים סוף לגורים. (פסחים קיא:). שבעה שעמדו אבותינו על הים אמר להם משה קומו עברו, אמרו לא נעבור עד שנעשה לפנינו גורים גורים. נטל משה מקלו והכה על הים ונעשה הים י"ב גורים כמנין י"ב שבטים, שנאמר: לגזור ים סוף לגורים. (אדר"ל ל:). לגזור ים סוף וכתוב נתן לחם לכל בשר, מלך בשר ודם עומד במלחמה אינו יכול לא לזון חיילותיו ולא לספק להם אפסניות, אבל מי שאמר והיה העולם אינו כן אלא ה' איש מלחמה שלחם במצרים ה' שמו שון ומפרנס לכל בריותיו, שנאמר: לגזור ים סוף לגורים וכתוב נתן לחם לכל בשר. (מכילתא).

שמות יד בשלה

(נלשית כד עב), שיחה זו תפלה, ביעקב כתיב ויפגע במקום (שם כח יא), (סח) פניעה זו תפלה, וכן ברוד הוא אומר אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם ה' אלהינו נכיר (ההלים כ ח), וכן באסא אומר עזרנו ה' אלהינו כי עליך נשענו ובשמך באנו (הלים י"ג י'), הוא שאמר יצחק אבינו ליעקב הקול קול יעקב (נלשית כז כב), וכן משה רבינו אומר לאדום, ונצעק אל ה' וישמע קולנו (נמדנל כז ז), שלח לו מלך אדום פן בחרב אצא לקראתך (שם עס יח), את בברכתך ואני בכברכתי, לך נאמר ויצעקו בני ישראל אל ה': (יא) ויאמרן אל משה המבלי אין קברים במצרים. (סח) לאחר שצעקו אל ה' הלכו ואמרו לו למשה, המבלי אין קברים במצרים, כשם שמותו אחינו במצרים בשלשת ימי אפלה, למה לא מתנו שם, אלא לקחתנו למות במדבר, להיות נבלתנו לחורב ביום ולקרה בלילה:

(יב) הלא זה הדבר אשר דברנו אליך במצרים. (סט) ומה אמרו לו במצרים, ירא ה' עליכם וישפוט (שמות ט כג), תחלה היינו מצטערין במצרים על שעבוד מצרים, ובאת סתת אחינו בשלשת ימי אפלה, והיתה קשה עלינו יותר משיעבודן במצרים, ועתה כותנתן במדבר הזה קשה עלינו ממות אחינו במצרים, שהם נקברו, ובמדבר הזה מי קוברינו:

(יג) ויאמר משה אל העם אל תיראו. (ע) בוא וראה חכמתו ותבונתו של משה רבינו, היאך היה עומד ומפיים לכל אותן (עא) האוכלוסין: התיצבו וראו את ישועת ה'. (עב) מלמד ששרת עליהם רוח הקודש, כתיב הכא התיצבו, (עג) וכתיב התם ויבא ה' ויתיצב (ש"ג ג י'): וראו את ישועת ה'. מהו וראו, (עד) מלמד שפתח הקב"ה את עיניהם, וראו כיתות כיתות של מלאכי השרת, שנאמר וישכם משרת איש האלהים לקום וגו' ויאמר אל תירא כי רבים אשר אתנו מאשר אתם (מ"ג ו פו וז), ועליהם אמר דוד מננה נגדו עביו עברו ברד ונהלי אש (ההלים יז יג): אשר יעשה לכם היום. לא לימים רחוקים אלא היום: כי אשר ראיתם את מצרים (יהושע) לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם. (עה) בשלשה מקומות הוזהרו ישראל שלא לשוב מצרימה, כי (את) אשר ראיתם וגו', ואומר לא תוסיפו לשוב בדרך הזה עוד (דברים י"ט טו), אשר אמרתם לך לא תוסיף עוד לראותה (שם כח סח), ובשלשה מקומות חזרו, ובשלשתן נפלו, הראשונה בימי מנחם, (עו) שנאמר הוי הירודים מצרים לעזרה (ישעיה לא ח), שניה בימי יוחנן בן קרח, שנאמר (עז) והיה חרוב אשר אתם וראים ממנו שם תשיג אתכם בארץ מצרים (ימיה מז טו), (עח) והשלישית בימי מרגנום בבית שני:

הערות ותו'נים

היה בקרה. (סח) פניעה זו חסלה. ט' במכילתא שמונה ראיות לזה. (סח) לאחר שזעקו. עיין מכילתא וגו' מאחר שמתנו טלור בעיטה וסי' דבר אחרי שחקנו הדבר בתפלה כסידורו של רבינו וע' נמדות סופרים לקרי'ג מהר"ה ווייס. (סא) ומה אמרו לו. מכילתא וילקום סוף רמו ר"ה ורש"י ע"ה. (ע) בוא וראה. מכילתא וילקום רמו ר"ג. (עא) האוכלוסין. כתיב פלארענך ובמכילתא וילקום בני' עומד ומסיים לכל אותן האלפים והרבנות. (עב) מלמד ששרת. מכילתא. וכן יש לחקן שם כמו שכתב הרב בעל מאיר עין בלוח כ"ה. (עג) וכתיב החס כו'. ט' במכילתא שמונה ראיות מהכתובים שאין ילידה בכל מקום אלא רה"ק. (עד) מלמד שפתח הקב"ה את עיניהם וראו כיתות כיתות כו'. במכילתא ומונח בילקום רמו ר"ג. איתא ד"ה סתלכו וראו את ישועת ה' בלוחה שעה הראה להם הקב"ה תורמיות תורמיות על מלאכי השרת עומדים עליהם כו'. ורבינו שהמים המלוח תורמיות ומלוחי במקומות כיתות כיתות. ובילקום נרשם בלדו, סי' כיתות והוא לשון לעז וע' לט"ל הערה ס"ה. (עה) נלשתי מקומות. מכילתא ומונח בילקום רמו ר"ג ונשתי בירושלמי סוכה ס"ה ה"א ואסתר רבה בפתחתא. (עו) שנאמר הוי יסודים מלרים לעזרה. בירושלמי ואסתר רבה ס"ה, מה כתיב במרים ומלרים אלם ולא אל. (עז) והיה חרוב אשר אתם וראים ונאחם בקרה כתיב, ויתח' ממנה' ויש להצו סוף שלפניו אם אתם שום תשימון פניהם לבוא מלרים ונאחם לגור שם ואח"כ כתיב והיה חרוב וגו'. (עח) והשלישית בימי מרגנום בבית שני. במכילתא וילקום רמו ר"ג ליתא המלוח, בבית שני' ונכ"י פשטערסבורג בני' בימי מרגנום בבית שני. ובכ"י פלארענך בני' כמו שהוא לפנינו, והמאמר הזה נמלא גם בירושלמי סוכה ע"ג ונשם בני' מרגנום. ובאסתר רבה במכילתא בני' שרבינום והספור מהירושלמי ומדע אסתר בימי מרגנום ילדה אסתר כו' מנחם ג"כ באיכה דבתי ד"ה על הססוק על אלה בני' זכיה. וס' ד' קלים היו הולכין וגם שם בני' מרגנום ומאמר שונה במכילתא ובירושלמי ואסתר רבה וכן בדברי רבינו ששעשה מקומות חזרו ישראל למלרים ונשלו והשלישית

שמות יד בשלה

(יד) ה' ילחב לכם ואתם תחרישון. (עט) ארבע כתים נעשו בני ישראל על הים, אחת אומרת ניופל לימא, ואחת היתה אומרת נחזור למצרים, ואחת אומרת נעשה מלחמה, (פ) ואחת אומרת נערבב אותם, זו האומרת ניופל לימא, אמר להם משה התיצבו וראו את ישועת ה'. זו האומרת נחזור למצרים, אמר להם משה, כי אשר ראיתם את מצרים וגו'. זו שאומרת נעשה מלחמה, אמר להם משה ה' ילחם לכם, וזו שאומרת נצויה כנגדן, אמר להם ואתם תחרישון; (פא) ד"ה ה' ילחם לכם ואתם תחרישון. אמר להם אפי' אתם שותקין ה' ילחם לכם, כל שכן אם אתם מורדים בתפלה ונותנין שבה למקום, כאותה שעה היה משה רבינו מרבה בתפלה, וישראל נותנין שבה ושיר וגדולה ותפארת למי שהמלחמות שלו, שנאמר רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם (ההלים קמט ו):

(סו) ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי. (פב) אמר לו הקב"ה בניי נתונים בצרה, (פג) והיום סוער, ושונא רודף, ואתה עומד ומרבה בתפלה: מה תצעק אלי. (פד) כי עת לקצר ועת להאריך, עת לקצר אל נא רפא נא לה (נמדנל יז יג), עת להאריך ואתנפל לפני ה' כראשונה ארבעים יום וארבעים לילה (דברים ט יח): דבר אל בני ישראל ויסעו. (פה) א"ר יהושע אין להם לישראל לעשות אלא ליסע:

(פז) ואתה חרם את סמך ונטה את ירך על הים ובקעהו. (פח) כנגד שנים עשר שבטים נבקע הים, שנאמר לגזור ים סוף לגזרים (ההלים קלז יג):

(יז) ואני הנני מחוק את לב מצרים ויבאו אחריהם ואכבדה בפרעה. שיתכבד שמי בעולם, במה שאעשה לפרעה ובכל חילו, שישראל לא עברו הים משפה לשפה, אלא כדי להמביע את המצרים, נכנסו מצד זה, ובו הצד בעצמו יצאו כמין קשת: (יח) ויסע מלאך האלהים ההולך לפני מנחה ישראל וילך מאחריהם. (פז) בוא וראה בכל מקום נאמר [מלאך ה'], וימצאה מלאך ה' (נלשית סו י), ויאמר לה מלאך ה' (שם עס ט) ויאמר לה מלאך ה' (שם עס י), וירא מלאך ה' אליו (שמות ג ב):

הערות ותקונים

היה בימי פרעוטים, לזנוס לנדיד לנו כי יהודים נהרגו בימי הקיסר הזה ונכרתו מהלכסנדריא של מצרים וזה היה פרעוטים כפי מה שתייחסם אליו הירושלמי והמכילתא הפלת היהודים. ובגבלי סוכה י"א ע"ב שהרשע המלך היה הקיסר אלכסנדר מוקדן. אולם בעל מאור פנים פ"ב העיר בלדק ובסוף ע"ב ודעת ובראיות ברורות כי זה אי אפשר שהמלך ה' אלכסנדר מוקדן והריגת היהודים שוכני אלכסנדריה היתה ע"י פראינו (שהיה קיסר י"ד לרומי דודו של הקיסר פ"ו אדריאנו) והוא הרג בכל היהודים מכת הרב והרג ולא נשמת מעולם הריגה מרובה כמות. ועל זה כוון המכילתא והירושלמי להקיסר הנקרא פראינו. וא"כ נירסת כ"י מפשטערסבורג נכונה כי שם בני' פוריוס. ומה שהובא בגמרא בגבלי אלכסנדר מקדון ויפה העיר הרב האב"בנאל בהקדמתו לספר מלכים שמתל מקדון הוספה בשמות וא"כ הסוכה לאלכסנדר פינכרום ע"כ ללא של הרומיים לא לאלכסנדר מוקדון וע' ערך מלך ג' 97. (עט) ארבע כתים. מכילתא וירושלמי השנית פ"ב ה"ה (דף ס"ה ע"ד) וילקום רמו ר"ג ומרגנום בירושלמי וי"ע. (פ) ואחת אומרת נערבב אותם. במכילתא וירושלמי בני' ואחת אומרת ללווח כנגדן. וגם המחבר סיים כן. זו שאומרת ללווח כנגדן. ואולי הביא נערבב אותם לפרש ללווח כנגדן וכן תראה לבי' ע' מדל אמרם לנבלה לקובליון ונערבבה יסרון, ובתרגום בירושלמי ללווחי ומונח בערוך ערך לוח. הערוך לא מנארה והואף שם הרמ"ל וזיונתו כחוב לנבלה. והוא לשון נבלה בהסוף האותיות. וע' מה שמבאר ידיו הרב חוקר כנולו מהר"י פראספססאלר לעווי בספרו אול"ר לשון ארמי ערך נבלה. (פא) ד"ה. עיין מכילתא ע"כ סוף פ"ב וילקום רמו ר"ג ושם הלשון משונה קלה. (פב) אמר לו הקב"ה. מכילתא ריש פ"ג בס' ר' אליעזר ומונח בילקום רמו ר"ג ובמכילתא המאמר שהביא המחבר בסוף בס' ר' יהושע אמר הקב"ה למשה אין לכם לשראל אלא ליסע, והוא נשתחל המאמר אולם המחבר הביאו בסוף על דבר אל בני ישראל ויסעו. והילקום הביא דברי המכילתא והמשתיק או המדפיס השמים מן אמר הקב"ה במאמר ר' יהושע על אמר הקב"ה במאמר ר' אליעזר ע"כ ויש לחקן שם כמו שהוא במכילתא. וכן במדרש שמי' פ"א מונח לנכון בתחלת דברי ר' אליעזר ואח"כ דברי ר' יהושע. (פג) וחס סוער. במכילתא ומלך וילקום בני' וחס סוכר. (פד) כי עת לקצר. שם. וספרי בהעלותך פ' ק"ה וברכות ל"ד פ"א. (פה) א"ר יהושע. עיין הערה ס"ב. (פז) כנגד י"ב שבטים נבקע הים. במכילתא ריש פ"ד ה"ה מלק לשיים ע"כ גזרים. ובילקום בני' מלק לשיים. (פח) בוא וראה. מכילתא וילקום ורש"י ע"ה.